

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse osakond

Mirjam Rehi

**PIKAAJALISELE KOKKUSAAMISELE TULNUD KÜLASTAJATE ALASTI
LÄBIOTSIMINE**

Magistritöö

Juhendaja

PhD Janar Jäätma

Tartu

2024

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Vanglaväline suhtlus	8
1.1 Vanglakülastustüübid	8
1.2 Õigus pikaajalisele kokkusaamisele	9
2. Läbiotsimine	12
2.1 Läbiotsimise mõiste erinevates seadustes	12
2.2 Isiku läbiotsimise mõiste vangistusseaduses	14
3. Külastaja alasti läbiotsimise õiguspärasus	20
3.1. Alasti läbiotsimise õiguslik alus	20
3.2 Formaalne õiguspärasus.....	21
3.2.1 Pädevus	21
3.2.2 Menetlus.....	21
3.2.2.1 Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon.....	22
3.2.2.2 Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee	24
3.2.2.3 Euroopa vanglareeglid	25
3.2.2.4 Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhised	26
3.2.2.5 ÜRO eeskirjad.....	27
3.2.2.6 Järeldused läbiotsimise teostamise viisi kohta.....	27
3.2.3 Vorm.....	29
3.3 Materiaalne õiguspärasus.....	29
3.3.1 Kooskõla õigusliku aluse koosseisutunnustega	29
3.3.2 Õiguslik tagajärg	29
3.3.2.1 Kaalumiskohustus	29
3.3.2.2 Õigusliku tagajärje valik	34
3.3.2.3 Kaalumisvead.....	36

3.3.3 Proportsionaalsuse test.....	38
3.3.3.1 Sobivus.....	39
3.3.3.2 Vajalikkus.....	39
3.3.3.3 Mõõdukus	47
4. Võrdlus välisriikidega ja ettepanekud.....	60
4.1 Soome	60
4.2 Ühendkuningriik	61
4.3 Ettepanekud.....	64
Kokkuvõte.....	66
Summary	70
Kasutatud allikate loetelu.....	73

Sissejuhatus

Riigikohus kuulutab igal aastal välja kaasuskonkurssi, kus gümnaasiumiõpilased saavad panna ennast kohtuniku rolli, et lahendada põnevaid õiguslikke kaasuseid. 2022. aastal oli õpilastel võimalik lahendada haldusõiguse kaasus pealkirjaga „Vanglakülastus“, kus peamiseks probleemküsimuseks oli külastajate alasti läbiotsimise lubatavus.¹ Tegemist oli väga päevakajalise kaasusega, kuivõrd sama aasta augustis muudeti seoses Tallinna Ringkonnakohtu kohtuotsuse nr 3-21-161 jõustumisega kõikides Eesti vanglates alaealiste külastajate läbiotsimise halduspraktikat.²

Praktikamuudatus mõjutas väga suurt hulka inimesi, kuivõrd 2022. aastal sisenes vanglatesse kinnipeetavatega kokkusaamiste eesmärgil rohkem kui 11 000 inimest, kellest hinnanguliselt 3000 läksid pikaajalisele kokkusaamisele.³ Seega oli aasta jooksul pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastajaid rohkem, kui samal ajal vanglates kinnipeetavaid.⁴

Kuigi muudatus kohtu- ja halduspraktikas on võrdlemisi hiljutine⁵, on õiguskantsler manitsenud vanglaid juba aastaid, et vanglad lõpetaksid külastama tulnud laste alasti läbiotsimise.⁶ Õiguskantsleri panust halduspraktika muutusele on tunnustanud ka rahvusvaheline Euroopa Kinnipeetavate Laste organisatsioon (Children of Prisoners Europe – edaspidi COPE).⁷

Diskussioon külastajate alasti läbiotsimise teemal võiks siinkohal lõppeda rõõmusõnumiga: „Laste õigused on kaitstud ning täiskasvanute õigust privaatsusele riivatakse kooskõlas õiguse üldpõhimõtetega!“ Selline halduspraktika on kahjuks kaasa toonud keelatud esemete ja ainete vanglasse toomise sagenemise, sh pärast pikaajalisi kokkusaamisi, kus on viibinud ka alaealised.⁸ Nii proovis näiteks 2024. aasta alguses üks kokkusaaja oma kehaõõnsustes

---

¹ Riigikohtu XVII kaasuskonkurss. Haldusõiguse kaasus „Vanglakülastus“ 2022. – <https://www.riigikohus.ee/kaasuskonkurss/2022/kaasus-haldus.html> (14.03.2024).

² Praktika muudatust on käsitletud hiljem Tallinna Halduskohtu lahendis 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 32.

³ Riigikantselei. Vanglate turvalisuse tõhustamiseks läbiotsimistehnoloogia katsetamise konkurss. 17.11.2023, lk 1. – <https://riigikantselei.ee/media/3219/download> (14.03.2024).

⁴ 2022. aasta lõpus oli vanglates ja arestimajades kokku 2073 inimest. – Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Vangistus. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/vangistus/> (14.03.2024).

⁵ Kohtupraktika muutust saab seostada Tallinna Halduskohtu 22.01.2021. a otsusega nr 3-21-161/31, sellest varasem alaealise vangla külastaja läbiotsimisega seotud kohtulahend on Tallinna Ringkonnakohtu 21.04.2016. a otsus nr 3-15-566.

⁶ Õiguskantsleri aastaülevaade 2022, lk 2. – <https://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2022/aastaulevaade2022.pdf> (14.03.2024).

⁷ Children of Prisoners Europe. Strip-Searching of Children Visiting a Parent in Prison Banned in Estonia. 04.10.2023. – <https://childrenofprisoners.eu/strip-searching-of-children-visiting-a-parent-in-prison-banned-in-estonia/> (14.03.2024).

⁸ Tartu Vanglas lukustati 2023. aasta juulis kõikide eluosakondade elukambrid, kuna mitmel kinnipeetaval tuvastati sõltuvusainete tarvitamise tunnused ning leiti hulgaliselt keelatud esemeid. Tartu Vangla direktori 12.07.2023. a käskkiri nr 6-17459; Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

vanglasse tuua üle 300 tableti.⁹ Samuti viidi 2023. aasta juulis Tartu Vanglast uimasti üledoosi tõttu haiglasse kaks kinnipeetavat ning veel kolme kinnipeetava tervislikku seisundit kontrolliti kohapeal.¹⁰ 2024. aasta aprillis päädis narkootikumide tarvitamine Tallinna Vanglas lausa kinnipeetava surmaga.¹¹ Olukorra tõsidust ilmestab hästi ka 2023. aastal ilmunud raamat „Vangla „Riik““, kus jagatakse detailseid juhiseid, kuidas manipuleerida naisi, et nad tooksid vanglasse keelatud esemeid¹² ning kuhu teha peidikuid keelatud esemete peitmiseks.¹³

Probleemi lahendamiseks otsitakse praegu aktiivselt erinevaid lahendusi. Näiteks kuulutati 2023. aastal välja konkurss uute läbiotsimistehnoloogiate katsetamiseks¹⁴ ning 2024. aasta veebruaris saadeti kooskõlastusringile vangistusseaduse (edaspidi VangS) muutmise seaduse eelnõueelnõu, mille kohaselt võib kontrollida vanglasse kokkusaamisele tulevate külastajate tausta.¹⁵

Keelatud esemeid seostatakse valdavalt vaid vangla turvalisusega, kuid keelatud esemete ja ainete jõudmine vanglasse mõjutab vangistuse täideviimise eesmärke siiski laiemalt, hõlmates näiteks ka kinnipeetavate suunamist õiguskuulekale käitumisele.

Täitevvõim on haldus- ja ringkonnakohtupraktikast tulenevalt otsustanud, et lapsi alasti läbi ei otsita,¹⁶ kuid sellist keeldu õigusaktidest otsesõnu ei tule. Vangla külastaja läbiotsimist reguleerivad sätted on suure üldistusastmega, sisaldades muuhulgas määratlemata õigusmõisteid, mistõttu esineb ka kohtupraktikas nende sätete tõlgendamisel lahknevisi. Magistritöö üheks eesmärgiks on seetõttu luua selgust külastajate läbiotsimist puudutavas regulatsioonis. Magistritöö peamiseks fookuseks on pikaajalisele kokkusaamisele tulevate külastajate, sh alaealiste läbiotsimine. Magistritöös otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele: kas ja mis tingimustel tohib vangla külastajaid, sh alaealisi, alasti läbi

---

⁹ Pihlak, A. Tallinna vangla kinnipeetava surma põhjustas narkootikumide üledoos. Delfi, 05.04.2024. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120283317/tallinna-vangla-kinnipeetava-surma-pohjustas-narkootikumide-uledoos> (05.04.2024).

¹⁰ Einmann, A. Kiirabi viis tartu vanglast kaks kinnipeetavat uimasti üledoosiga haiglasse. – Postimees, 20.07.2023. – <https://www.postimees.ee/7818461/kiirabi-viis-tartu-vanglast-kaks-kinnipeetavat-uimasti-uledoosiga-haiglasse> (14.03.2024).

¹¹ Pihlak, A. Tallinna vangla kinnipeetava surma põhjustas narkootikumide üledoos. Delfi, 05.04.2024. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120283317/tallinna-vangla-kinnipeetava-surma-pohjustas-narkootikumide-uledoos> (05.04.2024).

¹² Sarapuu, A. Vangla „Riik“. – Tallinn: Ginaladin, 2023, lk 271- 274.

¹³ *Ibidem*, lk 316.

¹⁴ Riigikantselei. Vanglate turvalisuse tõhustamiseks läbiotsimistehnoloogia katsetamise konkurss. 17.11.2023. – <https://riigikantselei.ee/media/3219/download> (14.03.2024).

¹⁵ Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu. 01.02.2024. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main#OibfDKXs> (16.03.2024).

¹⁶ Justiitsministeeriumi sõnul võib lapsi siiski alasti läbi otsida „väga tugeva põhjendatud kahtluse korral /.../ üksnes vanema ja lapse nõusolekul“, kuid tegelikkuses seda praktiliselt ei tehta. Nii näiteks ei peetud vajalikuks 2023. aastal Tallinna Vanglas mitte ühtegi last alasti läbi otsida. – Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlelele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

otsida; mida hõlmab endas läbiotsimise mõiste vangistusseaduses¹⁷; kuidas kaitsta külastaja õigusi nii, et külastajaid ei kasutataks ära keelatud esemete vanglasse toomiseks?

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade vanglakülastuse kontekstist: missugused võimalused on perekonnal kinnipeetavaga suhtlemiseks, mis eristab erinevaid vanglakülastustüüpe ning kellel ja mis tingimustel on õigus pikaajalisele kokkusaamisele. Teises peatükis sisustatakse läbiotsimise mõistet ja võrreldakse, selle mõiste kasutust erinevates seadustes. Kolmas peatükk keskendub alasti läbiotsimise õiguspärasusele, kus käiakse läbi kõik formaalse ja materiaalse õiguspärasuse astmed. Õiguspärasust analüüsitakse nii siseriikliku kohtupraktika ja seadusandluse pinnalt, kuid selle kõrval tuuakse välja ka rahvusvahelised soovitusel ja nõuded isikute alasti läbiotsimise kohta. Viimases peatükis tuuakse välja, missuguseid lahendusi on välja pakutud seoses külastajate alasti läbiotsimisega ning nende lahenduste võimalikud probleemkohad. Lisaks sellele vaadeldakse neljandas peatükis, kuidas on külastajate läbiotsimine reguleeritud Soome ja Ühendkuningriigi õiguskorras ning seejärel teeb autor mõned ettepanekud.

Magistritöö kirjutamisel on kasutatud erinevaid uurimismeetodeid. Keskseks meetodiks võib seejuures pidada dogmaatilist meetodit,¹⁸ mis avaldub analüütilises ja õigusvõrdlevas käsitluses. Töö kirjutamisel tutvuti asjassepuutuvate õigusaktidega ja õiguslase kirjandusega ning analüüsi kõiki Riigi Teatajas avalikustatud haldus-, ringkonna- ja Riigikohtu otsuseid, mis käsitlevad vanglasse tulnud külastajate läbiotsimist. Kuivõrd Riigikohus ei ole menetlusse võtnud laste alasti läbiotsimisega seonduvaid vaidlusi, leidub töös laste läbiotsimisega seonduvalt viiteid valdavalt haldus- ja ringkonnakohtu lahenditele. Töös analüüsitakse muuhulgas neid Riigikohtu otsuseid, mis puudutavad kinnipeetavate läbiotsimist, et sisustada külastaja läbiotsimise mõistet vangla kontekstis. Kohtupraktika analüüsi eesmärgiks on vaadelda, kuidas mõistavad kohtud külastaja läbiotsimise regulatsiooni ning mis tingimustel peetakse külastaja alasti läbiotsimist õiguspäraseks.

Magistritöös analüüsitakse Ühendkuningriigi (edaspidi UK) ja Soome seadusandlust, mis illustreerivad kahte väga erinevat lähenemist nii külastuspoliitika kui ka külastajate läbiotsimise reguleerimise poolest. Soomet ja teisi Skandinaavia riike on vanglasüsteemi poolest tihti toodud Eestile eeskujuks. Seejuures sarnaneb Soome vangistusõiguse regulatsioon läbiotsimise osas suuresti Eestiga, mistõttu valis autor põhjalikumaks analüüsiks just selle riigi.

---

¹⁷ Vangistusseadus. – RT I, 22.03.2024, 12.

¹⁸ I. Tammelo. Ilmar Tammelo varased tööd (1939–1943). Toim. P. Järvelaid. Hamburg, 1993, lk 78.

UK valis autor seetõttu, et külastajate läbiotsimise osas viidi 2023. aastal seal läbi põhjalik reform, mille käigus koostati väga detailne juhised läbiotsimise kohta vanglas, millele on viidanud ka Eesti õiguskantsler.¹⁹ Vangla külastuste kontekstis vaadeldakse pealiskaudselt ka teiste riikide praktikaid.

Magistritöö kirjutamisel tutvuti vangistusseaduse ja selle alusel antud määruste seletuskirjadega. Lisaks sellele konsulteeris autor Justiitsministeeriumi vanglate osakonnaga ning Soome vangla- ja kriminaalhooldusametiga.

Varasemalt on külastajate läbiotsimist lühidalt puudutanud M. Olesk²⁰ ja H. Kikerpill²¹ oma magistritöodes, küll aga on mõlema töö fookuseks olnud kinnipeetava vanglaväline suhtlemine laiemalt.

Eesti vangistuspoliitika on täna kinnipeetava-keskne, kuid järjest rohkem pööratakse tähelepanu ka vangistatu perekonnale. Külastajate ja eelkõige laste läbiotsimine on delikaatne ja keeruline teema, mis vajab teadlikke ja läbimõeldud otsuseid. Teema on oluline, sest Eesti vanglad seisavad silmitsi suure narkootikumide vanglasse jõudmise survega külastajate kaudu²², samal ajal kui kohtupraktikast tulenevad suunised muudavad külastajate läbiotsimise järjest piiratumaks. Autori hinnangul ei ole õigusmaastikul piisavalt diskuteeritud ainult laste puhul põhjaliku läbiotsimise tegemata jätmise pahupoole üle, mille tulemuseks on potentsiaalselt varasemast mõnda last hoopiski rohkem kahjustav halduspraktika ja liialt lihtsustatud lahendused, mis riivavad lõpptulemusena külastajate õigusi ehk rohkemgi.

Märksõnad: vanglad, läbiotsimine, suhtlusõigus, lapse õigused, kaalutusõigus.

---

¹⁹ Läbiotsimine. Õiguskantsleri 07.06.2023. a kiri nr 7-4/230551/2303077, lk 2. - https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/L%C3%A4biotsimine.pdf (22.04.2024).

²⁰ Olesk, M. Kinnipeetava õigus vanglavälisele suhtlemisele. Magistritöö – Tartu Ülikool, 2010. <https://core.ac.uk/download/14483517.pdf> (14.03.2024).

²¹ Kikerpill, H. Kinnipeetava õigus suhelda lapsega. Magistritöö – Tartu: Tartu Ülikool, 2021. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/43271295-fe07-4ee0-9967-b3b91d0c054b/content> (14.03.2024).

²² Pihlak, A. Tallinna vangla kinnipeetava surma põhjustas narkootikumide üledoos. Delfi, 05.04.2024. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120283317/tallinna-vangla-kinnipeetava-surma-pohjustas-narkootikumide-uledoos> (05.04.2024).

1. Vanglaväline suhtlus

Eesti Vabariigi põhiseaduse²³ § 26 sätestab igäihe õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel. Eraelu all mõistetakse igäihe õigust enesemääratlemisele ja õigust elada minimaalse välise sekkumisega vastavalt oma soovidele ja tahtmistele.²⁴ Vanglakaristus riivab juba oma olemuselt seda põhiseadusest tulenevat õigust,²⁵ mistõttu on seadusandja selle riive minimeerimiseks sätestanud vangla kohustuse soodustada kinnipeetava vanglavälist suhtlemist (VangS § 23). Eestis on kinnipeetaval ja tema lähedastel võimalik suhelda lühi- ja pikaajalisel kokkusaamisel, kirja või telefoni teel, lühiajalisel väljasõidul ning lühiajalisel väljaviimisel (VangS 2. peatükk, 3. jagu). Vanglavälise suhtlemise peamiseks eesmärgiks on püüd hoida kinnipeetavale positiivselt mõjuvaid suhteid.²⁶ Lisaks kinnipeetava perekonnaliikmete õigustatud huvile suhelda kinnipeetavaga, on sätte kaugemaks eesmärgiks muuhulgas kinnipeetava resotsialiseerumine.²⁷ Soodustamise all peetakse aga silmas mitte ainult seadusest tulenevate miinimumnõuete täitmist, vaid vanglavälise suhete hoidmist laiemas mõttes. Nõnda võib soodustamine tähendada kinnipeetava paigutamist vanglasse, mis asub tema perekonnaliikmetele lähemal või suhtlemisele seatud piirangute mõistlikku kohaldamist.²⁸

1.1 Vanglakülastustüübid

Juurdepäas vangla territooriumile on justiitsministri 05.09.2011 määrusega nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“²⁹ (edaspidi JKV) rangelt reguleeritud ja kontrollitud. Sinna pääsemise protsess ei ole kõigi jaoks samasugune ning see võib erineda sissepääsu loa saamisest (JKV § 19) kohapeal tehtavate toiminguteni (JKV § 31 lg 1). Vangla territooriumile siseneb igapäevaselt lisaks paljudele ametnikke ka näiteks kinnipeetavate lähedased vanglakülastuse raames.

²³ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

²⁴ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. – Tallinn: Juura, 2004, lk 429.

²⁵ Õiguskantsleri 17.05.2010. a märgukiri nr 6-1/081346/1002706, p 11. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_vanglavälise_suhtlemise_andmet_e_kogumine.pdf (14.03.2024).

²⁶ RKHKo nr 3-3-1-46-07, p 9.

²⁷ Sootak, J. VangSK § 23/1. – Madise, L. (toim.), Pikamäe, P. (toim.), Sootak, J. (toim.). Vangistusseadus. Komm vlj. 2., täiend. ja ümbertööt. tr. – Tallinn: Juura 2014.

²⁸ *Ibidem*, § 23/6.

²⁹ Justiitsministri 05.09.2011 määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“. – RT I, 06.02.2024, 3.

Eestis eristatakse kahte vanglakülastustüüpi – lühi- ja pikaajalist kokkusaamist. Lühiajalist kokkusaamist saab veel omakorda jagada kolmeks erinevaks külastustüübiks – klaasiga, klaasita³⁰ ja telesilla vahendusel lühiajaline kokkusaamine (VangS § 24 lg 1). Külastustüüpe eristab omavahel nende seatavad nõuded ja turvariskid. Pideva järelevalveta toimub seejuures vaid pikaajaline kokkusaamine (VangS § 25 lg 2).

Kuna pikaajaline kokkusaamine toimub pideva järelevalveta, siis on ühele kõige põhjalikumale kontrollile allutatud pikaajalisele kokkusaamisele minevad külastajad.³¹ Külastajate kontrollimist enne pikaajalist kokkusaamist saab pidada oluliseks, kuna tegemist on Eesti vangistussüsteemi kõrgeima turvariskiga külastustüübiga. Pikaajaline kokkusaamine seisneb kinnipeetava ja tema lähedaste ajutises järelevalveta kooselamises vangla territooriumil üks kuni kolm ööpäeva (VangS § 25 lg 2). Tegemist on Euroopa kontekstis pigem ainulaadse kokkusaamise vormiga,³² kuna enamus Euroopa riikides ei ole kokkusaamist, mis eeldab külastaja ööbimist vanglas. Näiteks on Saksamaal ja Madalmaades kinnipeetaval võimalik kohtuda külastajatega ühes kuus kuni neli tundi,³³ Hispaanias kestab perekülastus kuni kolm tundi korra kohta³⁴ ja Soomes kahest tunnist kuue tunnini.³⁵ UK-s toimuvad kokkusaamised ainult järelevalve all³⁶ ning Portugalis kestab kokkusaamine ühe tunni.³⁷ Vangla territooriumil ööbimisega kokkusaamise instituut on see-eest olemas Balti riikides ja Prantsusmaal.³⁸

1.2 Õigus pikaajalisele kokkusaamisele

Eestis lubatakse pikaajalist kokkusaamist kinnipeetava (faktilise) abikaasaga, registreeritud elukaaslasega, vanematega, vendade ja õdedega, vanavanematega, nii bioloogiliste kui ka lapsendatud lastega, lapselapsega, lapsendajaga, võõras- või kasuvanemaga ning võõras- või

---

³⁰ Lühiajaline kokkusaamine. – <https://vanglateenistus.ee/karistuse-kandmine-vanglas/suhtlemine-kinnipeetavaga/luhiajaline-kokkusaamine> (20.04.2024).

³¹ Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

³² Vangistusseaduse eelnõu I kd, 09.07.1998. – Rahvusaarhiiv, ERA.5237.1.1520.

³³ Children of Prisoners Europe. Visits Allowed per Month. - https://childrenofprisoners.eu/facts_and_figures/visits-allowed-per-month/ (16.03.2024).

³⁴ Towned, K. J. Contact with the Outside World: Perspectives on Family Life from Norwegian and Spanish Prisons. – ELSA Spain Law Review, 2017, 6, lk 120. – <http://lawreview.elsa-spain.org/wp-content/uploads/2017/06/Art10.pdf> (14.03.2024).

³⁵ Rikosseuraamuslaitos. Perhetapaamiset. 01.09.2022. – <https://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/tapaamisoikeudetjayhteydenpitovankilanulkopuolelle/yhteydenpitovankilanulkopuolelle/perhetapaamiset.html> (14.03.2024).

³⁶ Prisoners' Advice Service. Visits. 01.07.2022. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2021/05/VISITS-1.pdf> (14.03.2024).

³⁷ Children of Prisoners Europe. Visits Allowed per Month. - https://childrenofprisoners.eu/facts_and_figures/visits-allowed-per-month/ (16.03.2024).

³⁸ Service Public Française. Vie en prison: règles de sécurité, activités, liens avec l'extérieur. 31.12.2022 – <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14149> (14.03.2024); Children of Prisoners Europe. Visits Allowed per Month. https://childrenofprisoners.eu/facts_and_figures/visits-allowed-per-month/ (14.03.2024).

kasulapsega (VangS § 25 lg 1). Seaduses sätestatud isikute loetelu, keda pikaajalisele kokkusaamisele lubatakse, on ammendav.³⁹

Pikaajalisele kokkusaamisele pääsemise üheks eelduseks on pikaajalisele kokkusaamisele pääsemise luba. Loa saamiseks tuleb justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“⁴⁰ (edaspidi VSKE) § 42 kohaselt kinnipeetaval esitada vähemalt üks kuu enne soovitatavat kokkusaamist taotlus. Taotluse lahendamisel hindab vangla, kas esineb asjaolusid, mis annaksid vanglale aluse keelduda kokkusaamise loa andmisest.

Kuigi kinnipeetaval on õigus pikaajalise kokkusaamise, ei ole tegemist absoluutse õigusega.⁴¹ Pikaajalisele kokkusaamisele loa andmisest keeldumise alused on loetletud VangS § 25 lg-s 1¹. Sätte kohaselt saab vangla loa andmisest keelduda, kui vangla hinnangul ei ole kokkusaamine kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärkidega; kokkusaamine võib ohustada vangla julgeolekut või korda; kokkusaaja maines on alust kahelda või kui kokkusaamine võib ohustada kokkusaaja või kinnipeetava tervist ja heaolu.

Pikaajalise kokkusaamise loa andmisest keeldumist seetõttu, et see võiks ohustada kokkusaaja tervist ja heaolu, on peetud õiguspäraseks näiteks olukorras, kus kinnipeetava suhtes oli pooleli kriminaalasi, milles tema laps, kellega kokkusaamist sooviti, oli kannatanuks.⁴² Kokkusaaja maine tõttu on pikaajalise kokkusaamise loa andmisest keeldumist peetud õiguspäraseks näiteks siis, kui külastaja on varem proovinud vanglasse kirjaga saata narkootilist ainet.⁴³

Vangistusseadus näeb ette võimaluse piirata kokkusaamist ka kinnipeetavaga seotud asjaoludel. Näiteks on absoluutne pikaajalise kokkusaamise keeld ette nähtud kinnipeetavatele, kes viibivad avavanglas (VangS § 25 lg 3). Lisaks sellele sätestab VangS § 63 lg 1 p 2, et ühe distsiplinaarkaristuse meetmena saab rakendada ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamist. Kuigi Riigikohus ei ole ühe pikaajalise kokkusaamise ära jätmist distsiplinaarmetmena pidanud põhiseadusega vastuolus olevaks,⁴⁴ on sellise meetme kasutamise problemaatikat laste õiguse valguses tõstatatud, kuivõrd kokkusaamise ära jätmine mõjub karistusena ka kokkusaajale, sh lapsele.⁴⁵

---

³⁹ Sootak, J. VangSK § 25/4.

⁴⁰ Vangla sisekorraeeskiri. – RT I, 29.12.2022, 61. § 42.

⁴¹ RKHKm nr 3-3-1-11-12, p 13-15.

⁴² TlnRnKo 31.05.2023 nr 3-21-2101, p 19.

⁴³ TrtRnKo 27.10.2020 nr 3-19-1333, p. 26.

⁴⁴ RKHKo nr 3-3-1-3-15, p 18.

⁴⁵ Žurakovskaja-Aru, K. Lapse õigus vs. võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest ümberpööratuna. – Juridica, 2015, 6, lk 412-413.

Olles välja selgitanud pikaajalise kokkusaamise lubatavuse, koostab vangla igakuise kokkusaamiste graafiku, mis tehakse seejärel kinnipeetavale teatavaks (VSkE § 44). Enne pikaajalist kokkusaamist tuleb tasuda pikaajalise kokkusaamisega kaasnevad kulud (VSkE § 41²), mis sõltuvad külastatavast vanglast, ruumi suurusest, tarvitavatest toidu ja hügieenivahendite hulgast (VSkE § 41¹).

Vanglasse saabudes kontrollitakse kokkusaaja isikut tõendavat dokumenti või selle puudumisel sünnitõendit, kui külastaja on kuni 8-aastane (JVK § 19 lg 5). Kui külastajal on olemas pikaajalisele kokkusaamisele tulemise luba, tema isik on tuvastatud ning külastaja on vanglasse kohale tulnud, ei garanteeri see veel seda, et pikaajaline kokkusaamine toimub. Kokkusaamisele lubamise otsustamise n-ö teine etapp toimub vanglas, kus võivad selguda asjaolud, mis annavad vanglale aluse kokkusaamise ära jätmiseks. Nõnda ei lubata vanglasse siseneda isikul keelatud esemete ja ainetega (JKV § 31 lg 4), kui ta keeldub läbiotsimisest (JKV § 31 lg 4 ja VSkE § 37 lg 4 ja VSkE § 40), keeldub keelatud asja hoiule andmisest (VSkE § 37 lg 4) või kui külastajal esinevad alkoholsete või narkootiliste ainete tarvitamise tunnused (JKV § 20 lg 2 ja VSkE § 36 lg 1).

2. Läbiotsimine

VangS § 1¹ lg 1 näeb ette haldusmenetluse seaduse⁴⁶ (edaspidi HMS) sätete kohaldamise, arvestades vangistusseaduses olevaid erisusi. Isiku läbiotsimine on HMSi mõttes toiming, mille sooritamise viisi, ulatuse ja aja saab haldusorgan määrata oma äranägemisel, järgides kaalutusõiguse piire ja võrdse kohtlemise ning proportsionaalsuse põhimõtteid (HMS § 107 lg 2). HMS § 4 lg 2 sätestab seejuures, et kaalutusõigust tuleb teostada kooskõlas volituse piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve.

Arvestades haldusmenetluse seaduses, vangistusseaduses ja selle alusel antud õigusaktides sätestatud, ei ole juhised selle kohta, kas ja kuidas isikut läbi otsida, detailsed. Esmalt on seadusandja jätnud selles küsimuses vanglale ulatusliku kaalumisruumi. Teiseks pole seadusandja avanud läbiotsimise mõistet.

Regulatsiooni suurt üldistusastet ilmestab hästi asjaolu, et magistritöö kirjutamise ajal on külastajate läbiotsimispraktikat vanglates autorile teadaolevalt muudetud mitmel korral. Lahknevusi läbiotsimise regulatsiooni sisustamisel nähtub ka viimase paari aasta kohtupraktikas, mistõttu on läbiotsimise regulatsioon vangla kontekstis kõike muud kui iseenesest mõistetav. Probleemid võivad ilmnedagi nii läbiotsimise eelduste sisustamisel, kaalumisel kui ka läbiotsimise mõistest arusaamisel.

2.1 Läbiotsimise mõiste erinevates seadustes

Riigikohtu üldkogu on õigusselguse kohta öelnud, et kodanikul peab olema võimalik avaliku võimu organi käitumist ette aimata.⁴⁷ Viimati märgitu tähendab ka seda, et isikul peab olema aru saadav, missugust meedet tema suhtes võidakse kohaldada. Kui vangistusseadus näeb ette külastaja läbiotsimise, siis võiks vangla külastaja seda mõista lähtudes üldkeele reeglitest. Läbiotsimine Eesti Keele Instituudi ühendsõnastiku kohaselt on „asitõendite seisukohalt oluliste esemete või isikute otsimine teatud ruumidest, paikkonnast või isiku juurest.“⁴⁸ Üldkeeles mõistetakse seega läbiotsimisena sellist tegevust, kui asja või isikut otsitakse

⁴⁶ Haldusmenetluse seadus. – RT I, 06.07.2023, 31.

⁴⁷ RKÜKo nr 3-4-1-5-02, p 31.

⁴⁸ Mõiste „läbiotsimine“ Eesti Keele Instituudi Sõnaveebis. – <https://xn--snaveeb-10a.ee/search/unif/dlall/dsall/1%C3%A4biotsimine/1> (16.03.2024).

ruumist, paikkonnast või isiku juurest. Üldkeele kohaselt ei saa vastust küsimusele, kas läbiotsimine hõlmab endas ka seda, et läbiotsimise raames on õigus nõuda isikult, et ta võtaks ennast alasti. Asetades samasuguse definitsioon õiguse konteksti, ei oleks vaste kõige täpsem ei haldus- ega süüteomenetluses. See ei ole aga harukordne, kuivõrd õiguse keelt saab pidada üldise keele erijuhuks,⁴⁹ mille taga on lisaks seaduskeelele õigusteadus ja kohtupraktika.⁵⁰

Läbiotsimise mõistet võib kehtivas õiguses leida näiteks vangistusseaduses, täitemenetluse seadustikus⁵¹ või kriminaalmenetluse seadustikus⁵². Seejuures ei ole seda mõistet igal pool samamoodi sisustatud.

Kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) § 91 lg 1 kohaselt on läbiotsimise eesmärgiks „leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt, kriminaalasja lahendamiseks vajalik dokument, asi või isik või kriminaalmenetluses arestitav vara või laip või tabada tagaotsitav.“ Kuigi KrMS § 64 lg-s 2 on ühe korra kasutatud ka sõnapaari „isiku läbiotsimine“, on tegemist anomaaliaga, kuivõrd ülejäänud seaduses kasutatakse läbivalt isiku juurest esemete otsimise jaoks mõistet „isiku läbivaatus“ (KrMS § 88). Kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaanne viitab seaduseelnõu nr 599 seletuskirjale, mille kohaselt peaks „isiku läbiotsimine“ KrMS § 64 lg-s 2 olema asendatud alates 01.09.2011 „isiku läbivaatusega“.⁵³ Sellist muudatust kriminaalmenetluse seadustikus tänaseni sisse viidud ei ole. Isiku läbivaatus kriminaalmenetluse seadustikus hõlmab endas mitmeid tegevusi. Selle käigus võidakse uurida, kas isiku kehal, rõivastel või jalatsitel on kuriteojälgi. Vaadeldakse isiku tervisekahjustuse laadi ja vigastuse tunnused või keha iseärasusi. Isiku läbivaatus võib tähendada ka isikult proovide ja ekspertiisimaterjali võtmist. Lisaks sellele tähendab isiku läbivaatus kriminaalmenetluse seadustikus isiku juurest või tema kehasse peidetuna asitõendina kasutatavate esemete otsimist (KrMS § 88).

Korralduseseadus⁵⁴ (edaspidi KorS) mõistet „läbiotsimine“ ei tunne ning nii isiku, vallasasja kui ka valduse uurimiseks kasutatakse sõna „läbivaatus“ (KorS §-d 48 ja 49). Isiku ja tema riiete kontrollimist kompamise, tehnilise vahendi või teenistuslooma abil, seostatakse seejuures mõistega „turvakontroll“ (KorS § 47). Sarnaselt korralduseseadusega kasutatakse

⁴⁹ Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. – Tallinn: Juura, 2002, lk 152.

⁵⁰ Sootak, J. Karistusõiguse üldosa terminitest ehk Elu seaduse fassaadi taga. – Õiguskeel, 2016, 2, lk 1.

⁵¹ Täitemenetluse seadustik. – RT I, 06.07.2023, 106.

⁵² Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 06.07.2023, 49.

⁵³ Kergandberg, E. KrMSK § 64/6. – Kergandberg, E (koost.), Pikamäe, P (koost.) jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. – Tallinn: Juura, 2012.

⁵⁴ Korralduseseadus. – RT I, 14.03.2023, 29.

tolliseaduses⁵⁵ nii reisija, kauba, transpordivahendi kui ka pagasi uurimiseks mõistet „läbivaatus“ (tolliseadus § 31). Korrakaitseaduses erineb isiku läbivaatuse mõiste seejuures kriminaalmenetluse seadustikus kasutatud mõistest nii eesmärgi kui ka ulatuse poolest. Isiku läbivaatuse käigus saab uurida isiku keha, kehaõõnsused, riided, riietes oleva või kehal kantava asja kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks, isikusamasuse tuvastamiseks või eseme või aine leidmiseks, mille võib võtta seaduse alusel hoiule, hõivata või konfiskeerida (KorS § 48 lg 1).⁵⁶

Ajalooliselt omavahel seotud⁵⁷ täitemenetluse seadustikus ja vangistuseseaduses on mõiste „läbiotsimine“ kasutamine võrreldes eeltooduga hoopis teist moodi, kuivõrd nende seaduste kohaselt saab läbi otsida mitte ainult objekti, vaid ka isikut (täitemenetluse seadustik § 28 lg 5, VangS § 68 lg 1). Läbivaatamise mõistet on VangS-is seostatud sarnaselt võlaõigusseadusele⁵⁸ arsti tegevusega – patsiendi või VangSi mõistes teenistuja meditsiinilise läbivaatamisega (võlaõigusseadus § 766 lg 1 ja 3 ja VangS § 146 lg 2) – või seoses dokumentide või muude kirjalike materjalide lugemisega ning vaide menetlemisega (VangS § 95 lg 2, §1¹ lg-d 4¹, 7 ja 8).

Eeltoodust nähtub, et samasuguse uurimistoimingu teostamisega seotud mõisteid ei ole õigusharude üleselt ühtlustatud. Seega võib mõiste läbiotsimine olla ühes seaduses palju avarama definitsiooniga või viidata faktiliselt samasugusele tegevusele, mida mõnes teises õigustloovas aktis on nimetatud „isiku läbivaatuseks“.

2.2 Isiku läbiotsimise mõiste vangistuseseaduses

Isiku läbiotsimise mõiste on vangistuseseaduses autonoomne, mistõttu tuleb mõistet sisustada eelkõige vangistuseseaduse enda pinnalt. Isikute läbiotsimine on vangistuseseaduses reguleeritud mitmes erinevas õigusnormis, kuivõrd seadus reguleerib lisaks vanglas viibivate isikute läbiotsimisele ka vanglasse saabuvate või sealt väljuvate isikute läbiotsimist (VangS § 68 lg-d 1 ja 3). Seejuures ei puuduta läbiotsimine igat isikut, kes vangla territooriumile siseneb. JKV § 31 lg 1 loetleb üles isikud, keda üldjuhul läbi ei otsita. Lisaks sellele on jäetud vangla

⁵⁵ Tolliseadus. – RT I, 30.06.2023, 80.

⁵⁶ Pars, S. KorSK § 47/1. – Laaring, M. (koost.) jt. Korrakaitseadus. Komm vlj. – Tallinn, Sisekaitseakadeemia, 2017.

⁵⁷ 31. juuli 1993. aastal jõustunud täitemenetluse seadustikus reguleeriti nii tsiviil-, kriminaal- kui ka haldusasjade lahendite täitmist. Kuivõrd sisuliselt väga erinevate lahendite täitmise reguleerimine ühes õigusaktis ennast siiski ei õigustanud, löödi tsiviiltäitesüsteem lahku vabaduse kaotusliku karistuse täideviimissüsteemist ning asuti ette valmistama vangistuseseadust ja tsiviiltäitemenetluse seadustikku. – Vangistuseseaduse eelnõu I kd, 09.07.1998, lk 1. – Rahvusarhiiv, ERA.5237.1.1520.

⁵⁸ Võlaõigusseadus. – RT I, 06.07.2023, 116.

direktorile võimalus kehtestada nimekiri vangla teenistuskohadest, millel töötavaid isikuid vanglasse sisenemisel läbi otsima ei pea (JKV § 31 lg 2¹).

Kehtivas õiguskorras ei sätesta vangistusseadus isiku läbiotsimise legaaldefiniitsiooni ega tee viidet mõnele muule seadusele või määrusele, mis seda defineeriks. Erinevalt KorS §-dest 47 ja 48, ei täpsusta vangistusseadus, missuguste vahenditega ja mida on ametnikul isiku juures õigus kontrollida. Samuti on vangistusseadus läbiotsimise mõiste avamisel kriminaalmenetluseadustikust tunduvalt vaoshoitum.

Rahvusvahelise arusaama kohaselt kuulub vangla kontekstis isiku läbiotsimise (ing k *body search*) alla üldjuhul kolm tegevust: kompimise teel läbiotsimine,⁵⁹ alasti läbiotsimine⁶⁰ ja kehaõõnsuste läbiotsimine⁶¹.⁶²

Kompimise teel läbiotsimine tähendab läbiotsitava isiku ja tema riiete läbi patsutamist, kuid ei hõlma endast isiku alasti võtmist. Alasti läbiotsimine tähendab läbiotsitava isiku lahti riietamist ning vajadusel isikul nt käte tõstmist või oma suguelundite liigutamist, et läbiotsijatel oleks võimalik visuaalselt kontrollida läbiotsitava isiku kogu keha. Alasti läbiotsimine ei hõlma üldjuhul füüsilist kontakti läbiotsija ja läbiotsitava vahel. Kehaõõnsuste läbiotsimine hõlmab läbiotsija poolt füüsiliselt läbiotsitava vaginaalse ja rektaalse kehaõõnsuse kontrollimist.⁶³

Kuigi alasti läbiotsimine ei tohiks kaasa tuua kehaõõnsuste uurimist, paigutatakse selle mõiste alla pahatihti ka selliseid toiminguid, mille käigus vaadeldakse isiku kehaõõnsusi, näiteks kasutades peeglit või paludes isikul kummardada, mistõttu on eelkõige alasti läbiotsimise mõiste kasutamise korral oluline vaadata mõistest kaugemale ja hinnata, mis toimingute tegemist selle all tegelikult mõeldakse.⁶⁴

Rahvusvahelises kontekstis ei peeta isiku läbiotsimise mõiste all üldjuhul silmas tehniliste vahendite ega teenistuskooera kasutamist.⁶⁵

---

⁵⁹ Ing k: *Pat-down search*

⁶⁰ Ing k: *Strip-search*

⁶¹ Ing k: *Cavity search* või *intimate search*

⁶² Bernath, B. Fact Sheet. Body Searches: Addressing Risk Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment. – Penal Reform International, 2013, lk 1. – https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/11/Factsheet-4-searches-v6_final.pdf (14.03.2024).

⁶³ *Idem*.

⁶⁴ Gould, M. Cruel and Unusual Trauma: How Eighth Amendment Principles Governing Conditions of Confinement Should Apply to Juvenile Strip Searches. – Columbia Human Rights Law Review, 2021, 52 (2), lk 1018. Euroopa Inimõiguste Kohus on kasutanud eraldi mõistet toimingu jaoks, mis hõlmab endast füüsilise kontaktita kehaõõnsuste vaatlemist (ing k *close body search*). EIKo 8317/78, *McFeeley jt vs Ühendkuningriik*, p 57 ja EIKo 52750/99, *Lorsé jt. vs Holland*, p 70-74.

⁶⁵ Bernath, B. Fact Sheet. Body Searches: Addressing Risk Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment. – Penal Reform International, 2013, lk 1. – https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/11/Factsheet-4-searches-v6_final.pdf (14.03.2024).

Aastatel 2003-2011 kehtis Eestis justiitsministri 1. aprilli 2003. a määrus nr 23 "Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine"⁶⁶ (edaspidi määrus nr 23), mis sätestas läbiotsimise mõiste, eesmärgi ja liigid. Määruse nr 23 § 43 kohaselt tähendas läbiotsimine vanglas viibiva või territooriumile liikuva või sealt lahkuva isiku kontrollimist. Samuti erinevate ruumide kontrollimist. Läbiotsimise eesmärk hõlmas lisaks keelatud esemete ja ainete avastamisele vangla ruumide ja vara seisundi kontrollimist ning peidikute või varjatud käikude avastamist. Määruses nr 23 sätestatud läbiotsimise mõiste definitsioon ei loo siiski erilist selgust, kuna sõna „kontrollimine“ võib samuti sisustada väga erinevalt. Isiku läbiotsimise täpsem sisu nähtus seejuures määruse nr 23 § 47 lg-st 1, mis jagas isikute läbiotsimise täielikuks ja mittetäielikuks. Mittetäieliku läbiotsimise all mõisteti seejuures isiku läbiotsimist kompamise teel ning täielik läbiotsimise hõlmas endas alasti läbiotsimist.⁶⁷ Selliseid mõisteid täna enam ei kasutata.

Kehtiv õiguskord läbiotsimise mõistet ei ava ning mõiste täpsustamine on jäetud seaduse rakendajale, seega saab läbiotsimist pidada määratlemata õigusmõisteks.⁶⁸ Seadusandjal ei ole võimalik ette näha ja arvestada kõikvõimalike spetsiifiliste elujuhtumitega, sh tehnoloogia arenguga, mistõttu on määratlemata õigusmõiste kasutamine õigusloomes oluline õigustehniline vahend. Määratlemata õigusmõiste kasutamine ei tohi aga tulla õigusselguse arvelt ning norm peab vastama määratlusnõudele.⁶⁹

Detailsete ja tehniliste täpsustusi halduse tegevuse jaoks on PS § 94 lg 2 alusel võimalik reguleerida määrusandluse kaudu.⁷⁰ Kuivõrd vangistuseseadus ei nimeta erinevaid läbiotsimise viise, siis on JKV § 31 lg-s 5 täpsustatud, et läbiotsimise tõhustamiseks võib kasutada metallidetektorit, riideid ja keha pealispinda läbivalgustavat seadet ja muid tehnilisi vahendeid või teenistuskoera. Kas tehniliste vahendite kasutamine on vangistuseseaduses osa isiku läbiotsimise mõistest või on tegemist millegi eraldiseisvaga, mis vaid täiendab läbiotsimist, ei ole üheselt selge.

Vangistuseseaduse kommentaaride kohaselt hõlmab läbiotsimine nii ametniku manuaalset tegevust, nt riiete või keha kompamist, kui ka tehniliste abivahendite, nt metallidetektor või skanner, või teenistuskoera kasutamist.⁷¹ JKV § 31 lg 5 toob tehnilised vahendid ja

---

⁶⁶ Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. – RTL 2003, 45, 658 (kehtetu).

⁶⁷ RKHKo 3-3-1-32-12, p 11.

⁶⁸ Vrd RKPJKo nr 3-4-1-5-05, p-d 16 ja 20. Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. 14. ümbertöötatud ja täiendatud trükk. – Tallinn: Juura, 2004, lk 90.

⁶⁹ Ernits, M. PSK § 13/5.2 – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj, 5. vlj. – Tallinn, 2020, Juura.

⁷⁰ T. Annus. Riigiõigus. 2. vlj. – Tallinn: Juura 2006, lk 80.

⁷¹ Sootak, J. VangSK § 68/1.1.

teenistuskoea kasutamise läbiotsimise kõrval välja eraldi kui vahenditena, mis määruse sõnastuse järgi „tõhustavad“ läbiotsimist. Seega viitab JKV sõnastus justkui sellele, et isiku läbiotsimise all tuleks mõista sarnaselt rahvusvahelise arusaamaga, vaid ametniku manuaalset tegevust või vaatlust. Nõnda on ametniku tegevust (vaatlus ja kompimine) nimetatud tavapäraseks läbiotsimise meetodiks ning JKV § 31 lg-s 5 nimetatud tehnilisi vahendeid ja teenistuskoea läbiotsimise täiendavateks viisideks.⁷²

Kuigi JKV § 31 lg 5 sõnastus võib tekitada segadust, leiab töö autor, et sättes loetletud tehniliste vahendite ja teenistuskoea kasutamine on osa läbiotsimise mõistest. JKV § 31 lg 5 volitusnormiks on VangS § 68 lg 4, mille kohaselt saab minister määrusega kehtestada läbiotsimise korda. Kuivõrd sätte volitusnorm lubab täpsustada läbiotsimise korda, mitte luua selle kõrvale mingisugust uut külaliste kontrollimise instituuti, siis võib tehnilisi vahendeid ja teenistuskoea pidada alternatiivseteks läbiotsimise viisideks.

Sellist lähenemist toetab ka korrakaitse seaduses sätestatud turvakontrolli instituut. Kuigi läbiotsimise mõistet tuleb sisustada vangistuseseaduse keskselt ning korrakaitseadust ei kohaldata vanglateenistuse tegevusele,⁷³ on kohtupraktikas neid regulatsioone tihti omavahel võrreldud. Näiteks on kohtud tõmmanud paralleele vanglas tehtud toimingute ja korrakaitseaduses reguleeritud preventiivsete meetmete kohaldamise põhimõtetega⁷⁴ või ristkasutatud KorSi mõisteid vangistuseseaduse kontekstis⁷⁵. Samuti on mitmed vangistuse täideviimisega seotud toimingud, sh küllastajate läbiotsimine, seotud avaliku korra kaitsmisega laiemas mõttes,⁷⁶ seega toob autor siin ja edaspidi näiteid korrakaitseaduse regulatsioonist ja võrdleb seda vangistuseseaduse regulatsiooniga.

Erinevalt vangistuseseadusest on korrakaitseaduses oluliselt selgem arusaam tehniliste vahendite ja teenistuskoea kasutamisest isiku kontrollimise regulatsiooni juures. Tehniliste vahendite ja teenistuslooma kasutamine on reguleeritud KorS § 47 lg-s 1, mille kohaselt võib kontrollida isikut või tema riietust vaatlemise ja kompimise teel või tehnilise vahendi või sellekohase väljaõppe saanud teenistuslooma abil. Sätte sõnastusest tuleneb, et vaatlemine ja kompimine, tehnilise vahendi või teenistuslooma kasutamine on kõik alternatiivsed meetmed turvakontrolli teostamiseks.⁷⁷

---

⁷² TlnHKO 18.11.2022 nr 3-22-311, p-d 4.3 ja 10.

⁷³ Vrd VangS § 1 ja Laaring, M. KorSK § 1/9. – 23.

⁷⁴ Laaring, M. KorSK § 1/9. edasiviitega RKHKm nr 3-3-1-10-12, p 9; RKHKO nr 3-3-1-18-12, p 19; RKHKO nr 3-3-1-94-10, p 12; RKHKO nr 3-3-1-33-10, p 12; RKHKO nr 3-3-1-63-09; RKHKO nr 3-3-1-80-11.

⁷⁵ TlnRnko 28.07.2023 nr 3-22-311, p 16.

⁷⁶ RKKKO nr 3-1-1-31-16, p 10.

⁷⁷ Pars, S. KorSK § 47/1.

Seega võib autori hinnangul vangistusseaduses isiku uurimiseks kasutada alternatiivselt erinevaid tehnilisi vahendeid ja teenistuskooera.

Määratlemata õigusmõistet aitab sisustada kohaldatava normi eesmärk.⁷⁸ Kuigi isiku läbiotsimine on reguleeritud mitmes erinevas õigusnormis, juhitud isiku läbiotsimist sisaldavad normid VangS §-st 68.

VangS § 68 reguleerib nii vanglas viibivate isikute kui ka vanglasse saabuvate isikute, sh pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastajate läbiotsimist.⁷⁹ VangS § 68 lg 1 sätestab, et vanglateenistuse ametnikul on õigus teostada kinnipeetava läbiotsimist, tema isiklike asjade, elu- ja olmeruumide, samuti teiste ruumide ja territooriumi läbiotsimist keelatud esemete ja ainete avastamiseks. Sätte sõnastusest nähtub, et kinnipeetava läbiotsimise eesmärgiks on keelatud esemete ja ainete avastamine. Kuigi sama selgelt ei ole läbiotsimise eesmärki muude isikute, sh külastajate, osas VangS § 68 lg-s 3 väljendatud, on see eesmärk autori hinnangul ülekantav ka neile.

Seadus ei erista seejuures, missugune otsitav keelatud ese või aine olema peab, seega on isiku, sh külastaja, läbiotsimise puhul eesmärgiks leida kõik keelatud esemed ja ained ning oluline ei ole nende keelatus põhjus. Vaadeldes aga põhjuseid, miks on seadusandja mõne eseme omamise vanglas keelanud, saab tuvastada isiku läbiotsimise kaugemad eesmärgid. Nõnda hõlmab isikute, sh külastajate läbiotsimine, endas eesmärki tagada isikute julgeolekut, tagada vangla julgeolekut ja korda, aidata kaasa vangistuse täideviimise eesmärgile, mitte raskendada hügieeninõuete täitmist ning kaitsta vara (VangS § 15 lg 2).

Lisaks läbiotsimise eesmärgile saab keelatud esemete loetelu põhjal teha järeldusi, missugust tegevust läbiotsimine endas hõlmata võib. Näiteks, kui läbiotsimise eesmärgiks oleks vaid esemete leidmine, mis võivad vahetult ohustada vangla julgeolekut, siis võiks läbiotsimise viise pidada tunduvalt piiratumaks, kui olukorras, kus otsitavaks esemeks on ükskõik missugune keelatud ese. Kuivõrd kehtivas õiguses on vanglas keelatud väga erinevas suuruses ja materjalist esemed ja ained, siis on põhjendatud pidada võimalikeks läbiotsimisviisideks tegevusi, mis võimaldavad leida erinevas suuruses näiteks nii metalseid kui ka mittemetalseid keelatud esemeid ja aineid.

Tuginedes eeltoodule, hõlmab isiku läbiotsimise mõiste endas tegevusi, mis võimaldavad leida isiku juurest vanglas keelatud esemeid. Läbiotsimiseks võib kasutada sealhulgas erinevaid

---

⁷⁸ *Ibidem*, RKPJKo nr 3-4-1-5-05, p 16 ja 20.

⁷⁹ Sootak, J. VangSK § 68/2.3.

tehnilisi vahendeid ja teenistuskooera. Tehniliste vahendite loetelu ei ole piiratud ning autori hinnangul ei ole seda ka mõistlik teha. Ühelt poolt ei pruugi seda õigustada tehnikaareng, millega õigusloome ei pruugi suuta sammu pidada ning teisest küljest sõltub tehnilise vahendi valik sellest, missuguste keelatud esemete ja ainete leidmisega vangla teatud ajahetkel silmitsi seisab. Avatud loetelu ei tähenda aga seda, et kasutada võib ükskõik mida, kuna tehnika vahendi kasutamine peab samamoodi järgima näiteks proportsionaalsuse põhimõttest tulenevaid nõudeid.

3. Külastaja alasti läbiotsimise õiguspärasus

3.1. Alasti läbiotsimise õiguslik alus

Külastaja alasti läbiotsimise puhul on tegemist toiminguga HMS § 106 mõttes. Toiming on õiguspärane siis, kui see on formaalselt ja materiaalselt õiguspärane ning tugineb kehtivale õiguslikule alusele (HMS § 107).

Vanglasse pikaajalisele kokkusaamisele saabuvate küllastajate läbiotsimine on reguleeritud VangS §-des 27 ja 68. VangS § 27 lg 1 lause 1 sätestab: „Vanglateenistuse ametnikul on õigus kinnipeatavaga kokkusaamisele lubatud isik ja tema asjad läbi otsida.“ Sama lõike teises lauses täpsustatakse, et kaitsjat, advokaadist esindajat, vaimulikku, oma riigi konsulaartöötajat ning notarit on lubatud läbi otsida vaid põhjendatud kahtluse korral (VangS § 26). Läbiotsimise ja leitud esemete kohta näeb säte veel ette, et läbiotsimist tohib läbi viia küllastajaga samast soost vanglateenistuse ametnik ning asjad, mille omamine vanglas on keelatud, võetakse kokkusaamise ajaks ajutisele hoiule.

VangS § 27 lg 1 sõnastust on selle jõustumisest alates muudetud ühel korral 2013. aastal, mil täpsustati, et VangS §-s 26 nimetatud isikute läbiotsimine on lubatud vaid põhjendatud kahtluse korral.⁸⁰ Ülejäänud osas ei ole VangS § 27 lg 1 sõnastust 24 aasta jooksul muudetud. Vangistusseaduse seletuskirjas ei ole VangS § 27 puhul eraldiseisvalt välja toodud selle normi eesmärki. Vangistusseaduse loomisel on diskussioon olnud hoopis selles osas, keda pikaajalisele kokkusaamisele lubada tuleks ning kas lubatud kokkusaamiste arv peaks olema kirjas seaduse tasandil.⁸¹ Vangla küllastajaid puudutavas osas kordab VangS § 68 lg 3 sisuliselt VangS § 27 lg 1 esimest lauset.

Küllastajaid võib seejuures läbiotsida üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas oleva seaduse alusel (PS § 3 lg 1) ning riive peab olema demokraatlikus ühiskonnas vajalik ega tohi moonutada piiravate õiguste ja vabaduste olemust (PS § 11).

---

⁸⁰ Vangistusseaduse muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 20.12.2012, 3.

⁸¹ Vangistusseaduse eelnõu I kd, 09.07.1998, lk 58 – Rahvusarhiiv, ERA.5237.1.1520.

3.2 Formaalne õiguspärasus.

Formaalne õiguspärasus tähendab haldustegevuse vastavust pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele.⁸²

3.2.1 Pädevus

VangS § 27 lg 1 sätestab, et läbiotsimist võib teostada vanglateenistuse ametnik. VangS § 105¹ lg 2 näeb ette, et vanglateenistusse kuuluvad Justiitsministeeriumi koosseisus vanglateenistuse ülesannete täitmiseks ettenähtud teenistuskohad ja vanglad. VangS § 105¹ lg 3 ja justiitsministri 08.07.2003. a määruse nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“⁸³ § 5¹ kohaselt on vanglateenistusse kuuluvateks ametikohtadeks vanglate valdkonda juhtiva asekancleri ja vanglate osakonna talituste koosseisu kuuluvad ametikohad. Seega ei kuulu vanglateenistusse kõik vanglate osakonna koosseisu kuuluvad ametnikud. Vanglateenistuse ametnikuks saab pidada ka vanglaametnikke VangS § 111 mõttes. Seega saavad läbiotsimist teostada vanglaametnikud ja vanglate valdkonda juhtiv asekancler ja vanglate osakonna talituste koosseisu kuuluvad ametnikud.

3.2.2 Menetlus

HMS § 107 lg 2 kohaselt saab haldusorgan toimingute sooritamise viisi, ulatuse, aja ning menetlemise korra määrata oma äranägemisel. Haldus ei ole siiski vaba seadusest tulenevate menetlusnõuete järgimisest, mis võivad muuhulgas tuleneda eriseadustest.⁸⁴

VangS § 27 lg 1 ls 3 ja VangS § 68 lg 3 näevad ette, et külastaja läbiotsimise viib läbi külastajaga samast soost vanglateenistuse ametnik. Peatükis 2.1.2 leidis töö autor, et läbiotsimine hõlmab endas nii ametniku enda tegevust, nt vaatlust või kompamist, kui ka tehniliste vahendite ja teenistuskõera kasutamist. Seega peaks nii tehnilise vahendi kui ka teenistuskõera taga olema läbiotsitavaga samast soost ametnik. Kui koerajuhil puhul võib sama nõue tunduda kentsakana, siis mõne tehnilise vahendi, nt kehaskänneri, kasutamisel võib autori hinnangul

---

⁸² Maurer, lk 158.

⁸³ Justiitsministri 08.07.2003. a määrus nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“. - RT I, 09.02.2002, 3.

⁸⁴ Sootak, J. Õigus igapäevale. – Tallinn: Juura, 2017, lk 143-144.

riive ulatus sarnaneda alasti läbiotsimisega, ning sama soo nõude kohaldamise küsimus täiesti adekvaatne.

Läbiotsitava ja läbiotsija sama soo nõude osas võib tekkida küsimus, kas seda saab pidada poolimperatiivseks sätteks, millest võib erandjuhtudel kõrvale kalduda.⁸⁵ Näiteks KorS § 47 lg 2 võimaldab kompamise puhul sama soo nõuet eirata, kui see on vajalik vahetu ohu tõrjumiseks. VangSis sellist erandit sätestatud ei ole. Isegi, kui sama soo nõuet võiks pidada poolimeratiivseks, ei saa siiski erandlikuks olukorraks pidada kokkusaamisele tulnud külastaja läbiotsimist metallidetektoriga, mis võiks õigustada läbiotsija soo nõudest kõrvalekaldumist, sest tegemist on plaanilise ja eelnevalt teadaoleva tegevusega. Seega peab hetkel kehtiva VangSi kohaselt kõik vangla külastajate läbiotsimistoimingud teostama läbiotsitavaga samast soost ametnik, sõltumata valitud läbiotsimise viisist, ajakriitilisusest või mistahes muust tegurist. Selleks, et tehnilise vahendi või teenistuskooeraga saaks külastajat läbi otsida vastassoost ametnik, tuleks autori hinnangul muuta VangS §-de 27 lg 1 ja 68 lg 3 sõnastust.

Kuigi JKV § 31 lg 3¹ sõnastuse kohaselt reguleeritakse sättes läbiotsimise viisi, annab säte tegelikult juhiseid hoopis valitava õigusliku tagajärje suhtes.⁸⁶ Seega seab vangistusseadus külastaja läbiotsimisele ühe menetlusnõude, milleks on see, et läbiotsija ja läbiotsitav peavad olema samast soost. Lisaks sellele näeb HMS ette mitmeid menetlusnõudeid nagu näiteks menetlusosaliste kaasamine (HMS §-d 11 ja 35), selgitamiskohustus (HMS § 36), ärakuulamiskohustus (HMS § 40), uurimispõhimõtte (HMS § 6) ning haldusorgani erapooletus (HMS § 10). See loetelu ei ole aga ammendav, kuna ka rahvusvahelised lepingud ja dokumendid pööravad olulist tähelepanu sellele, kuidas isikut läbi otsitakse.

3.2.2.1 Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon

Kuigi see, kuidas kaitstakse siseriiklikus õiguses isiku õigust eraelule, sõltub näiteks riigi traditsioonidest, religioonist või rahvuslikest eripäradest, on seda põhiõiguslikku väärtust reguleeritud ka rahvusvaheliste instrumentidega.⁸⁷

Isiku läbiotsimise, sh alasti läbiotsimise, kohta tuleb mitmeid nõudeid rahvusvahelistest raamistikust. Nõnda on Eesti jaoks otsekohaldatav näiteks Euroopa inimõiguste ja

---

⁸⁵ Vrd *Ibidem*, lk 86.

⁸⁶ Justiitsministri 05.09.2011. a määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu seletuskiri. 10.10.2022 <https://eelnouid.valitsus.ee/main#GfgGGNKL> (17.03.2024).

⁸⁷ Männiko, lk 14-15.

põhivabaduste konventsioon (edaspidi EIÕK)⁸⁸, mille sisustamisel on oluline osa Euroopa Inimõiguste Kohtul (edaspidi EIK). EIK on mitmel korral hinnanud vangla kontekstis isiku läbiotsimise vastavust EIÕK-ile.⁸⁹ Kuigi EIK on oma praktikas hinnanud ka külastajate alasti läbiotsimist,⁹⁰ on suur osa isikute läbiotsimist puudutavatest põhiprintsiipidest, mis on *mutatis mutandis* kohaldatavad ka külastajate suhtes,⁹¹ tulnud kinnipeetavate läbiotsimist analüüsivatest kaasustest. Neid printsiipe saab külastajate puhul pidada miinimumnõueteks, mida tuleb külastajate puhul seda enam järgida.

Alasti läbiotsimise puhul on EIK rõhutanud, et toiming peab olema läbi viidud sobival viisil ja austades inimväärikust.⁹² Ebasobivaks viisiks ja EIÕK artikkel 3 rikkumine on tuvastatud olukorras, kus täieliku lahti riietamisega läbiotsimine toimub vastassoost vanglaametniku juuresolekul ning mille käigus paluti kinnipeetaval kükitada ning puudutati isiku suguorganeid paljaste kätega.⁹³

Alasti läbiotsimist ei pea EIKi hinnangul tegema ilmtingimata selleks ettenähtud ruumis, kuid tagada tuleb isiku privaatsus. Seejuures ei tule isiku privaatsus tagada mitte ainult objektiivselt, vaid ka selliselt, et läbiotsitav tajuks, et tema privaatsus on tagatud. Nõnda leidis EIK lahendis *Jaeger vs Eesti*, et tähtsust ei oma asjaolu, kas mõni kõrvaline isik läbiotsimist ka tegelikult pealt näeb, kuivõrd oluline on isiku taju sellest, et teised ei saa näha tema lahti riietamist ning läbiotsitav tunneb, et tema privaatsust austatakse.⁹⁴

EIKi praktika kohaselt võib mitme ametniku juuresolekult tehtav alasti läbiotsimine suurendada kogetud ebamugavust, mistõttu peaks ametnike arv alasti läbiotsimise juures olema võimalikult väike. Seejuures võib ametnike arv varieeruda ning tegemist ei pruugi olla ebaproportsionaalse sekkumisega isiku õigusesse eraelu puutumatus austamisele, kui see on vajalik näiteks juhul, kui läbiotsitav käitub vägivaldselt.⁹⁵

Külastajate läbiotsimise osas on EIK rõhutanud, et vanglal tuleb rangelt järgida kõiki läbiotsimise protseduuri reegleid.⁹⁶

---

⁸⁸ Inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

⁸⁹ EIKo 39084/97, *Yankov vs Bulgaaria*, p 110, EIKo 44558/98, *Valašinas vs Leedu*, p 117, EIKo 25196/94, *Iwańczuk vs Poola*, p 59.

⁹⁰ EIKo 12350/04, *Wainwright vs Ühendkuningriik*.

⁹¹ *Ibidem*, p 42.

⁹² *Idem*; EIKo 9635/13 *Dejneka vs Poola*, p 60.

⁹³ EIKo 44558/98, *Valašinas vs Leedu*, p 117.

⁹⁴ EIKo 1574/13, *Jaeger vs Eesti*, p-d 41-49.

⁹⁵ Kuigi Eestis on tänase seisuga nii külastajate kui ka kinnipeetavate kehaõõnsuste läbiotsimine välistatud (vt RKHKo 3-19-549), siis EIK ei leidnud 2012. aastal *Julin vs Eesti* kaasuses rikkumist vastassoost arsti juures toimunud rektaalse läbivaatuse osas. Seega on EIK pidanud kehaõõnsuste läbiotsimist õiguspäraseks. Vt EIKo 16563/08, *Julin vs Eesti*, p 185-193.

⁹⁶ EIKo 12350/04, *Wainwright vs Ühendkuningriik*, p 7-10 ja 41-56.

3.2.2.2 Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee

Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (ing k *European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, edaspidi CPT) on Euroopa Nõukogu sõltumatu spetsialiseerunud järelevalveorgan, mis koosneb sõltumatutest erapooletutest ekspertidest, tavaliselt kuuluvad sinna näiteks juristid, arstid ning vanglaasjade spetsialistid.⁹⁷ CPT delegaatideks valitakse inimesi, kellel on "kõrge moraalne iseloom" ja "pädevus inimõiguste valdkonnas või töökogemus käesoleva konventsiooniga hõlmatud valdkondades" (Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsiooni⁹⁸ artikkel 4 lg 2). Hoolimata pädevatest delegaatidest, on CPT metoodikat kritiseeritud, kuivõrd alati ei ole päris selge, millele põhjal soovitused välja kujunevad.⁹⁹

Euroopa Liit viitab õigusloomes sellest hoolimata sageli CPT tähelepanekutele ja soovitustele.¹⁰⁰ Seega kuigi CPT soovitused ei ole õiguslikult siduvad, võib neil olla õigusloomele tähelepanuväärne mõju. Samuti on CPT soovitustele viidanud ka kohtud otsuste põhjendamisel.¹⁰¹ CPT on Eestis käinud seitsmel korral, viimane külastus toimus 2023. aastal.¹⁰²

Sellest eelneval külastusel 2017. aastal ei kommenteerinud CPT külastajate läbiotsimist,¹⁰³ kuid kuna Eesti kohtud on alaealiste külastajate alasti läbiotsimist puudutavates kaasustes CPT 2017. aasta raportile viidanud,¹⁰⁴ siis peab autor oluliseks sealsete seisukohtade välja toomist.

Kuigi haldusajal nr 3-21-161 leidis ringkonnakohus, et: „CPT taunis täieliku lahtiriietamisega läbiotsimise regulaarset kasutamist 2019. a soovituses CPT/Inf (2019) 31 Eestile (p 84), küll kinnipeetavate läbiotsimisse puutuvalt“¹⁰⁵, ei nõustu töö autor ringkonnakohtu järeltulemusega

---

⁹⁷ Euroopa Nõukogu. About the CPT. Frequently Asked Questions. – <https://www.coe.int/en/web/cpt/faqs#what-is-the-cpt> (14.03.2024).

⁹⁸ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon – RT II 1996, 36, 132.

⁹⁹ O'Connell, C., Rogan, M. Monitoring Prisons in Europe: Understanding Perspectives of People in Prison and Prison Staff. – *Law & Social Inquiry* 2023, 48 (1), lk 220.

¹⁰⁰ Euroopa Nõukogu. About the CPT. Frequently Asked Questions. – <https://www.coe.int/en/web/cpt/faqs#what-is-the-cpt> (14.03.2024).

¹⁰¹ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 15.

¹⁰² Euroopa Nõukogu. Council of Europe Anti-Torture Committee (CPT) Visits Estonia. 09.06.2023. – <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-visits-estonia> (14.03.2024). Magistritöö kirjutamise ajaks CPT raportit ei olnud veel avalikustatud.

¹⁰³ Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 27. september kuni 5. oktoober 2017. Strasbourg 2019. lk 35. – <https://rm.coe.int/168098db94> (14.03.2024).

¹⁰⁴ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 15.

¹⁰⁵ *Idem*.

justkui oleks CPT täielikult tauninud regulaarset alasti läbiotsimist. CPT raportis seisab: „Kui külastatud vanglates tehti läbiotsimisi lahtiriietamise teel, olid asjaomased vangid kohustatud end riidest täiesti lahti võtma. CPT leiab, et läbiotsimine lahtiriietamise teel on väga invasiivne ja potentsiaalselt alandav meede. Sellise läbiotsimise tegemisel tuleb võtta kõik mõistlikud meetmed piinlikkuse vähendamiseks; vangidelt, keda läbi otsitakse, ei tohiks tavaliselt nõuda kõigi oma riiete samaaegset eemaldamist, nt tuleks vangidele võimaldada vööst ülespoole jäävate riiete eemaldamine ja enne ülejäänud riiete eemaldamist nende tagasi selgapanemine. CPT soovib Eesti ametivõimudel tagada, et seda ettekirjutust järgitaks praktikas alati, kui individuaalse riskianalüüsi põhjal peetakse vajalikuks otsida vang läbi lahtiriietumise teel.“¹⁰⁶

Autori hinnangul juhtis CPT tähelepanu eelkõige viisile, kuidas toimub kinnipeetavate alasti läbiotsimine, öeldes, et alasti läbiotsimise korral ei tohiks kinnipeetavalt nõuda kõigi oma riiete samaaegset eemaldamist ning piinlikkustunde vähendamiseks tuleks riideid eemaldada osaliselt. Alasti läbiotsimise regulaarsuse kohta CPT-l etteheiteid Eestile ei olnud. Alasti läbiotsimise tegemist individuaalse riskianalüüsi põhjal analüüsib autor töö autor täpsemalt töö hilisemas osas.

Seega nähtub CPT 2017. aasta külastusest alasti läbiotsimise viisi kohta soovitus, et alasti läbiotsimise korral tuleb läbiotsitav lahti riietada osaliselt.¹⁰⁷

3.2.2.3 Euroopa vanglareeglid

Tuginedes Euroopa inimõiguste konventsioonile, EIKi kohtupraktikale ja CPT antud soovitudele¹⁰⁸ on loodud ka Euroopa vanglareeglistik,¹⁰⁹ mis annavad juhised lisaks

---

¹⁰⁶ Kuigi tegemist on ametliku tõlkega CPT raporti punktist 84, lisab autor allmärgusena CPT inglise keelse versiooni, millele ringkonnakohus oma lahendis ise viitas: „Whenever *strip searches* were conducted in the prisons visited, the prisoners concerned were obliged to fully undress. The CPT considers that a strip search is a very invasive and potentially degrading measure. When carrying out such a search, every reasonable effort should be made to minimise embarrassment; prisoners who are searched should not normally be required to remove all their clothes at the same time, e.g. the prisoners should be allowed to remove clothing above the waist and to get dressed before removing further clothing. The CPT recommends that the Estonian authorities ensure that this precept is respected in practice whenever it is deemed necessary, on the basis of an individual risk assessment, to resort to a strip search of a prisoner.“ Council of Europe. Report to the Estonian Government on the visit to Estonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 September to 5 October 2017. Strasbourg 2019, p 84 - <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-est-20170927-en-18> (14.03.2024).

¹⁰⁷ Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 27. september kuni 5. oktoober 2017. Strasbourg 2019. p 84. – <https://rm.coe.int/168098db94> (14.03.2024).

¹⁰⁸ Council of Europe. Commentary on Recommendation REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules. Council of Europe Publishing 2006, lk 40.

¹⁰⁹ Ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta, Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 2006. – <https://rm.coe.int/16806f4023> (14.03.2024).

kinnipeetavaid puudutavatele reeglitele ka vanglat külastavate isikute läbiotsimise osas. Läbiotsimise viisi osas korratakse, et seda tuleb teha inimväärikust austavalt samast soost ametnike poolt (p-d 54.3 - 54.5). Täiendavalt rõhutatakse eeskirjades selge ja läbipaistva protseduuri vajalikkust, mida vanglareeglite kommentaaride kohaselt saab tagada külastajaid teavitades otsinguprotsessist ja nende õigustest.¹¹⁰ See sarnaneb HMS §-st 36 tuleneva selgitamiskohustusega, mille kohaselt tuleb isiku soovil selgitada isikule tema õigusi ja kohustusi. Seega ei tulene Euroopa vanglareeglitest läbiotsimise viisi osas otseselt selliseid nõudeid, mida Eesti õigusaktid juba ette ei näeks.

3.2.2.4 Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhised

Külastajate, eelkõige laste, läbiotsimise kohta leiab mitmeid täiendusi see-eest Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhistest CM/Rec(2018)5¹¹¹ (edaspidi juhised), mis on suunatud lastele, kelle vanem(ad) kannavad vanglakaristust, sh imikud, kes elavad oma vanemaga koos vanglas.

Juhised rõhutavad, et laste kaitseks ja heaolu tagamiseks tuleb teha kõik endast olenev. Selleks, et säilitada vanglas sõbralik ja positiivne õhkkond, tuleb tagada hea kord, ohutus ja dunaamiline turvalisus (p 33). Tagada tuleb lapse turvatunne (nii füüsiline kui ka psühholoogiline) ning lapsed võiksid ennast tunda teretulnuna (p 23). Laste läbiotsimist, sh alasti läbiotsimist, juhised ei keela, kuid rõhutavad, et seda tuleb teha lapsesõbralikult (p 47).

Europrisi ekspertgrupp koostas juhise kohta 2022. aasta seisuga tabeli, kus erinevad riigid said kommenteerida iga juhise punkti kohta, selle rakendamist või selle mittejärgimise põhjuseid. Kuivõrd iga riik koostas vastuse ise, ei ole vastused ühtsed ja täielikud, kuid tabelist nähtub, et valdavalt järgitakse juhises ette nähtud soovitusi.¹¹²

---

¹¹⁰ Council of Europe. Commentary on Recommendation REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules. Council of Europe Publishing 2006, lk 40.

¹¹¹ Ministrite komitee soovitus Rec(2018)5 liikmesriikidele vangistatud vanematega laste kohta. Nõukogu Ministrite komitee, 2018. – <https://rm.coe.int/cm-recommendation-2018-5-concerning-children-with-imprisoned-parents-e/16807b3438> (14.03.2024).

¹¹² Europris. Table of Recommendations and Practices. 2022. –<https://www.europris.org/recommendations/?export=true> (13.04.2024).

3.2.2.5 ÜRO eeskirjad

ÜRO on mitmete eeskirjadega vangistust reguleerinud. Kuigi eeskirjad keskenduvad kinnipeetavatele, leiab viiteid ka vangla külastajatele. ÜRO Peaassamblee võttis 2010. aasta detsembris vastu nn Bangkoki reegli¹¹³, mis reguleerivad naisvangide kohtlemist ja vabadusekaotusega mitteseotud meetmete rakendamist naiskurjategijate suhtes.¹¹⁴ Vanglat külastavate laste läbiotsimise kohta näeb 21. reegel ette, et vanglatöötajad peavad läbiotsimisel üles näitama pädevust, professionaalsust ja tundlikkust, säilitades austuse ja vääriskuse läbiotsimise teostamise ajal. Selle reegli kohaldamise kohta rõhutatakse, et ametnike ebaprofessionaalsus läbiotsimisel võib halvimal juhul kaasa tuua ema otsuse keelduda vanglas lastega kohtumast. Laste alasti läbiotsimisel, tuleb järgida kehtestatud korda järgides inimõigusi ja lapse inimvääriskust.¹¹⁵

Mandela Reegli nr 60 kohaselt, peab külastaja enda läbiotsimiseks andma nõusoleku, mille saab igal ajahetkel tagasi võtta. Läbiotsimisest keeldumisel võib keelduda isiku lubamisest vanglasse.¹¹⁶ Kuigi Eesti õiguskord ei nõua, et külastaja annaks läbiotsimiseks eraldi nõusoleku, ei ole vanglal külastaja läbiotsimiseks õigus kohaldada sundi, mistõttu saab külastajat läbi otsida vaid tema vabal tahtel. Külastajal on igal ajahetkel õigus keelduda läbiotsimisest, kuid sellisel juhul ei lubata teda vangla territooriumile (JKV § 31 lg 4).

3.2.2.6 Järeldused läbiotsimise teostamise viisi kohta

Kokkuvõttes tuleb Eestil järgida järgmisi alasti läbiotsimiseks ette nähtud reegleid: läbiotsimine peab toimuma samast soost ametniku poolt;¹¹⁷ läbiotsimise juures viibivate ametnike arv peab olema võimalikult väike, kuid sõltuvalt asjaoludest võib see oluliselt varieeruda;¹¹⁸ privaatsuse tagamiseks tuleks läbiotsimine teostada selleks ette nähtud ruumis,¹¹⁹ kui sobivasse ruumi ei ole võimalik läbiotsitavat viia, siis ei pruugi läbiotsimine mujal kaasa tuua EIÕK rikkumist, kui tagatakse lisaks reaalsele privaatsusele ka see, et

---

¹¹³ The Bangkok Rules, UN General Assembly, 2011. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf (14.03.2024).

¹¹⁴ *Ibidem*, lk 2.

¹¹⁵ *Ibidem*, lk 33-34.

¹¹⁶ The Nelson Mandela Rules, UN General Assembly, 2016. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf (14.03.2024).

¹¹⁷ EIKo 44558/98, *Valašinas vs Leedu*.

¹¹⁸ *Julin vs Eesti*, p 188-189.

¹¹⁹ EIKo 18660/03, *Malenko vs Ukraina*, p-d 61, 19.

läbiotsitav ka ise tajub, et tema privaatsust austatakse.¹²⁰ Eeltoodud mitteammendavat loetelu saab pidada miinimumreegliteks, mille eiramine toob kindlasti kaasa EIÕK rikkumise.

Eelmistes alapeatükkides kirjeldatud rahvusvahelistest soovitudest ja EIKi praktikast tulenevad järgmised reeglid, mida Eestil tuleb kindlasti järgida: alaealise puhul peab alasti läbiotsimine olema lapsesõbralik; läbiotsimiseks peab olema külastaja nõusolek ning läbiotsija peab käituma professionaalselt, väarikalt ja tundlikult.

Kuigi Eesti õigusaktid seavad külastajate läbiotsimisele erinõude vaid läbiotsija soo osas, järgitakse Eesti vanglates läbiotsimise viisi osas rahvusvahelisi nõudeid ja soovitusi. Külastajate alasti läbiotsimine toimub eraldatud ruumis. Lahti riietumisega läbiotsimist teostatakse privaatsust austaval viisil, mis väljendub isiku üla- ja alakeha eraldi lahtiriietamisel, st isikul ei paluta kõikide riiete seljast võtmist korraga. Alasti läbiotsimine tähendab vaid keha vaatlemist ning läbiotsitava ja läbiotsija vahel ei ole füüsilist kontakti. Alasti läbiotsimine toimub eraldatud ruumis ning omakorda sirmi või kardina taga. Kui läbiotsimisruumis on aknad, siis veendub ametnik, et aknakatted oleksid läbiotsimise ajal ette tõmmatud, et välistada võimalus, et kõrvalised isikud näeksid läbiotsimist pealt.¹²¹

Alaealiste alasti läbiotsimise korral järgivad Eesti vanglad eelpooltoodud protseduurireegleid, kuid lisaks sellele võib läbiotsimise juures viibida ka lapsevanem. See sõltub aga lapse vanusest, abistamise vajadusest ja lapse soovist.¹²²

Selleks, et kogu läbiotsimisprotseduur ja vanglakülastus oleks lapse jaoks võimalikult lapsesõbralik, on Eesti vanglates ooteruumides vaipkatted, kus on ka lastele mõeldud nurk joonistuslaua ja mänguasjadega. Samuti tegeletakse lastega pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastajatega esmajärjekorras, et nad ei peaks ooteruumis liiga pikalt ootama.¹²³

Mis puudutab ametnike professionaalsust, eelkõige alaealiste läbiotsimisel, siis korraldatakse läbiotsimist teostavatele ametnikele suhtlemiskoolitusi, mis aitavad luua sõbralikku ja vastuvõtlikku õhkkonda.¹²⁴

---

¹²⁰ EIKo 1574/13, *Jaeger vs Eesti*, p-d 41-49.

¹²¹ Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

¹²² *Idem*.

¹²³ *Idem*.

¹²⁴ *Idem*.

3.2.3 Vorm

Õiguskantsler on öelnud, et täieliku lahti riietamisega läbiotsimine tuleb dokumenteerida.¹²⁵ Õigusaktidest sellist kohustust siiski ei tule, kuivõrd HMS § 108 lg 2 näeb ette, et toiminguga, millega piiratakse isiku õigusi, tuleb kirjalikult põhjendada, kui isik seda nõuab. Seega on vangla kohustatud alasti läbiotsimist kirjalikult põhjendama juhul, kui isik seda soovib.

3.3 Materiaalne õiguspärasus

3.3.1 Kooskõla õigusliku aluse koosseisutunnustega

Eristada tuleb pikaajalisele kokkusaamisele antavat luba (selle kohta vt peatükki 1.2) konkreetsele kokkusaamisele minemisest ja seal läbi viidavast kontrollist. Pikaajalisele kokkusaamisele tulnud isiku läbiotsimise peamine eeldus on sätestatud VangS § 27 lg-s 1, mille kohaselt on vanglal õigus läbiotsida isik, kes on lubatud kokkusaamisele. Läbiotsimist ei saa seejuures teostada ükskõik, missugusel ajahetkel, vaid seda saab teha siis, kui kokkusaamisele lubatud isik saabub vanglasse või väljub sealt (VangS § 68 lg 3). Seega tekib vanglal õigus isiku läbiotsimiseks siis, kui isikul on olemas kokkusaamisele pääsemise luba ning ta on saabunud vanglasse pikaajalisele kokkusaamisele. Seadus muid eelduseid otsustamiskaalutluse teostamiseks ehk kas isik otsida läbi või mitte ei sätesta.

3.3.2 Õiguslik tagajärg

3.3.2.1 Kaalumiskohustus

Tallinna Halduskohus on lahendis nr 3-21-161 VangS § 27 lg 1 tõlgendamisel leidnud, et vanglal ei ole kohustust iga kord pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastaja läbiotsida, vaid tegemist on selles osas kaalutlusõigust sisaldava õigusnormiga. Järeldust on põhjendatud kaalutlusele viitava sõnapaari „on õigus“ kasutamiseга nii vangistusseaduse sättes kui ka selle alusel antud määruse järelevalve korralduse §-s 31.¹²⁶ Seega on halduse diskretsioon läbiotsimise teostamise osas tuletatud seadusandja ja justiitsministri otsusest kasutada

---

¹²⁵ Pereliikmete vastuvõtmine vanglas. Õiguskantsleri 20.01.2020 kiri nr 7-7/191450/2000290, lk 1. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Pereliikmete%20vastuv%C3%B5tmine%20vanglas.pdf (14.03.2024).

¹²⁶ TlnHKo 24.08.2021 nr 3-21-161, p 8.

asjakohastes õigusnormides väljendit „on õigus“ väljendi „peab“ asemel. Tegemist on semantilise argumendiga, sest viidatud on normilause kasutatud väljendi tähendusele.¹²⁷ Kuigi JKV kasutab tõepoolest samamoodi „on õigus“ sõnastust, sätestab VSKE § 37 lg 2 koosmõjus VSKE §-ga 40 imperatiivselt vangla kohustuse otsida kokkusaaja enne kokkusaamist läbi. Justnimelt viitega VSKE § 37 lg 2 ja §-le 40 leidis samas asjas Tallinna Ringkonnakohus vastupidiselt, et vanglal puudub kaalutlusruum otsustamisel, kas pikaajalisele kokkusaamisele saabuv või sealt lahkuv isik läbi otsida.¹²⁸

Ebakõlale VangSi, JKV ja VSKE sätete vahel on tähelepanu osutatud ka hiljem. Lahendis nr 3-22-311 viidati VSKE § 37 lg 2 võimalikule mittevastavusele vangistusseadusega. Täpsema analüüsini selles küsimuses siiski ei mindud.¹²⁹ Kuivõrd kohus pidas VSKE § 37 lg-t 2 VangS § 27 lg-st 1 piiravamaks, saab järeldada, et kohus pidas sarnaselt eeltoodud halduskohtu lahendiga võimalikuks olukorda, kus vanglateenistus võib külastaja läbiotsimisest kaalutluse tulemusel täielikult loobuda. Teises astmes küll nõustuti halduskohtu põhjendustega, kuid kaalutlusõigust puudutavas osas öeldi vaid, et vanglal on valikukaalutlus küsimuses, kuidas ja mil viisil isik läbi otsida.¹³⁰

Eelnevast tekib põhjendatud küsimus, kas madalamal seisev õigusnorm on kooskõlas volitusnormi eesmärgi, mõtte ja piiridega. Seadusliku aluse põhimõtte kohaselt tohib haldus tegutseda siis, kui selleks on seadusandja volitus.¹³¹ Õigus kehtestada põhiõiguste ja vabaduste piiranguid ainult seadusjärgulise õigusaktiga tuleb PS § 3 lõike 1 esimesest lausest ja §-st 11.¹³² Seaduslikkuse põhimõtte nähtub muuhulgas PS § 94 lõikes 2, mille kohaselt annab minister määrusi seaduse alusel ja täitmiseks.¹³³ Riigikohus on seejuures öelnud, et „kuigi teatud intensiivsusega põhiõiguste piiranguid saab kehtestada üksnes formaalses mõttes seadusega, ei ole see põhimõtte absoluutne. Põhiseaduse mõttest ja sättest tuleneb, et vähem intensiivseid põhiõiguste piiranguid võib kehtestada täpse, selge ja piirangu intensiivsusega vastavuses oleva volitusnormi alusel määrusega.“¹³⁴ Samasisuline nõue tuleb HMS § 90 lg-st 1, mille kohaselt võib määruse anda ainult seaduses sisalduva volitusnormi olemasolul ja kooskõlas volitusnormi piiride, mõtte ja eesmärgiga.¹³⁵ Kuigi A.T Kliimann on leidnud, et *contra legem*

---

¹²⁷ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001, eriväljaanne, lk 8-10.

¹²⁸ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 10.

¹²⁹ TlnHKo 18.11.2022 nr 3-22-311, p 8.

¹³⁰ TlnRnKo 28.07.2023 nr 3-22-311, p 14.

¹³¹ Maurer, lk 72.

¹³² RKÜKo nr 3-4-1-7-01, p 15.

¹³³ RKPJKo nr 5-23-35, p 27.

¹³⁴ RKÜKo nr 3-3-1-41-06, p 22.

¹³⁵ RKPJKo nr 5-23-35 p 27.

määrus võib kehtestada reegleid, mis on seadusandja varasema tahte vastu, kui see on kooskõlas tema nüüdse tahtega¹³⁶, on kohtupraktikas leitud, et põhiseadus välistab *contra legem* määrused.¹³⁷ Eeltoodu puhul tuleb arvestada lisaks olulisuse põhimõttega, mis keelab täitevvõimule edasi delegeerida olulised otsused, mida põhiseaduse järgi on kohustatud tegema seadusandja.¹³⁸ See tähendab, et seaduses peab olema määratletud lubatava haldustegevuse sisu, ulatus ja maht.¹³⁹

Füüsilise puutumatus riive ehk külastaja läbiotsimise seaduslikuks aluseks on VangS § 27 lg 1 ja § 68 lg 3, mis sisaldavad lausekonstruktsiooni „ametnikul on õigus“. H. Maurer selgitab, et õigusnormid võivad olla kaalutusõigust sisaldavad, imperatiivsed või poolimperatiivsed. Kaalutusõigust väljendatakse üldjuhul sõnadega „võib“, „on volitatud“ jne.¹⁴⁰ Selle jaotuse järgi võiksid käsitletavad sätted kuuluda kaalutusõigust sisaldavate normide hulka.

Normitehnika õpetuse kohaselt tuleb kaalutusõigus normis formuleerida ühemõtteliselt.¹⁴¹ Kaire Pikamäe on *Juridica* artiklis „Kaalutusvigadest“ kirjutanud, et kuigi väljendid nagu näiteks „on õigus“ ja „võib“ viitavad üldjuhul kaalutusõigusele, ei ole ilma täiendava tõlgendamiseta siiski võimalik kaalutusõiguse olemasolu kindlaks teha.¹⁴² Näiteks ei ole välistatud sõna „võima“ samatähenduslikkus väljendiga „on kohustatud“, mistõttu tuleb kaalutusnormi tuvastamisel lähtuda mitte ainult normi sõnastusest, vaid ka selle sisust.¹⁴³

VangS § 68 lg 3 kohta on vangistuseseaduse kommenteeritud väljaandes leitud, et kinnipeetavaga pikaajalisele kokkusaamisele tulnud isik otsitakse alati läbi.¹⁴⁴ Kommentaaridest nähtub sarnaselt Ringkonnakohtu seisukohaga, et haldusorganil puudub kaalutusõigus küsimuses, kas isik läbi otsida või mitte. Samasugust mõttekäiku on näha ka hilisemates kohtuotsustes.¹⁴⁵ Kohtupraktika tugineb seejuures vaid süstemaatilis-loogilisele tõlgendamisele ehk VangS § 27 lg 1 seostamisel VSKE §-ga 37 lg 2 koosmõjus §-ga 40. Kõrvalmärkusena juhib autor tähelepanu sellele, et väljatoodud kohtupraktika ja vangistuseseaduse kommenteeritud väljaande seisukohad puudutavad vaid pikaajalisele

---

¹³⁶ Kliimann, A.-T. Administratiivakti teooria. – Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1931, lk 174-180.

¹³⁷ RKPJKo nr 3-4-1-3-96, p 3.

¹³⁸ Madise, Ü. PSK § 3/3.

¹³⁹ RKHKo nr 3-3-1-63-09, p 14.

¹⁴⁰ Maurer, lk 85-86.

¹⁴¹ K. Merusk jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. – Tartu: SA Eesti Õiguskeskus, 1999, lk 75.

¹⁴² Pikamäe, K. Kaalutusvigadest. – *Juridica*, 2006, 2, lk 75-83.

¹⁴³ Pikamäe, K. Kaalutusõigus ja selle kohtulik kontroll. Magistritöö. – Tartu: Tartu Ülikool, 2003, lk 17-18.

¹⁴⁴ Sootak, J. VangSK § 68/2.3.

¹⁴⁵ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 29 ja TlnRnKo 19.05.2023 nr 3-21-2616, p 8 ja TlnHKo 04.08.2023 nr 3-22-1239, p 5.2.

kokkusaamisele tulnud külastaja läbiotsimist. VSKE § 37 lg 2 reguleerib eraldiseisvalt muuhulgas lühiajalisele kokkusaamisele tulnud külastaja läbiotsimist.

VsKE § 37 lg 2 ja § 40 volitusnormiks on VangS § 25 lg 2, mille kohaselt sätestatakse pikaajaliste kokkusaamiste kord, sagedus ja kokkusaajatele lubatud asjade loetelu vangla sisekorraeeskirjas. VSKE § 37 lg 2 koosmõjus §-ga 40 reguleerib pikaajalisele kokkusaamisele tulnud kokkusaaja läbiotsimist, sätestades, et kokkusaaja otsitakse enne ja pärast kokkusaamist läbi. Seega on määrusega täpsustatud, millal toimub külastaja läbiotsimine ning tuginedes eeltoodule on justkui redutseerinud nullini vanglateenistuse ametniku kaalutusõiguse küsimuses, kas külastaja läbi otsida või mitte.

Pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastaja läbiotsimist reguleerib lisaks vangla sisekorraeeskirjale JKV § 31 lg 3¹. Selle sätte volitusnormiks on VangS § 68 lg 4. Volitusnormi kohaselt kehtestab läbiotsimise korra valdkonna eest vastutav minister määrusega. Kuigi nii VSKE kui ka JKV puhul on tegemist justiitsministri määrusega, on määruste volitusnormid erineva mahuga. VSKE-s lubab VangSi volitusnorm reguleerida vaid pikaajaliste kokkusaamiste korda, sagedust ja kokkusaajatele lubatud asjade loetelu. Läbiotsimise korra, sh pikaajalisel kokkusaamisele tulnud külastajate läbiotsimise reguleerimine on ette nähtud JKV-ga. Riigikohus on lahendis nr 5-23-35 selgitanud, et „kord“ tähendada üksnes menetluslike ja tehniliste küsimuste reguleerimist.¹⁴⁶ Seega ei saa määrusega haldusorgani eest ära teha otsustuskaalutlust läbiotsimise teostamise osas.

VSKE § 37 lg 2 ja VSKE § 40 on määruks muutumata kujul alates VSKE vastu võtmisest 30.11.2000. aastast. Sätete volitusnormiks oli selle jõustumise ajal hoopis VangS § 105 lg 2¹⁴⁷ ning VSKE reguleeris üldisemalt pääsلاس toimuvat läbiotsimise korda¹⁴⁸. Kuigi JKV kehtestamisega ei muudetud kõnealuseid VSKE sätteid, võiks autori hinnangul VSKE § 37 lg 2 eesmärki tõlgendada selliselt, et sättega ei ole soovitud reguleerida haldusorgani kaalutusõigust läbiotsimise teostamise või teostamata jätmise osas, vaid reguleeritud on läbiotsimise ajal toimumist.

Riigikohus on öelnud: „[E]rinevate tõlgendusvõimaluste puhul tuleb eelistada põhiseadusega kooskõlas olevat tõlgendust neile tõlgendustele, mis põhiseadusega kooskõlas ei ole. /.../ Samuti tuleks eelistada tõlgendust, millega oleks tagatud erinevate põhiseaduslike väärtuste

---

¹⁴⁶ RKPJKo 5-23-35, p 41.

¹⁴⁷ Vangistusseadus. – RT I 2000, 58, 376.

¹⁴⁸ Justiitsministri 30.11.2000. a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“. – RTL 2000, 134, 2139.

kõige suurem kaitse.¹⁴⁹ Tuginedes eeltoodule, ei saa autori hinnangul vanglateenistuse ametniku kohustust külastaja läbiotsimiseks põhjendada VSkE § 37 lg-ga 2 koosmõjus VSkE §-ga 40, kuivõrd sellise tõlgenduse korral ei oleks säte kooskõlas volitusnormi piiridega.

Kuigi kaalumist ettenägev norm lubab arvestada külastaja huvide ja õigustega, siis on kaalumisõigusel oma negatiivne pool. Arvestades pikaajalise kokkusaamise iseloomu – külastaja ja kinnipeetav viibivad tavaliselt 24 tundi, erandlikematel juhtudel isegi kuni 72 tundi ehk kolm ööpäeva, igasuguse järelevalveta ruumis ning külastajal on õigus kokkusaamisele kaasa võtta erinevaid esemeid (VangS § 25 lg 2) – ei pruugi vanglal külastajate läbiotsimisest loobumise korral olla võimalik tagada seadusest tulenevaid teisi kohustusi.

Julgeolek VangS § 66 lg 1 mõttes tähendab kõigi vanglas viibivate isikute julgeolekut.¹⁵⁰ Seega on vanglal positiivne kohustus tagada kinnipeetavate, vanglat külastavate ja seal töötavate isikute julgeolek. Riigil on kohustus kaitsta tema jurisdiktsiooni all olevaid isikuid mitte ainult riigivõimu esindajate, vaid ka eraisikute rünnakute vastu.¹⁵¹ Kuigi see kohustus ei ole absoluutne, vastutab riik siis, kui ei võeta tarvitusele riigi võimuses olevaid meetmeid, mis võiksid mõistlikust eeldusest lähtudes aidata kaasa ohu vältimisele.¹⁵² Seega võib riik olla vastutav, kui vangla tegevusetuse – külastajate läbi otsimata jätmise – tõttu kahjustatakse vanglas viibivaid isikuid. Autori hinnangul võiks vastutus tekkida ka näiteks juhul, kui vangla ei võta tarvidusele mõistlikke meetmeid, ohjamaks keelatud narkootilise ainete levikut vanglas, kuna lisaks üledoosi ohule võib see kaasa tuua erinevate haiguste levimist ja vägivalla suurenemist.¹⁵³ Autori arvamust kinnitab ka põhimõte, et vanglal on kohustus tagada, et keelatud esemed ja ained ei satuks kinnipeetavate eluosakonda.¹⁵⁴

Lisaks küsimusele, kas läbiotsimine eeldab kaalumist, tuleb vastata küsimusele, millal kaalutlus teha tuleb. Kohtupraktikas ei ole selle kohta ühte selget seisukohta: ühelt poolt viidatakse infole, mida vangla peaks kas enne kokkusaamist või selle ajal saama. Selliseks infoks võib olla ka lihtsalt teadmine, et külastajat on proovitud varem asjade sisse toomiseks ära kasutada.¹⁵⁵ Teisalt öeldakse kohtulahendites seda, et hinnang, kas isik tuleks alasti läbi

---

¹⁴⁹ RKÜKo nr 3-2-1-73-04, p 36.

¹⁵⁰ RKHKo nr 3-3-1-64-14, p 9.

¹⁵¹ EIKo 29474/09, *Tautkus vs. Leedu*, p-d 52–53.

¹⁵² Vrd EIKo 46477/99, *Paul ja Audrey Edwards vs Ühendkuningriik*, p 55, EIKo 13462/06, *Česnulevičius vs Läti*, p 83 ning EIKo 9296/06, *Shumkova vs Venemaa*, p 90.

¹⁵³ MacDonald, M. A Study of the Health Care Provision, Existing Drug Services and Strategies Operating in Prison in Ten Countries From Central and Eastern Europe. – Helsinki, 2005, European Institute for Crime Prevention and Control, Affiliated with the United Nations, lk 27-28.

¹⁵⁴ TrtHKo 08.02.2024 nr 3-23-2299, p 17 ja RKHKo nr 3-3-1-64-14, p-d 10-13.

¹⁵⁵ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 30; TlnHKo 18.11.2022 nr 3-22-311, p 11.

otsida või mitte, tuleb anda kohapeal ja alles siis, kui sellele viitavad muud leebemad läbiotsimismeetodid.¹⁵⁶ Sellisel juhul tekib küsimus, kas leebemate läbiotsimismeetmete rakendamine ei eeldagi kaalumist või mille põhjal saab vangla otsustada, missuguseid leebemaid läbiotsimismeetmeid saab rutiinselt kõigi külastajate puhul igal korral rakendada.

Töö mahu tõttu ei käsitle autor täpsemalt eeltooduga kaasnevaid nüansse ning uurimisküsimustele vastamiseks piisab tõdemisest, et kohtupraktikas on peetud aktsepteeritavaks seda, et kaalutusotsust läbiotsimise viisi osas võib teha nii enne külastaja vanglasse saabumist kui ka vangla pääsasl enne külastaja territooriumile lubamist.

3.3.2.2 Õigusliku tagajärje valik

Kuigi seadusandja ei ole vangistuseseaduses läbiotsimise viisi osas enda tahet väljendanud (s.o kuidas läbi otsida), ei õigusta see sellise läbiotsimise viisi valikut, mis eeldab põhiõiguse riive intensiivsuse tõttu eraldi volituse olemasolu.¹⁵⁷

Riigikohus on 18.05.2021. aasta lahendis nr 3-19-549 leidnud, et VangS § 68 lg 1 ei hõlma endas kehaõõnsuste läbiotsimist. Kehaõõnsuste kontrolli lubamine eeldab sellise meetme sõnaselget sätestamist seaduses, sh selle meetme materiaalõiguslikud eeldused ja piirid, kuna tegemist on väga intensiivse põhiõiguste riivega. Võrdluseks on Riigikohus välja toonud korrakaitseaduses reguleeritud läbivaatuse sätte.¹⁵⁸ KorS § 48 lg 1 sätestab väga selgelt, mida hõlmab endas „isiku läbivaatus“. Tegemist on turvakontrolli n-ö järgmise astmega, mis seisneb isiku keha, kehaõõnsuste, riiete, riietes oleva või kehal kantava asja läbi vaatamise.¹⁵⁹ Lisaks sellele on KorS §-s 48 selgelt piiritletud läbivaatuse eeldused ning vahetu sunni kohaldamise võimalikkuse ja selle piirid.

Seejuures ei ole EIK kinnipeetava alasti ega kehaõõnsuste läbiotsimist iseenesest pidanud õigusvastaseks, kuivõrd see võib olla vajalik meede vangla või läbiotsitava enda turvalisuse tagamiseks.¹⁶⁰ Ka CPT 2012. aastal Eestit külastades märkis CPT kehaõõnsuste läbiotsimise

---

¹⁵⁶ TlnHKo 24.08.2021 nr 3-21-161, p 1.

¹⁵⁷ Madise, Ü. PSK § 3/2.3.1.2.

¹⁵⁸ RKHKo nr 3-19-549, p 20.

¹⁵⁹ Pars, S. KorSK § 48/1-1.1.

¹⁶⁰ EIKo 70204/01, *Frérot vs Prantsusmaa*, p 38.

kohta, et seda peaks teostama meedik füüsiliselt ohututel ja inimväärikust austavatel tingimustel.¹⁶¹ Eesti on valinud rangema lähenemise kasuks.

Kuivõrd vangistusseadus ei sätesta kinnipeetavate kehaõõnsuste kontrollimist, ei hõlma määratletuse nõudele tuginedes VangS § 68 lg-s 1 olev läbiotsimise mõiste kehaõõnsuste läbiotsimist. Kuivõrd kehaõõnsuste kontrolli ei ole välja toodud ka külastajaid puudutavates sätetes, puudub õiguslik alus selliseks toiminguks. Lisaks Riigikohtu seisukohale sätestavad ka Mandela reeglid, et külastajate kehaõõnsuste läbiotsimist tuleks vältida ning laste puhul mitte kohaldada.¹⁶² Keeld laste kontrollida laste kehaõõnsusi tuleb ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhustest CM/Rec(2018)5.¹⁶³

Absoluutset keeldu külastajate, sh laste, alasti läbiotsimiseks rahvusvahelistest õigusallikatest ega siseriiklikest õigusaktidest seejuures ei nähtu. Suure üldistusastmega külastajate läbiotsimise regulatsioon on kaasa toonud siiski mõningasi erimeelsusi.

Vajadus külastajate läbiotsimise eesmärgi ja piiride täpsustamiseks nähtub lisaks praktikas toimunud vaidlustele ka õigusaktide tasandil. JKV §-i 31 täiendati 2022. aasta novembris lõikega 3¹, millega täpsustati isikute, sh pikaajalisele kokkusaamisele tulevate külastajate läbiotsimise regulatsiooni. Esmalt on sättega reguleeritud, et läbiotsimine peab toimuma viisil, mis välistab isiku sisenemise vanglasse keelatud esemete ja ainetega. Teiseks sätestatakse, et isiku läbiotsimine peab toimuma viisil, mis austab isiku inimväärikust ning kolmandaks peab läbiotsimine lähtuma proportsionaalsuse põhimõttest (JKV § 31 lg 3¹). Viimased kaks täpsustust ei sisalda endas midagi uut, kuna säte vaid kordab põhiseadusest tulenevat inimväärikuse (PS § 10) tagamise ning haldusmenetlusest tulenevat proportsionaalsuse põhimõtet (HMS § 107 lg 2), mida tuleks meetme rakendamisel järgida ka ilma määruuses oleva täiendava täpsustuseta¹⁶⁴. See-eest on lisandväärtnus JKV § 31 lg 3¹ esimesel lausel, mis toob selgelt välja läbiotsimise eesmärgi – hoida ära keelatud ainete ja esemete jõudmise vanglasse.

---

¹⁶¹ Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 30. mai kuni 6. juuni 2012. – <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069576c> (14.03.2024).

¹⁶² The Nelson Mandela Rules, UN General Assembly, 2016, reegel 60. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-book.pdf (14.03.2024).

¹⁶³ Ministrite komitee soovitus Rec(2018)5 liikmesriikidele vangistatud vanematega laste kohta. Nõukogu Ministrite komitee, 2018, p 23. – <https://rm.coe.int/cm-recommendation-2018-5-concerning-children-with-imprisoned-parents-e/16807b3438> (14.03.2024).

¹⁶⁴ VangS § 1¹ lg 1 ja Ernits, M. Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. – Tartu, 2011, Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 115 ning PS § 10 ja RKHKo nr 3-3-1-2-06, p 10.

Ka sätte seletuskirjas selgitatakse, et määrusesse uue lõike lisamise on vajalik selleks, et rõhutada läbiotsimise viisi valikul lähtumist selle.¹⁶⁵

Õiguskantsleri arvamusest justiitsministri määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu kohta selgub määruse seesuguse sõnastuse põhjus. Nimelt sisaldas eelnõu esialgse versiooni järgi vaid lõike esimest lauset. Õiguskantsler möönab arvamuses, et oma tegevuses peavad ametnikud lähtuma kõrgemalseisvatest aktidest, kuid leiab, et ametnikud juhivad tihti eelkõige nende tegevust reguleerivast kõige madalamast õigustloovast aktist, mistõttu võib tulemuseks olla varasem vanglate läbiotsimise praktika – kõikide külastajate, sh laste, ulatuslik läbiotsimine sõltumata riskihinnangust.¹⁶⁶

Kuigi haldusel on madalama õiguse rakendamise prioriteet¹⁶⁷ ning õiguskantsleri viide sellele, et ametnikud juhivad eelkõige määrusest, on igati asjakohane, ei pea autor määruse täiendamist proportsionaalsuse põhimõtte ja inimväärikuse austamise täpsustusega ilmtingimata vajalikuks. Läbiotsimise eesmärgi välja toomine määruses ei välista ega vähenda õiguse üldpõhimõtete järgimise kohustust.

Eeltoodust järeldub, et vangla võib külastaja, sh lapse, alasti läbiotsida, kui selle meetme valikul järgitakse kaalutusõiguse reegleid. Küll aga ei võimalda meetme aluseks olev volitusnorm otsida läbi külastaja kehaõõnsusi.

3.3.2.3 Kaalumisvead

2011. aastani kehtis justiitsministri 01.04.2003 määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine“,¹⁶⁸ mille § 49 lg 2 nägi ette, et tavaliselt tuleb pikaajalisele kokkusaamisele tulnud külastaja otsida täielikult läbi¹⁶⁹ enne ja pärast kokkusaamist. Täna Eesti õiguskorras sellist nõuet ei ole, kuid praktikas järgiti osaliselt seda reeglit vaikumisi veel alles hiljuti.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Justiitsministri 5. septembri 2011. a määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu seletuskiri. 10.10.2022 <https://eelvoud.valitsus.ee/main#GfgGGNKL> (17.03.2024).

¹⁶⁶ Madise, Ü. Arvamus justiitsministri määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu kohta. 20.10.2022 nr 18-2/221486/2205449, lk 1.

¹⁶⁷ RKPJKo nr 5-20-12, p 50.

¹⁶⁸ Justiitsministri 01.04.2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine“. – RTL 2003, 45, 658 (kehtetu).

¹⁶⁹ Täieliku läbiotsimise all mõeldakse lahti riietumisega läbiotsimist. Vt Kinni peetava isiku täieliku läbiotsimise põhiseaduspärasus. Õiguskantsleri 14.02.2014 seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta nr 6-3/131329/1400717, lk 1. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_kinni_peetava_isiku_taieliku_labiotsimise_pohiseaduspärasus.pdf (14.03.2024).

¹⁷⁰ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 32.

Rutiinselt külastajate alasti läbiotsimist ei toeta ÜRO eeskirjad. Näiteks tohib Mandela 52. reegli kohaselt alasti läbiotsimist läbi viia ainult siis, kui see on hädavajalik. Ka Bangkoki reeglite 21. reegli kohaselt on alasti läbiotsimine lubatav vaid erandkorras. EIKi praktikast nähtub, et isiku läbiotsimiseks peab olema usutav põhjendus (ing k *plausible justification*), mis eeldab rohkemat kui üldine vangla julgeolek või kuritegude ennetamine ehk alasti läbiotsimine ei tohi toimuda rutiinselt konkreetse põhjuseta.¹⁷¹

Kaalutusõiguse korrektne teostamine aitab haldusorganil jõuda õiglase lahenduseni arvestades areneva ja muutuva ühiskonna vajadustega.¹⁷² Kolme kaalutusvea õpetuse kohaselt on haldusorgan eksinud kaalutusõiguse reeglite vastu, kui ületatud on kaalutusõiguse piire, kaalutusõigus on jäetud kohaldamata või kui kaalutusõigust on kohaldatud vääralt.¹⁷³ Kaalutusõiguse kohaldamata jätmisega on tegemist siis, kui käitutakse nn seotud halduse reeglite järgi ehk seadusega antud volitust kohaldada kaalutusõigust ei ole teadlikult kasutatud.¹⁷⁴ Seega tuleb kaaluda iga kord ning mida intensiivsema riivega läbiotsimise viisi, otsustada rakendatakse, seda kaalukamad peavad olema ka põhjendused.¹⁷⁵ Seejuures ei saa sarnastes olukordades kaalutusnormi rakendades siiski meelevaldselt kõrvale kalduda kaalutusnormi rakendamise praktikast. Kui varem samas olukorras jäetud isik läbi otsimata, siis sellest põhjendamatu kõrvalekaldumise korral on tegemist diskretsiooni kuritarvitamisega.¹⁷⁶ Nõnda on Riigikohus leidnud, et kui õiguslikud ja faktilised asjaolud ei ole ajas muutunud, siis tuleb isikut kohelda ühtemoodi.¹⁷⁷ Kui väljakujunenud halduspraktikat soovitakse muuta, siis see peab olema piisavalt põhjendatud, seejuures ei ole haldusorgan seotud õigusvastase halduspraktikaga.¹⁷⁸

Kaalumisõiguse teostamisel tuleb lisaks arvestada õiguse üldpõhimõtteid, milleks on mh proportsionaalsuse põhimõte. Tallinna Halduskohus leidis asjas nr 3-21-2616, et läbiotsimise viisi valiku kaalumise puhul ei ole piisav, kui hinnatakse ainult seda, kas esineb teisi sama tõhusaid meetmeid.¹⁷⁹ Ehk haldusorgan ei saa hinnata vaid seda, missugused vahendid on tema

---

¹⁷¹ EIKo 35555/03 *Ciupercescu vs Rumeenia*; EIKo 52750/99, *Lorsé jt vs Holland*; EIKo 8317/78, *McFeeley jt vs Ühendkuningriik*, lk 44; EIKo 51246/08, *El Shennawy vs Prantsusmaa*; EIKo 70204/01, *Frérot vs Prantsusmaa*; EIKo 39084/97, *Yankov vs Bulgaria*, p 110; EIKo 25196/94, *Iwańczuk vs Poola*, p 59.

¹⁷² Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. – Tallinn: Juura, 1997, lk 64.

¹⁷³ Pikamäe, K. Kaalutusõigus ja selle kohtulik kontroll. Magistriröö. – Tartu, 2003, Tartu Ülikool, lk 36.

¹⁷⁴ *Ibidem*, lk 45.

¹⁷⁵ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Justiitsministeerium, põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjon, 1997, lk 46. – <https://www.just.ee/media/1084/download> (14.03.2024). Klatt, M., Meister, M. Proportsionaalsus kui universaalne põhiseaduslik printsiip. – Riigiõiguse aastaraamat 2020, Juridica, 2020, lk 123-124.

¹⁷⁶ Pilving, I., Merusk, K. Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. 2013, Juura § 158, lk 544.

¹⁷⁷ RKHKo nr 3-3-1-52-02, p 13 ja RKHKo nr 3-3-1-49-02, p 13.

¹⁷⁸ Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. – Tallinn: Juura, 1997, lk 62.

¹⁷⁹ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 30.

käsituses ning missugune neist aitab kõige paremini leida keelatud esemeid ja aineid. Tegemist on haldusmenetluse üldpõhimõttega, mille kohaselt peab toiming, käesoleval juhul külastaja läbiotsimine, olema sobiv, vajalik ning mõõdukas (HMS § 3 lg 2). Kui vangla hindab meetme valiku puhul ainult seda, et muud abinõud ei ole sama tõhusad, siis jõutakse analüüsiga proportsionaalsuse testi teisele kontrollastmele ehk vajalikkuse hindamiseni.¹⁸⁰ Proportsionaalsuse test koosneb aga kolmest aspektist - sobivus, vajalikkus ja mõõdukus ehk proportsionaalsus kitsamas tähenduses – mida tuleb järjestikku hinnata.¹⁸¹

Külastajate, eelkõige alaealiste, alasti läbiotsimine ja sellega kaasneva riive proportsionaalsus eesmärgi suhtes, on kaasa toonud mitmeid vaidlusi. Kuigi peamiseks vaidluseks on proportsionaalsuse testi viimane aste – mõõdukus –, nähtub mõnest kohtuotsusest muuhulgas kõhkclusi selles osas, kas läbiotsimine läbib ilmtingimata ka proportsionaalsuse testi teise astme – vajalikkuse. Näiteks leidis Tallinna Halduskohus lahendis nr 3-21-2616, et „tõhusa läbiotsimise saab teostada (alaealiste puhul) ka ilma lahti riietumiseta.“¹⁸² Kuigi otsus kaevati edasi, nõustus ringkonnakohus halduskohtu põhjendustega ning ei korranud neid enda lahendis.¹⁸³

3.3.3 Proportsionaalsuse test

Enne proportsionaalsuse testi tegemist tuleb vastata kahele küsimusele. Esiteks tuleb tuvastada, mis õigusi abinõuga riivatakse, ning teiseks tuleb tuvastada, mis eesmärgil seda tehakse.¹⁸⁴ Riive intensiivsust ja eesmärgi tähtsust analüüsib autor täpsemalt mõõdukuse astmel.

Külastaja alasti läbiotsimine riivab isiku kehalist puutumatus.¹⁸⁵ Kohtupraktikas on leitud, et isiku füüsiline ja psüühiline enesemääramisõigus on kaitstav PS §-dega 26. Kuigi kohtupraktikas on läbiotsimise korral tõdetud isikupuutumatus riivet muuhulgas PS § 20 kaitsealale,¹⁸⁶ kuuluvad PS kommentaaride kohaselt füüsilise puutumatus riived, mis ei seisne vabaduse võtmises, PS § 26 kaitsealasse.¹⁸⁷ Kehaline enesemääratlusõigust on sisustatud õigusena ise otsustada oma keha puutumatus üle. Tegemist ei ole aga absoluutse õigusega

---

¹⁸⁰ Vrd RKPSJKo nr 3-4-1-1-02, p 15.

¹⁸¹ Aedmaa, A., Vene, E. jt. Haldusmenetluse käsiraamat. – Tartu 2004, Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 286-287.

¹⁸² TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 32.

¹⁸³ TlnRnKo 19.05.2023 nr 3-21-2616, p 8.

¹⁸⁴ Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö. – Tallinn/Tartu: Tartu Ülikool, 2005, lk 84.

¹⁸⁵ Jaanimägi, K., Oja, L. PSK § 26/22.

¹⁸⁶ RKKKo nr 3-1-1-43-05, p 7.

¹⁸⁷ Jaanimägi, K., Oja, L. PSK § 26/12.

ning riive on õiguspärane siis, kui see on kooskõlas seadusega ning demokraatlikus riigis vajalik.¹⁸⁸ Seda riivet õigustavaks eesmärgiks on kõige üldisemalt keelatud ainete ja esemete leidmine, mis JKV § 31 lg 3¹ kohaselt ei tähenda vaid keelatu tuvastamist, vaid ka keelatud esemete ja ainete vangla territooriumile jõudmise takistamine.

3.3.3.1 Sobivus

Sobiv on meede siis, kui see aitab kaasa soovitud eesmärgi saavutamisele.¹⁸⁹ Meede on ebasobiv ainult juhul, kui ta ei sobi eesmärgi saavutamiseks üldse.¹⁹⁰ Sobimatuks saab lugeda ka meedet, mille kasutamine on faktiliselt või õiguslikult võimatu.¹⁹¹ Seega ei ole sobivuse kriteerium eriti piirav ning sobivus saab proportsionaalsuse testis üsna harva komistuskiviks.¹⁹²

Seega tuleb alasti läbiotsimise puhul hinnata, kas see aitab kaasa keelatud esemete ja ainete leidmisele. Alasti läbiotsimist saab pidada sobivaks meetmeks, kuna meetme kasutamise ja keelatud esemete ja ainete leidmise vahel on selge põhjuslik seos¹⁹³. Järelikult aitab isiku alasti läbiotsimine eesmärk saavutada ehk keelatud aineid ja esemeid leida.

3.3.3.2 Vajalikkus

Vajalikkus on teine proportsionaalsuse põhimõttesse kuuluv aluspõhimõte, mille kohaselt tuleb võimu teostamisel kasutada olemasolevatest vahenditest isiku õigusi kõige vähem riivavamad meedet.¹⁹⁴ Seejuures saab alternatiivseks, kuid isiku õigusi vähem riivavamaks meetmeks olla abinõu, mis on vähemasti sama efektiivne.¹⁹⁵ Vajalikkuse põhimõtet on seetõttu nimetatud leebeima vahendi põhimõtteks.¹⁹⁶ Seejuures ei õigusta meetme valikut ainuüksi see, et valitud meetmest on olemas ka koormavamaid meetmeid.¹⁹⁷ Erinevate alternatiivide leidmiseks võib

---

¹⁸⁸ Männiko, M. Õigus privaatsusele ja andmekaitse. – Tallinn: Juura, 2011, lk 30 ja 34-35.

¹⁸⁹ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001, eriväljaanne, lk 39.

¹⁹⁰ RKPJKo nr 3-4-1-1-02, p 15 ja RKÜKo nr 3-4-1-6-12, p 177 – 180.

¹⁹¹ RKÜKo nr 3-3-1-60-03, p 30.

¹⁹² Kalmo, H., Kask, O. PSK § 11/38.

¹⁹³ Kinni peetava isiku täieliku läbiotsimise põhiseaduspärasus. Õiguskantsleri 14.02.2014 seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta nr 6-3/131329/1400717, p 16. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_kinni_peetava_isiku_taieliku_labiotsimise_pohiseadusparasus.pdf (14.03.2024).

¹⁹⁴ Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö. – Tallinn/Tartu: Tartu Ülikool, 2005, lk 76. Edasiviitega: Arnull, A. The European Union and its Court of Justice. Oxford: Oxford University Press, 1999, lk 199.

¹⁹⁵ Vrd RKPJK nr 3-4-1-1-02, p 15 ja RKPJKo nr 3-4-1-3-04, p 31.

¹⁹⁶ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. – Tallinn: Juura, 2004, lk 274.

¹⁹⁷ T. Tridimas. The General Principles of EC Law. – Oxford: Oxford University Press, 2000, lk 111.

vaadata, mida on välja pakutud õigusakti loomisel või missuguseid vahendeid kasutatakse teiste riikide praktikas.¹⁹⁸ Välistatud ei ole ka see, et kohus pakub ise välja mõne abinõu, mida haldus rakendada võiks.¹⁹⁹ Kuigi meetme koormavuse hindamisel võib esineda teatud määral varieeruvust sõltuvalt hindaja subjektiivsest arvamusest, peab see siiski tuginema objektiivsele vaatlusele.²⁰⁰ Vajalikkuse astme hindamise puhul on probleemina välja toodud ka seda, et kui kohus hindab erinevate meetmete efektiivsust, siis ei pruugi kohus olla selles kõige pädevam, seejuures ei saa aga unustada haldusorgani, kellel on eriteadmised, kandvat rolli erinevate meetmete tõhususe selgitamisel.²⁰¹ Kui haldusorgan ei suuda enda rolli piisaval määral täita, siis ei saa ka kohtule ette heita vähem efektiivse meetme käsitlemist alternatiivse abinõuna.²⁰²

Selleks, et välja selgitada, kas alasti läbiotsimine on vajalik või suudab mõni muu tehniline vahend või mitu vähem efektiivset meetet kombineeritult sarnasel määral ära hoida keelatud ainete ja esemete vanglasse sattumise, tuleb mõelda, mis on need keelatud ained ja esemed, mille tuvastamist vanglalt oodatakse.

VangS § 15 lg 2 toob välja, missuguste omadustega esemed ja ained on vanglas kinniipeetavale keelatud. Täpsema loetelu keelatud ainetest ja esemetest leiab VSkE §-st 64¹ ning sellest veel täpsem loetelu on välja toodud kõikide vanglate kodukordades.²⁰³ Kuigi keelatud on muuhulgas igasugused toataimed ja koduloomad (JKV § 64¹ p-d 14 ja 13), ei ole need suure tõenäosusega esemed, mille osas on kinniipeetavatel huvi nende vanglasse toomiseks külastajate kaudu. Kuigi külastaja läbiotsimise eesmärgiks on leida üles ükskõik missugune keelatud aine või ese, nähtub vanglate praktikast, et peamiselt soovitakse külastajate kaudu vanglasse tuua esemeid, mis on tunduvalt väiksemad ja raskemini leitavad. Näiteks mäiluplgad, paari cm suurused sidepidamisvahendid, SIM-kaardid, erinevad narkootilised ained,²⁰⁴ anaboolsed steroidid ja tubakas.²⁰⁵ Esmapilgul süütuna näivad SIM-kaardid ja

---

¹⁹⁸ Karmo, H., Kask, O. PSK § 11/36.

¹⁹⁹ Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö. – Tallinn/Tartu: Tartu Ülikool, 2005, lk 78.

²⁰⁰ Jäätma, J. Ohutõrjeõigus politsei- ja korrakaitseõiguses: kooskõla põhiseadusega. Doktoritöö. – Tartu: Tartu Ülikool, 2015, lk 92.

²⁰¹ N. de Sadeleer. Environmental Principles. From Political Slogans to legal Rules. – Oxford: Oxford University Press, 2005, lk 295-296.

²⁰² Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö. – Tallinn/Tartu: Tartu Ülikool, 2005, lk 79.

²⁰³ Vrd. Viru Vangla kodukord, 24.08.2023, p 7. – <https://vanglateenistus.ee/media/270/download> (14.03.2024); Tallinna vangla kodukord, 12.01.2024, p 7. – <https://vanglateenistus.ee/media/232/download> (14.03.2024); Tartu Vangla kodukord, 01.12.2023, p 7. – <https://vanglateenistus.ee/media/258/download> (14.03.2024).

²⁰⁴ Liivak, H. Pärt, K., Nigul, I., Põdra, A., Saarna, L. Vanglateenistuse õpik. Vanglatöö üldkorraldus. – Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2016, lk 72, 80-82, 85.

²⁰⁵ Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

telefonid võimaldavad aga vanglas toime panna uusi kuritegusid – organiseeritud kuritegevusest, kelmuste ja ähvardamisteni.²⁰⁶

Alternatiivseks meetmeks alasti läbiotsimisele ei saa olla igasugune vahend, mida välja on võimalik mõelda, sest teatud piirid on ette nähtud õigusaktidega. Nagu ka eelnevalt töös kirjeldatud, võib lisaks alasti läbiotsimisele ja kompamisele JKV § 31 lg 5 kohaselt vangla keelatud esemete ja ainete leidmiseks kasutada metallidetektorit, riideid ja keha pealispinda läbivalgustavat seadet ning muid tehnilisi vahendeid või sellekohase väljaõppe saanud teenistuskoera. Täna on Eesti vanglates külastajate läbiotsimiseks kasutusel metallidetektor, kehaskänner, röntgenseade ja teenistuskoer.²⁰⁷

Röntgenseade

Röntgenseadet kasutatakse Eesti vanglates üksnes esemete kontrollimiseks.²⁰⁸ Faktiliselt ei ole seejuures välistatud röntgenseadme kasutamine inimeste peal. Näiteks on UK-s kasutusel kinnipeetavate läbiotsimiseks röntgenkiirgust kasutavad kehaskännerid,²⁰⁹ kuigi selle kasutuselevõttust räägitakse kui suurest eduloost keelatud esemete tuvastamisel,²¹⁰ on seadme kasutamisel oma olemuse tõttu suured piirangud ja negatiivsed küljed.²¹¹ Näiteks on Ameerika Ühendriikide apellatsioonikohus varasemalt leidnud, et röntgenseadmega isiku läbiotsimine võib isiku jaoks olla vähem häbitunnet tekitav kui ametniku või meediku poolt tehtav läbiotsimine, on röntgenseadme kasutamine tulenevalt kaasnevast terviseriskist hoopiski koormavam meede.²¹² Jättes kõrvale võimaliku terviseriski, ei peeta ka UK-s röntgenkiirguse tehnoloogial põhinevaid kehaskännereid alternatiivseks meetmeks alasti läbiotsimisele, tegemist on pigem vaid täiendava abivahendiga.²¹³ Autori hinnangul ei võimalda Eestis kehtiv õiguskord sellise vahendi kasutamist kinnipeetavate ega külastajate peal, kuna röntgenseadmega on võimalik uurida isiku kehaõõnsusi²¹⁴.

²⁰⁶ Vt Ellison, A., Coates, M., Pike, P. S., Smith-Yau, W., Moore, R. The Demand for and Use of Illicit Phones in Prison. – London: Ministry of Justice, 2018, lk 7; Cornelius, G. F. The Art of the Con: Avoiding Offender Manipulation. – Virginia: American Correctional Association, 2001, lk 46.

²⁰⁷ TlnHKo 04.08.2023 nr 3-22-1239, p 5.3.

²⁰⁸ Tallinna Vangla direktori 18.02.2021. a käskkiri nr 1-1/21/6, p 45. – https://www2.just.ee/ametijuhendid/TallinnaVangla/ametijuhend_nr_51056752.pdf (05.04.2024).

²⁰⁹ Vaccaro, G., Massariol, A., Guirguis, A., Kirton, S. B., Stair, J. L. NPS Detection in Prison: A systematic Literature Review of Use, Drug Form, and Analytical Approaches. – Drug Testing and Analysis, 2022, 14 (8), lk 1351.

²¹⁰ Vt Ministry of Justice. X-ray Scanners Stop Over 1000 Illegal Items Entering Prisons. 25.01.2021. – <https://www.gov.uk/government/news/x-ray-scanners-stop-over-1-000-illegal-items-entering-prisons> (14.03.2024).

²¹¹ Vt Ministry of Justice. Use of X-Ray Body Scanners (Adult Male Prisons). 03.10.2022. – <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6364fb838fa8f57a23ab5944/x-ray-body-scanners-use-pf.pdf> 814.03.2024).

²¹² *United States v. Ek*. 676 F.2d 379 (9th Cir. 1982), p 382.

²¹³ Daems, T. (toim). *Body Searches and Imprisonment*. – Cham: Palgrave Macmillan, 2023, lk 266.

²¹⁴ Ministry of Justice. Use of X-Ray Body Scanners (Adult Male Prisons). 03.10.2022. –

Metallidetektor

Metallidetektor, nagu ka nimi viitab, suudab tuvastada vaid esemeid, mis sisaldavad teatud koguses metalli. Samuti võib metallidetektor ära markeerida riietel olevaid lukke või neete.²¹⁵ Seega ei ole tegemist alasti läbiotsimisega võrreldes sama efektiivse meetmega.

Kehaskänner

Eesti vanglates on kasutusel kehaskännerid, mis suudavad tuvastada erinevast materjalist väikseid esemeid.²¹⁶ Esemel tuvastamiseks läbib kiirgus riideid ja peegeldub tagasi kehalt või objektidelt,²¹⁷ mida saab skannitava inimese kehal pidada anomaaliaks.²¹⁸

Kuna kehaskänner kuvab ametnikule pildi isiku kehast ning ametnik peab anomaaliad ise tuvastama, siis kaasneb skänneri kasutamisega, eriti kui tegemist on väikeste esemetega, inimliku eksimuse faktor. Seejuures ei ole kuvatav pilt vaadeldes sama selge kui alasti inimkeha vaatlemine tehnilise vahendita ning esemed võivad jääda kergesti märkamata. Teisalt tõusetuvad sellise skänneri puhul omakorda privaatsusküsimused²¹⁹ ning skänneri kasutamist on võrreldud „virtuaalse alasti läbiotsimisega“, kuna skänner kuvab sõltuvalt oma tarkvarast üsna tõetruu alasti kujutise kontrollitavast.²²⁰

Kehaskännerite kasutamine on näiteks lennujaamades tekitanud mitmeid diskussioone seoses nende efektiivsuse ja reisijate privaatsusega.²²¹ Nõnda on kehaskännerite kohta lennunduse valdkonnas väidetud, et skännerid on ebatõhusad, ebatäpsed, liiga kõrge valesäde määraga ning ei suuda seega saavutada lennundusjulgestuse eesmärki, milleks neid kasutatakse.²²² Privaatsusprobleemide lahendamiseks on võimalik kehaskännerile peale panna tarkvara, mis

---

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6364fb838fa8f57a23ab5944/x-ray-body-scanners-use-pf.pdf> 814.03.2024).

²¹⁵ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 5.

²¹⁶ HrjMKo 14.04.2020 nr 4-20-1008, lk 3 ja 5.

²¹⁷ Appleby, R., Anderton R. N. jt. Millimeter-Wave and Submillimeter-Wave Imaging for Security and Surveillance. – Proceedings of the IEEE, 2007, 95 (8), lk 1686. – <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/4337827#full-text-header> (14.03.2024).

²¹⁸ Heads of the European Radiological Protection Competent Authorities. Facts and Figures Concerning the Use of Full Body Scanners Using X-Rays for Security Reason. – 2010, lk 9. https://www.herca.org/wp-content/uploads/uploaditems/documents/Fact_figures_Body_scanners.pdf (28.03.2024).

²¹⁹ McMakin, D. L. Dual Surface Dielectric Depth Detector for Holographic Millimeter-Wave Security Scanners. - Proceedings of SPIE - The International Society for Optical Engineering, 2009, 05, lk 2.

²²⁰ American Civil Liberties Union. ACLU Backgrounder on Body Scanners and „Virtual Strip Searches“. – 2010. <https://www.aclu.org/documents/see-through-body-scanners> (28.03.2024).

²²¹ Quinn, B. Why Europe Doesn't Want an Invasion of Body Scanners. – The Christian Science Monitor, 26.01.2010, lk 1. – <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2010/0126/Why-Europe-doesn-t-want-an-invasion-of-body-scanners> (14.03.2024).

²²² Salvioni, T. C. How Can Body Scanners be Applied in Shopping Malls Passing the Test of Article 8 of the ECHR, Based on Lessons Learned from their Deployment in Airport Security? Master Thesis - Tilburg University, 2020, lk 24. - <https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=150857> (28.03.2024).

tuvastab anomaaliaid ise, kuid selle tulemuseks võib olla suur valepositiivsete tulemuste arv.²²³ Samuti ei saa sellisel juhul ametnik täpset informatsiooni, missuguse kujuga esemega tegemist on ning ka eseme asukoha tuvastamine on ebatäpsem.²²⁴ Suurem eraldusvõime ja madal valehäirete arv on omavahel võrdelises seoses ehk skänneri eraldusvõime kasvades suureneb ka valehäirete tõenäosus. Seega ei ole skännerite tuvastusvõime keelatud esemete osas täielik, vaid tegemist on üldjuhul kompromissiga skänneri võimekuse ehk eraldusvõime ja valehäire määra vahel.²²⁵

Mõlema variandi puhul ei ole skänneriga siiski võimalik keelatud esemeid iseenesest tuvastada, kuna skänner viitab vaid mingisugusele anomaaliale, mitte sellele, kas ja missuguse keelatud esemega tegemist on. Markeering toob seega endaga alati kaasa isiku täiendava läbiotsimise.²²⁶ Seega võib tekkida küsimus, kas skänneri efektiivsuse ja riive vahekord õigustab üldse nende kasutamist.

Kehaskänneri eraldusvõime ei pruugi mõnes olukorras olla ka piisav keelatud ainete või esemete leidmiseks – näiteks narkootiline aine LSD esineb tavaliselt immutatud pabermarkide kujul ning ühe doosi suurust mõõdetakse tavaliselt millimeetritega.²²⁷ Sellist tasapinnalist ja mõne millimeetri suurust marki ei pruugi kehaskänneri abil saada tuvastada. Kehaskännerite puhul on ka varem leitud, et väga väikesed asjad nagu näiteks narkootikumide pakendeid ei ole võimalik mingilgi määral usaldusväärsetl tuvastada. Samuti ei reklaami peamised millimeeterlainetehnoloogia tootjad, et nende seadmed suudavad tuvastada uimasteid, vaid need on suunatud pigem metallesemete, relvade ja lõhkeainete leidmiseks.²²⁸ Lisaks eeltoodule eeldab skänneri kasutamine isiku võimet iseseisvalt seista.²²⁹ Seega on skänneri kasutamine välistatud väikelaste puhul, kes iseseisvalt püsti ei seisa ning nende puhul, kes kasutavad liikumiseks ratastooli.

---

²²³ Kapilevich, B.Y., Harmer, S.W., Bowring, N.J. Non-Imaging Microwave and Millimetre-Wave Sensors for Concealed Object Detection, 1. trk. – Boca Radon: CRC Press, 2015, lk 56.

²²⁴ Accardo, J., Chaudhry, M. A., Radiation Exposure and Privacy Concerns Surrounding Full-Body Scanners in Airports. – Journal of Radiation research and Applied Sciences, 2014, 7(2), p 199-200.

²²⁵ Kapoor, A. Bayrakci, B. Millimeter Wave Body Scanners Market: Past, Present, and Future. – Analog Devices, 2019, lk 5. – <https://www.analog.com/en/thought-leadership/millimeter-wave-body-scanners-market-past-present-and-future.html> (14.03.2024).

²²⁶ Kontrollkäik Tartu Vanglasse ja vanglate psühhiaatriaosakonda. Õiguskantsleri 31.08.2023 kiri nr 7-7/230789/2304415, lk 7. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tartu%20Vanglasse%20ja%20vanglate%20ps%C3%BChhiaatriaosakonda.pdf (14.03.2024).

²²⁷ Tervise Arengu Instituut. LSD. – <https://www.narko.ee/ained/lsd/> (14.03.2024).

²²⁸ Office of the Inspector of Custodial Services. Strip Searching Practices in Western Australian Prison. 2019, lk 38. – <https://www.oics.wa.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/Strip-Searching-Practices-in-Western-Australian-Prison-Review.pdf> (28.03.2024).

²²⁹ Guernsey Airport. Body Scanning at Security. 2023, lk 1 <https://www.gov.gg/CHttpHandler.ashx?id=121649&p=0> (14.03.2024).

Eeltoodust järeldub, et kehaskänneriga ei ole võimalik keelatud esemeid tuvastada võrreldes alasti läbiotsimisega sama efektiivselt. Isegi juhul kui ametnik suudaks reaalselt pilti kuvavat skännerit kasutades leida keelatud esemeid alasti läbiotsimisega võrreldaval tasemel, ei pruugi skänneri kasutamine lõppkokkuvõttes kaasa tuua vähem intensiivsemat riivet võrreldes alasti läbiotsimisega.

Teenistuskoeer

Eesti vanglates on tänase seisuga 10 teenistuskoeera. Külastajate läbiotsimisega tegeleb Viru vanglas üks koer, Tartu vanglas kaks koera ja Tallinna vanglas kolm koera.²³⁰ Teenistuskoeer erinevalt tehnilistest vahenditest ei ole konstant, mis teeb igal ajahetkel samasuguse efektiivsusega tööd. Teenistuskoeer on alati seotud koerajuhiga, kelle iseloomul ja stressitasemel on väga suur mõju koerale ja tema efektiivsusele.²³¹ On leitud, et isegi kui teenistuskoeer leiab treeningu ajal 100%-liselt kõik keelatud ained üles, siis reaalses töö olukorras leidmisprotsent nii suur kunagi ei ole.²³² Lisaks sellele väsivad teenistuskoeerad üsna kiiresti ning nende keskmiseks tööajaks on üldiselt 15-30 minutit ning päeva jooksul kokku on koer suuteline töötama maksimaalselt neli tundi. Samuti sõltub koera edukus ainete tuvastamisel aine pakendist ning ajast, mis on pakendamise möödunud.²³³ Lisaks sellele ei ole teenistuskoeera puhul välistatud valepositiivne markeering.²³⁴

Põhjalikum kontroll kinnipeetavatele

Kuigi autor selgitas eelnevalt, et külastaja läbiotsimise eesmärgiks on keelatud esemete leidmine, sõltumata nende keelatus põhjusest, on läbiotsimise eesmärki valdavalt analüüsitud kitsamalt, vaid vangla julgeoleku kontekstis,²³⁵ mistõttu on tehniliste abivahendite kõrval vanglatele soovitatud pöörata rohkem tähelepanu kinnipeetavate kontrollimisele.²³⁶ Autor nõustub, et keelatud esemetest kõige olulisem on leida need, mis võivad seada ohtu vangla või

²³⁰ Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).

²³¹ Sundman, A.-S., Van Poucke, E., Svensson *et al.*. Long-Term Stress Levels Are Synchronized in Dogs and Their Owners. – Scientific Report. 2019, 9, lk 3.

²³² Sanders, C. R. The Dog You Deserve. Ambivalence in the K-9 Officer/Patrol Dog Relationship. – Journal of Contemporary Ethnography. 2006, 35 (2), lk 162.

²³³ Kaldenbach, J. K9 Scent Detection: My Favorite Judge Lives in a Kennel. – Edmonton: Dog Training Press, 1998, lk 81-82.

²³⁴ Vitiello, M. The End of the War on Drugs, the Peace Dividend and the Renewed Fourth Amendment. – Oklahoma Law Review, 2021, 73 (2), lk 328.

²³⁵ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p-d 18-20.

²³⁶ Nt TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 13, TlnHko 04.08.2023 nr 3-22-1239, p 5.3. TlnHko 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 34.

isikute julgeoleku, kuid pöörates tähelepanu vaid vangla julgeolekule, võib jääda unarusse vangistuse laiem mõte ja eesmärk – kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele (VangS § 6 lg 1).

Kõikide vangla territooriumile toodud keelatud ainete eesmärgiks ei pruugi olla eluosakonda jõudmine ning neid võidakse tarvitada hoopiski kokkusaamise ajal. Kohtupraktikas on sellele mõeldud ning näiteks Tallinna Halduskohtu lahendis nr 3-22-1239 leiti, et „keelatud ainete tarbimist saab kokkusaamiste ajal tuvastada kohustusliku narkotestiga, tubakatoodete tarbimist aga haistmise ja kokkusaamisruumi paigaldatud suitsuandurite abil.“²³⁷ Lahendis välja toodud, et testi tegemise õigus tuleb VangS § 67¹ lg-st 1, mille kohaselt on vanglateenistuse ametnikul õigus kontrollida kinnipeetavat ja tuvastada keelatud aine tarvitamine ning tarvitamise tuvastamisel lähtutakse korrakaitseeaduses sätestatust. Vaadates sätte sõnastust, siis ilmneb kiiresti sarnasus külastaja läbiotsimist puudutav sätte VangS § 27 lg-ga 1 või kinnipeetavaid puudutava VangS § 68 lg-ga 1. Keelatud aine tarvitamise kohta ei leidu täpsemaid sätteid määruse tasandil. See-eest võib vanglate kodukordades leida täpsustuse, millal „kohustuslikku narkotesti“ tegema peab. Näiteks sätestab Viru Vangla kodukorra punkt 13.2.7, et enne pikaajalisele kokkusaamisele minekut ja pärast kokkusaamist otsitakse kinnipeetav läbi ning talle tehakse meditsiinosakonnas narkojoobe tuvastamise test.²³⁸ Kodukorra seletuskirjas põhjendatakse eeltoodud punkti viitega JKV § 32 p-le 2, kuna sellest sättest tuleb kinnipeetava läbiotsimise kohustus. Lisaks sellele selgitatakse, et täielik läbiotsimine ja narkotest on vajalik vangla julgeoleku tagamiseks.²³⁹

Vangla õigus sätestada täpsemat reguleerimist vajavad asjaolusid kodukorras tuleb VangS § 105 lg-st 2¹. Kuigi volitus, mida kodukorraga reguleerida tohib, on väga ulatuslik ning vanglatel on madalama õiguse rakendamise prioriteet, jääb autor kahtlevale seisukohale, kas vangistuseseadus lubab kodukorraga allutada kinnipeetavat rutiinsele narkotestile iga kord pärast pikaajalist kokkusaamist.

Kas üldkorraldus, millega on kehtestatud narkotesti tegemise kohustus, on kooskõlas kehtiva õigusega, ei ole käesoleva magistritöö põhiküsimus, mistõttu ei analüüsi autor seda põhjalikumalt. Jättes seega kõrvale testi tegemise õiguspärasuse märgib autor, et kinnipeetavale narkotesti tegemine pärast pikaajalist kokkusaamist ei võimalda vanglal siiski veenduda selles, et narkootilisi aineid kokkusaamise ajal tarvitatud ja vanglasse toodud ei ole. Nõnda ei ole

---

²³⁷ TlnHKo 04.08.2023 nr 3-22-1239, p 5.3.

²³⁸ Viru Vangla kodukord, 24.08.2023, p 13.2.7. – <https://vanglateenistus.ee/media/270/download> (14.03.2024).

²³⁹ Viru Vangla kodukorra seletuskiri, 24.08.2023, p 13.2.7. – <https://vanglateenistus.ee/media/267/download> (14.03.2024).

kinnipeetavat võimalik testida kõikide narkootiliste ainete suhtes, mis olemas on ning mitte iga narkootilise aine tarvitamist pikaajalisel kokkusaamisel ei ole võimalik tuvastada kokkusaamise järgselt. Näiteks on GHB tarvitamist võimalik uriinist kontrollida vaid 12 tunni jooksul pärast tarvitamist,²⁴⁰ seejuures kestab pikaajaline kokkusaamine tavapäraselt 24 tundi (VangS § 25 lg 2). Samuti ei ole välistatud narkotesti „valenegatiivne“ tulemus, näiteks uriinitestri „petmise“ kaudu.²⁴¹

Suuremaks probleemiks autori hinnangul kohtu poolt soovitatud narkotestide tegemise osas on aga see, et kui vangla otsustab külastaja läbi otsida, siis selle eesmärgiks on välistada isiku sisenemise vanglasse keelatud esemete ja ainetega (JKV § 31 lg 3¹) ning selle kaudu tagada muuhulgas vanglas viibivate isikute turvalisus pikaajalise kokkusaamise ajal (VangS § 66 lg 2). Kui vangla keskendub külastaja läbiotsimise asemel vaid kokkusaamise järgselt kinnipeetava kontrollimisele, siis ei ole vanglal võimalik välistada olukorda, kus keelatud aineid tarvitatakse kokkusaamise ajal ning negatiivne tagajärg – keelatud aine sattumine kinnipeetava valdusesse ja selle tarvitamine, kinnipeetava või külastaja võimalik terviserike, üledoos või surm – realiseerub. Erinevalt eluosakonnast, kus kinnipeetavate üle teostatakse ööpäeva ringselt pistelist järelevalvet, toimub pikaajaline kokkusaamine 24 tunni jooksul praktiliselt igasuguse järelevalveta (VangS § 25 lg 2), mistõttu puudub vanglal teadmine pikaajalise kokkusaamise ruumis toimuvast. Lisaks julgeolekuprobleemidele ei ole keelatud ainete tarvitamine pikaajalise kokkusaamise ajal kooskõlas ei vangistuse täideviimise eesmärgiga ega vanglavälise suhtlemise eesmärgiga (VangS § 23 lg 1). Veelgi enam, pikaajaline kokkusaamine, kus kinnipeetav tarvitab alaealise juuresolekul mõnda keelatud ainet, ei ole kooskõlas lapse parimate huvidega. Tagajärje hilisem tuvastamine ei ole seega eesmärgipärane ega aita piisaval määral tagada ei vangla julgeolekut ega vangistuse eesmärke.

Alternatiivsed meetmed kombineeritult

Tehniliste vahenditega on võimalik teatud esemete vanglasse sattumise tõenäosust tõepoolest vähendada, kuid ka kõiki neid meetmeid nende maksimumvõimekuseni kasutades ei saa läbiotsimist teostada samaväärse efektiivsusega kui seda on külastaja alasti läbiotsimine.²⁴² Isegi kui tehnilised vahendid annavad ametnikule teatud signaali, ei ole see piisav tuvastamiseks,

²⁴⁰ Thomas, S. Hardey, S. jt. How long Does GHB Stay in Your System. 07.02.2024 – American Addiction Centers. <https://americanaddictioncenters.org/ghb-abused/how-long-in-system> (14.03.2024).

²⁴¹ Põdra, A. Narkootikumid Vanglas. Äratundmine ja narkovastane tegevus. – Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006, lk 16.

²⁴² Vrd TrtHKo 08.02.2024 nr 3-23-2299, p 18 ja 20.

millega täpsemalt tegemist on ja kas üldse on tegemist keelatud eseme või ainega. Kui isik just vabatahtlikult eset üle ei anna või seda ei kinnita, on tegemist keelatud aine või eseme omamise kahtlusega ja mitte tõsikindla faktiväitega. Selleks, et tuvastada, kas tegemist oli abivahendi või kompamise teel kogetud „vale positiivse“ tulemusega, tuleks külastaja otsida täiendavalt läbi. Õiguskantsler on pärast markeeringut täiendava läbiotsimise kohta öelnud, et kui, tehnilised vahendid viitavad, et keelatud ese asub külastaja ülakeha, siis ei ole põhjendatud külastaja üleni lahti riietamine.²⁴³ Õiguskantsleri soovitus on arusaadav, kuid see kehtib ainult käsimetallidetektori ja sellise kehaskänneri puhul, millega on võimalik eseme asukoht kindlaks teha. Lisaks sellele ei saa autori hinnangul täielikult välistada olukorda, kus külastaja enne täiendavat läbiotsimist peidab eseme mõnda teise piirkonda enda kehal või riietel, mis muudab täiendava osalise läbiotsimise mõttetuks.

Alasti läbiotsimise asemel kokkusaamise ära jätmise või korraldamine muul viisil

Eelnevast analüüsist nähtub, et alasti läbiotsimisele ei ole head sama tõhusat, kuid isikut vähem riivavat alternatiivset meetet. Keelatud esemete vangla territooriumile sattumist aitab see-eest suurepäraselt ära hoida kokkusaamise ära jätmise ning natukene vähem efektiivsemalt kokkusaamise korraldamine muul viisil, nt klaasiga eraldatud vaheseina kaudu. Küll aga ei saa eelnevalt nimetatud variante pidada alternatiiviks alasti läbiotsimisele, kuivõrd sellist õiguslikku tagajärge ei näe VangS § 27 lg 1 ette.

3.3.3.3 Mõõdukus

Proportsionaalsuse testi kolmandaks astmeks on mõõdukus. Mõõdukuse astmel ei võrrelda erinevaid abinõusid omavahel,²⁴⁴ vaid riive mõõdukust eesmärgi saavutamise suhtes.²⁴⁵ Riigikohus on leidnud, et „piirangud ei tohi kahjustada seadusega kaitstud huvi või õigust rohkem, kui see on normi legitiimse eesmärgiga põhjendatav“.²⁴⁶

---

²⁴³ Kontrollkäik Tartu Vanglasse ja vanglate psühhiaatriaosakonda. Õiguskantsleri 31.08.2023 kiri nr 7-7/230789/2304415, p 3.2. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%20Tartu%20Vanglasse%20ja%20vanglate%20ps%C3%BChhiaatriaosakonda.pdf (14.03.2024).

²⁴⁴ N. de Sadeleer, lk 296.

²⁴⁵ RKÜKo nr 3-4-1-6-12, p 186.

²⁴⁶ RKÜKo nr 3-3-1-60-03, p. 20.

Selle astme võib jagada veel omakorda kolmeks. Esmalt tuleb kindlaks määrata riive intensiivsus. Teiseks otsustatakse riivet õigustavate põhjuste olulisuse üle ning seejärel toimub kaalumine kitsamas ja selle tegelikus tähenduses.²⁴⁷

Mõeldukuse hindamisel tuleb arvestada kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid, mistõttu võib tulemus sõltuvalt konkreetsest olukorrast erineda, küll aga toob autor järgnevalt välja, mida on alaealiste vangla külastajate alasti läbiotsimise hindamisel oluliseks pidanud, kuivõrd senini on õiguslike vaidluste raskuskese olnud just alaealiste alasti läbiotsimise juures.

Alaealise õiguste riive intensiivsus

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et „eraelu“ hõlmab endas nii isiku füüsilist kui ka psühholoogilist puutumatus²⁴⁸ ning inimese keha moodustab ühe kõige intiimsema osa tema eraelust.²⁴⁹ Seega kuulub inimese keha ning selle läbiotsimine eraelu esemelisse kaitsealasse. Õigus kehalisele terviklikkusele hõlmab lisaks õigusele olla kaitstud kehaliste rünnete eest ka kaitset paljastuste eest.²⁵⁰ Seega tuleb isiku füüsilist intiimsust kaitsta muuhulgas alasti keha sunniviisilise näitamise eest.²⁵¹ Eelnevalt märkis töö autor, et Eesti Vabariigi põhiseaduses kuulub isiku füüsiline ja psüühiline enesemääramisõigus § 26 kaitsealasse.

Kui vangla külastajaks on alaealine laps, siis tuleb olukorda hinnata muuhulgas laste õiguste vaatenurgast, kelle õigusi reguleerivad nende eripärasid arvestavad erinormid.²⁵² Laste õiguseid reguleerivad lisaks vangistusseadusele, selle alusel antud määrustele, põhiseadusele, inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonile ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartale²⁵³ ka eelnevalt välja toodud lapse õiguste konventsioon²⁵⁴ (edaspidi LÕK) ja lastekaitseadus²⁵⁵ (edaspidi LKS). Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu kehtestatud esmaste õigusallikate ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) kohtupraktika kõrval võivad laste õigusi mõjutada ka erinevad pehme õiguse instrumendid. Näiteks hakkas 2022. aastal Euroopa Komisjon

²⁴⁷ R. Alexy. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleem. – *Juridica*, 2001, eriväljaanne, lk 12.

²⁴⁸ EIKo 8978/80, *X ja Y vs Holland*, p 22.

²⁴⁹ EIKo 24209/94 22, *Y.F. vs Türgi*, p 33.

²⁵⁰ Moreham, N. A. The Right to Respect for Private Life in the European Convention on Human Rights: a Reexamination. – *European Human Rights Law Review*. 2008, 1, lk. 49.

²⁵¹ Fink, U. jt. *Emerging Challenges in Privacy Law. Comparative perspectives.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2014, lk 78.

²⁵² Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu. Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. – Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015, lk 13. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_rights_child_EST (14.03.2024).

²⁵³ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT 2012/C 326/02.

²⁵⁴ Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.

²⁵⁵ Lastekaitseadus. – RT I, 22.12.2023, 8.

koostama Euroopa Liidu riikidele ettepanekuid eeluurimisvangistuse tingimuste osas, mille raames koostas COPE ülevaate eeluurimisvangistuse mõjust laste heaolule ja õigustele.²⁵⁶ Ülevaatest nähtuvad miinimumstandardid, mida liikmesriigid võiksid järgida, et aidata kaasa kinnipeetavate ja nende laste õiguste tagamiseks.²⁵⁷

Lapse õiguste konventsiooni kohaselt vajab laps oma füüsilise ja vaimse ebaküpsuse tõttu erilist kaitset ja hoolt. Nii lastekaitseadus kui ka lapse õiguste konventsioon rõhutavad, et igasugustes lastega seotud toimingutes tuleb esikohale seada lapse (parimad)²⁵⁸ huvid (LÕK artikkel 3 ja LKS § 2). Nimetatud põhimõtte on lapse õiguste konventsiooni üheks peamiseks alustalaks.²⁵⁹

ÜRO lapse õiguste konventsiooni artikli 1 kohaselt mõistetakse lapse all „iga alla 18aastast inimolendit“. Kuna lastekaitseadus järgib konventsioonist tulenevaid põhimõtteid, siis kasutab ka Eesti seadusandlus samasugust määratlust. Lapse õigused on inimõigused, mistõttu on need ühesugused, sõltumata lapse vanusest. Seejuures tuleb lapse võimekust enda õiguste teostamisel arvestada tema vanuse ja küpsusega (LÕK art 12 lg 1).²⁶⁰

Kohtupraktikas on leitud, et alasti läbiotsimisega kaasnev riive on alaealise puhul oluliselt intensiivsem võrreldes täiskasvanuga.²⁶¹ Seejuures ei ole Eesti kohtupraktikas tehtud vahet sellel, kui vana lapsega täpsemalt tegemist on. Kuigi kõik alaealiseid hoolimata konkreetsest vanusest kuuluvad eriliselt kaitstud gruppi, tuleb autori hinnangul lapse vanust riive intensiivsuse hindamisel täpsemalt arvesse võtta. Näiteks on leitud, et kui tegemist on puberteedialise lapsega, siis võib alasti läbiotsimine kaasa tuua suurema häbitunde, stressi ja haavatavuse, mõjutades lapse enesehinnangut. Nooruki jaoks on privaatsus oluline iseseisvuse märk ja lahutamatu osa sellest, kuidas nad arenevad ja eakaaslastest eristuvad.²⁶² Seevastu ei pruugi läbiotsimist noorukitega samamoodi tajuda väiksemad lapsed või imikud. Nõnda ei

---

²⁵⁶ Euroopa Komisjon. What Happens to Children and Young People with Imprisoned Parents? 12.05.2023. – <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/787373/en> (14.03.2024).

²⁵⁷ Children of Prisoners Europe. Impacts of Pre-Trial Detention Procedures on Children with Parents in Conflict with the Law. 2021. – https://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2022/01/Impacts-of-pre-trial-detention-procedures-on-children-with-parents-in-conflict-with-the-law_COPE.pdf (14.03.2024).

²⁵⁸ Lapse õiguste konventsiooni ingliskeelses versioonis seisab „*best interests of the child*“. Eestikeelses versioonis on tõlgitud lapse huvid(es).

²⁵⁹ Pedak. P (toim.). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. – Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit, 2005, lk 12, 30.

²⁶⁰ Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu. Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus 2016, lk 13. Arvutivõrgus: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-coe-edps-2018-handbook-data-protection_et.pdf (14.03.2024).

²⁶¹ TlnHKo 18.11.2022 nr 3-22-311, p 17, TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 36.

²⁶² Shah, R., Feierman, J. Strip-Searching Children Is State-Imposed Trauma. – Human Rights Magazine, 2021, 47 (1) – https://www.americanbar.org/groups/crsj/publications/human_rights_magazine_home/empowering-youth-at-risk/strip-searching-children-is-state-imposed-trauma/ (14.03.2024).

otsita Leedu ja Läti vanglates alasti läbi teismelisi, kuid imikutel ja väikelastel tuleb ametniku juuresolekul enne külastust ära vahetada mähkmed.²⁶³ Autori hinnangul saab sellist toimingut pidada külastaja alasti läbiotsimiseks, kuivõrd ametnik vaatleb selle käigus lapse alasti keha ja kontrollib vahetatavat mähet.

Eesmärgi olulisus

Mõõdukuse hindamisel analüüsitakse riive intensiivsuse kõrval riivet õigustavaid põhjuseid ning nende olulisust.

Keelatud esemete leidmine ja territooriumile sattumise vältimine hõlmab endas erinevaid eesmärke. Läbiotsimise tegemata jätmise võib kaasa tuua ebaseaduslike esemete vanglasse toimetamise sagenemise. Väljast poolt vanglat toodud keelatud esemete hulga suurenemine on seejuures kompleksne probleem, mis ei piirdu lihtsalt sellega, et mõni kinnipeetav valdab mobiiltelefoni või uimasteid. Keelatud esemete jõudmine vangla territooriumile toob kaasa ebaseaduslike esemetega kauplemise, kus haavatavad inimesed sunnitakse võlgade tõttu vanglas täiendavaid kuritegusid toime panema või põhjustab maksmata jätmise sageli füüsilist vägivalda. Sellel vägivaldal on negatiivne mõju kinnipeetavate turvatundele ja subkultuuri levikule. Samuti vähendab see vangla võimet anda positiivset rehabiliteerivat mõju. Vägivald võib liikuda ka väljapoole vangla müüre, tuues kaasa vanglakaristusjärgseid konflikte ning suurendada kuritegevust kogukonnas.²⁶⁴

Külastajate läbiotsimise tulemusel keelatud esemete ja ainete territooriumile sattumise välistamine aitab seega kaasa vangla kohustusele kaitsta seal viibivate isikute õigusi ja vabadusi. Keelatud ainete, nt narkootikumide, territooriumile jõudmine võib ohtu seada kinnipeetavate tervise ning halvimal juhul elu. Riigil on seejuures positiivne kohustus kaitsta igapäevast tervise kaitsele (PS § 28) ja elule (PS §16).

Narkootikumide piiratum levik võrreldes tänava tingimustega soodustab seda, et kinnipeetavad tarvitavad midaiganes nad kätte saavad, seetõttu võib tekkida aga muutus tarvitamise mustris, nt kergematelt narkootikumidelt tugevamatele või eelistatava narkootilise aine suitsetamisest

---

²⁶³ Lithuanian Prison Service. Latvian Prison Administration. 041223: Searching Procedures for minor visitors in prison (Under 18). – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=523> (14.03.2024).

²⁶⁴ Treadwell, J., Gooch, K., Barkham- Perry, G. Crime in Prisons: Where Now and Where Next? 2019, lk 11. – <https://www.warwickshire-pcc.gov.uk/wp-content/uploads/2019/03/PCCs-present-plan-to-government-to-tackle-organised-crime-in-prisons.pdf?x94727> (14.03.2024).

selle süstimiseni. Samuti soodustab see erinevate nakkushaiguste, nt HIV ja C-hepatiit, levikut. See muudab vanglas narkootikumide tarvitamise seega eriti ohtlikuks.²⁶⁵

Keelatud esemete ja ainete suur levik vanglas raskendab ka vangistuse täideviimise eesmärkide saavutamist. Karistuse täitmise miinimumülesandena on käsitletav õiguskorra kaitse ehk hoolitsemine selle eest, et kinnipeetav ei paneks karistuse kandmise ajal toime uut kuritegu.²⁶⁶ Kui vanglasse jõudva mobiiltelefoniga jätkatakse karistuse kandmise ajal uute kuritegude toimepanemist, siis ei ole vangistus oma olemuselt eesmärgipärane.

Külastajate läbiotsimisel üheks eesmärgiks võiks olla ka külastaja enda kaitsmine selle eest, et teda ei kasutataks keelatud ainete ja esemete vanglasse toimetamiseks ehk isikut ei õhutataks toime panema süütegu karistusseadustiku²⁶⁷ (edaspidi KarS) § 324 mõttes. Eelkõige on see eesmärk oluline alaealiste puhul.

Autori hinnangul on seega tegemist väga olulise eesmärgiga, mis mõjutab otseselt ka vangistuse täideviimise eesmärke.

Kaalumine kitsamas tähenduses

Tasakaalu leidmine eraelu puutumatusete ning keelatud esemete ja ainete leidmisega seotud eesmärkide vahel on väga oluline. Eesti õigusmaastikul ei ole seejuures ühtset seisukohta, missugustel tingimustel või kas üldse on laste alasti läbiotsimine mõõdukas meede keelatud esemete ja ainete leidmiseks.

Kohtupraktikas on leitud, et alaealise alasti läbiotsimist võiks põhjendada vangla koostatud ohuhinnanguga.²⁶⁸ Küsimusele, millel võiks põhineda vangla konkreetne ohuhinnang, mis võimaldaks külastajat alasti läbiotsida on vastatud mitmeti. Näiteks on välja toodud, et ohuhinnang võiks põhineda külalise varasemal käitumisel; vanglale eelnevalt teadaoleval infol; vanglas külastuse eel või selle ajal ilmnunud asjaoludel.²⁶⁹

---

²⁶⁵ MacDonald, M. A Study of the Health Care Provision, Existing Drug Services and Strategies Operating in Prison in Ten Countries From Central and Eastern Europe. – Helsinki, 2005, European Institute for Crime Prevention and Control, Affiliated with the United Nations, 27-28.

²⁶⁶ Sootak, J. VangSK § 6/3.

²⁶⁷ Karistusseadustik. – RT I, 22.03.2024, 2.

²⁶⁸ TlnHKo 24.11.2022 nr 3-21-2414, p 15; TlnHKo 24.08.2021 nr 3-21-161 p 11; TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 17 jj.

²⁶⁹ Pereliikmete vastuvõtmine vanglas. Õiguskantsleri 20.01.2020 kiri nr 7-7/191450/2000290. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Pereliikmete%20vastuv%C3%B5tmine%20vanglas.pdf (14.03.2024).

Eelnevalt teadaoleva info põhjal läbiotsimise viisi otsustamine on prognoosotsus, mille puhul ei ole õigushüve kahjustamine kindel, vaid põhineb mingisugusel tõenäosusel.²⁷⁰ Sellisel juhul on alasti läbiotsimine ennetav meede, mis põhineb õigusnormi rakendaja aimdusel, mitte tõsikindlal teadmisel, et isik võib enda kehal või riietes peita keelatud esemeid või aineid. Tegemist on riigivõimu proaktiivse tegevusega, mille eesmärgiks on keelatud eseme või aine vanglasse sattumise ärahoidmine.²⁷¹

Oluliseks küsimuseks on seejuures, missugune peab olema eelnevalt teadaoleval infol põhinev kahtlus, et isik toob keelatud esemeid vanglasse. Kuigi keelatud esemete ja ainete leidmise ainsaks eesmärgiks ei ole julgeoleku tagamine ega mingisuguse ohu ärahoidmine, võiks autori hinnangul olukorda siiski võrrelda ohutõrjeõiguse kontseptsiooniga. Ohu hindamisel peab ohu tekkimise tõenäosus olema piisav. Piisav tõenäosus sõltub konkreetsetest asjaoludest ja kaitstava õigushüve kaalukusest.²⁷² Seega näiteks, kui vangla kahtlustab, et isik toob vanglasse eseme, mis kahjustab vangistuse täideviimise eesmärki, siis peab vangla kahtlus keelatud eseme peitmisel olema põhjendatum kui olukorras, mil kahtlustatakse, et isik toob vanglasse eseme, mis seab ohtu kellegi elu või tervise (nt mõni relv).

Tallinna Halduskohus pidas asjas nr 3-21-2616 oluliseks seevastu näiteks külastaja isikut; kokkusaamisele saabuva kinnipeetava isikut; kaebaja ja kinnipeetava võimalikke varasemaid juhtumeid seoses keelatud esemete ja/või ainete vanglasse toimetamisega või nende avastamisega kinnipeetava juurest.²⁷³

Seejuures on ühes kohtulahendis öeldud, et piisavaks ei ole ainult keelatud esemete leidmine, vaid tõendada tuleb ka seda, et keelatud ained ja esemed on kuulunud sellele konkreetsele kinnipeetavale; need pärinevad väljastpoolt vanglat ning nende toimetamiseks kinnipeetavale on kasutatud seda konkreetset külastajat. Seega ei ole piisavaks asjaoluks fakt, et kinnipeetava juurest on leitud keelatud ese, vaid selgitada tuleb ka seda, kuidas need esemed kinnipeetavani jõudsid.²⁷⁴ Nõnda on kohus vangla ohuhinnangu puhul ette heitnud näiteks seda, et välja on toodud vaid keelatud esemete leidmine, kuid seda ei ole seostatud pikaajalise kokkusaamisega.²⁷⁵

---

²⁷⁰ *Ibidem.*

²⁷¹ Jäätsma, J. Ohutõrjeõigused politsei- ja korrakaitseõiguses: kooskõla põhiseadusega. Doktoritöö. – Tartu: Tartu Ülikool, 2015, lk 24.

²⁷² *Ibidem.* lk 120.

²⁷³ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 30.

²⁷⁴ *Idem.*

²⁷⁵ TlnHKo 24.08.2021 nr 3-21-161, p 11.

Eeltoodust järeldeb, et külalist, sh alaealist, võiks alasti läbiotsida juhul, kui kinnipeetava, keda ta külastama läheb, juurest on varem leitud keelatud esemeid või aineid ning seejuures on tuvastatud, et see on justnimelt sellele kinnipeetavale kuuluva keelatud esemega, see on sisse toodud pikaajalisele kokkusaamisele tulemise ajal ning selleks on kasutatud sedasama külastajat, kelle osas läbiotsimise viisi üle otsustatakse. Kui esmapilgul tunduvad eeltoodud tingimused loogilised – kohus eeldab vanglalt vaid põhjusliku seose tuvastamist külastaja ja kokkusaamise ärakasutamises vahel – võib vangla kontekstis tekkida siiski küsimus, kas selliste asjaolude tuvastamine on üldse reaalselt teostatav.

Kinnipeetav võib keelatud esemete või ainete eluosakonda toimetamiseks kasutada mõnda teist kinnipeetavat, näiteks pikaajaliste kokkusaamiste toa koristajat või muud majandusabitöölist, või peita keelatud ese kokkusaamisele kaasa võetud asjadesse või kasutatud voodilinadesse, mis liiguvad edasi vangla pesumajja.²⁷⁶ Seetõttu on keeruline keelatud aine või eseme leidmisel nende liikumist ning tegelikku omanikku hiljem tuvastada.

Lisaks eeltoodule võib alasti läbiotsimist õigustada mingi muu vanglale eelnevalt teadaolev info, mida on võimalik kontrollida, et keelatud esemeid või aineid plaanitakse vanglasse toimetada.²⁷⁷ Autori hinnangul saab sisuliselt pidada selliseks infoks üksnes kriminaalmenetluses jälitustegevuse käigus kogutud infot, sest tõenäosus, et kinnipeetavad ise sellistest asjadest vanglaametnikele räägiksid, on väga väike.²⁷⁸ Samuti tekiks probleeme sellise info kontrollimisega, mis on oluline eelkõige kohtumenetluse raames. Vanglale eelnevalt teadaolev info ehk asjaolu on ebaõige, kui seda ei suudeta kohtuliku kontrolli käigus tõendada ega põhjendada.²⁷⁹

Laste erinev kohtlemine ja individuaalne riskihinnang

Lapsed kuuluvad eriliselt haavatavasse gruppi ning nende erinev kohtlemine võrreldes täiskasvanuga on mitmetel puhkudel põhjendatud.²⁸⁰ Küll aga ei ole autor veendunud, et laste puhul erisuse tegemine nende läbiotsimise viisi osas võrreldes täiskasvanuga teenib lapse parimaid huve.

---

²⁷⁶ Põdra, lk 7-8.

²⁷⁷ TlnHKo 24.08.2021 nr 3-21-161, p 12.

²⁷⁸ RKHKo 3-3-1-30-14, p 11.

²⁷⁹ Pilving, I. HKMSK § 158, lk 543-544.

²⁸⁰ Pedak. P (toim.). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. – Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit, 2005, lk 40, 96.

EIK ja CPT kohaselt tuleks kinnipeetavate alasti läbiotsimist teha individuaalsele riskihinnangule tuginedes.²⁸¹ Sarnast soovitus leiab ka külastajate kohta tehtud Eesti kohtulahendites, kus öeldakse, et külastaja alasti läbiotsimise otsustamisel võiks võtta arvesse näiteks kinnipeetava või külastaja isikut.²⁸² See nõuanne ei pruugi vangla kontekstis kaasa tuua kõige paremaid tulemusi. Norras läbi viidud uuringu põhjal selgus, et alasti läbiotsimiseks tehtav individuaalne riskihinnang suurendab ebavõrdset kohtlemist ja toob kaasa „nõrgemate“ kinnipeetavate vastu suunatud survet tuua vanglasse keelatud aineid ja esemeid. Selline arusaam on valdav nii vanglapersonali kui ka kinnipeetavate endi seas. Uuringus leiti, et soovitus otsida isikuid läbi individuaalse riskihinnangu põhjal ei võta piisavalt arvesse vangla dünaamikat ning selle rakendamine võib osutada pigem inimesi kahjustavaks kui abistavaks lahenduseks. Uuringust nähtub, et kinnipeetavad eelistavad individuaalse riskihinnangu põhise läbiotsimise asemel juhuvalimil põhinevat kontrolli.²⁸³

Kuna keelatud esemete ja ainete liigutamist ei tehta alati vabatahtlikult, on ka Soome vanglates leidnud aset mitmed juhtumid, kus kinnipeetav, kes on lubatud lühiajalisele väljasõidule, sooritavad meelega distsiplinaarrikkumise, loobudes seejuures enda õigustest, et mitte alluda kaaskinnipeetavate survele tuua vanglasse salakaupa.²⁸⁴

Autori hinnangul saab individuaalse riskihinnanguga kaasnevat ohtu võrrelda grupipõhiselt läbiotsimise viisis erisuse tegemisega. Ehk surve tuua keelatud esemeid sisse ei ole konkreetset isikul, vaid isikute grupil. Läbiotsimise teostamisel leebemalt koheldav grupp Eesti vanglate kontekstis oleksid alaealised, kel puhul rakendatakse pealiskaudsemaid läbiotsimismeetmeid.

Läbiotsimise praktika on üldjuhul külastajatele enne vanglasse minemist teada. Seega ei toimu läbiotsimine vanglas külastaja jaoks ootamatult. Lisaks meetme rakendamisele mõjub teadaolev läbiotsimispraktika omamoodi heidutusena keelatud esemete vanglasse toomisel. Näiteks kui külastajatele on teada, et nad otsitakse vanglasse minnes alati läbi, siis suure tõenäosusega ei hakata esemeid nähtavalt enda kehal peitma, sest nii jäädaks sellega lihtsalt vahele. Sellist ennetavat mõju on autori hinnangul seejuures väga keeruline mõõta.

Kui täitevvõim põhjendab laste leebemat läbiotsimist võrreldes täiskasvanutega laste huvidega ehk sellega, et alasti läbiotsimine mõjub lastele riivavamalt, ning selle tagajärjel kasutab vanem

---

²⁸¹ Council of Europe. Report to the Estonian Government on the visit to Estonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 September to 5 October 2017. Strasbourg 2019, p 84 - <https://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-est-20170927-en-18> (14.03.2024); EIKo 16563/08, *Julin vs Eesti*, p 185-193.

²⁸² TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616, p 30.

²⁸³ O'Connell, C., Rogan, M, lk 218.

²⁸⁴ Põdra, lk 10.

seada „lünka“ ära keelatud eseme või aine sisse toomiseks, siis ei pruugi see olla kooskõlas lapse parimatest huvidest lähtumise põhimõttega. Eeltooduga soovib autor juhtida tähelepanu sellele, et lapsest ei tohiks saada sihtmärk, kelle kaudu on keelatud aineid ja esemeid kõige lihtsam vanglasse toimetada, sest neid kontrollitakse kõige vähem.

Alates 01.01.2024 on KarS § 325 lg 1¹ kohaselt karistatav ka keelatud aine või eseme üleandmise katse. Kuigi säte võib omada teatud heidutavat mõju, on risk vahelejäämiseks peaaegu olematu, kuna praeguse praktika kohaselt lapsi üldjuhul – peaaegu mitte kunagi – alasti läbi ei otsita ning negatiivseimaks võimalikuks tagajärjeks nii külastaja kui ka kinnipeetava jaoks on üksnes selle konkreetse kokkusaamise ära jätmine.

Tallinna Halduskohtu 12.08.2022. a otsuses nr 3-21-2616 on laste alasti läbiotsimise õiguspärasuses kaheldud muuhulgas seetõttu, et vangla ei ole väitnud seda, et esineks tendents alaealiste külastajate ärakasutamiseks asjade toimetamiseks vanglasse.²⁸⁵ Samas lahendis on vangla väitnud, et alaealiste külastajate läbiotsimise praktika on muutunud sama aasta augustist. Ajavahemik kohtuotsuse ja vangla praktika muutuse osas on peaaegu olematu. Lisaks sellele on sellise tendentsi tuvastamine väga keeruline, kui mitte isegi võimatu.

Kui alaealised lähevad pikaajalisele kokkusaamisele koos täiskasvanust saatjaga ning hiljem tuvastatakse kinnipeetavalt või kokkusaamise ruumist keelatud ese või aine, siis tagantjärele on praktiliselt võimatu tuvastada, missugune külastajatest keelatud eseme või aine territooriumile tõi. Selliseid juhtumeid on Eesti vanglates pärast 2022. aasta augustit esinenud.²⁸⁶ Seejuures ei ole võimalik tõsikindlalt väita, et selleks kasutati alaealist. Tähtsust ei oma seejuures ka asjaolu, kas last saatvat täiskasvanut ennast otsiti alasti läbi või mitte, kuna välistada ei saa kunagi olukorda, kus keelatud eseme tõi vanglasse täiskasvanu oma kehaõõnsustes.

Välismaa vanglate praktikast leiab mitmeid näiteid, kus vanemad on keelatud esemete või ainete vanglasse toomiseks alaealist ära kasutanud.²⁸⁷ Ei ole ühtegi põhjust arvata, et Eestis selliseid probleeme ei esine.

Autor ei tee ettepanekut riivata seetõttu laste õigusi rohkem ehk otsida neid alasti läbi, kuid rõhutab, et kasutades ainult laste või ka mõne muu haavatava grupi puhul leebemaid

---

²⁸⁵ TlnHKo 12.08.2022 nr 3-21-2616 p 32.

²⁸⁶ Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 ja Justiitsministeeriumi 14.04.2024 vastus nr 11-8/2376-4 (vastused autori valduses).

²⁸⁷ 041223: Searching Procedures for Minor Visitors in Prison (Under 18). – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=523> (14.03.2024); Groom, N. You can't get us': Parents are using their children to smuggle drugs into Australian prisons but authorities admit they don't know how to stop them. – Daily Mail 19.05.2017. – <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4520926/Parents-using-children-drug-mules-prisons.html> (05.04.2024).

läbiotsimise meetmeid ei pruugi see nende elu lihtsamaks teha ning leebema meetme kasutamisel võib olla vastupidine mõju. Kindlate järelduste tegemiseks vajaks teema siiski rohkemate uuringute tegemist.

Lisaks sellele on EIK asjas *Bojar vs. Poola* leidnud, et kinnipeetava alasti läbiotsimist ei saa põhjendada üldise julgeolekuvajadusega, vaid seda tuleb seostada konkreetse sündmuse või käitumisega kinnipeetava poolt.²⁸⁸ Seega ei pruugi EIKi standardite kohaselt külastaja alasti läbiotsimiseks piisata ka sellest, kui vanglates esineks tendents alaealiste ära kasutamiseks keelatud ainete ja esemete sisse toomisel.

Laste ärakasutamine vanglasse keelatud ainete ja esemete sisse toomiseks ei ole seejuures uus probleem ning selle lahendamiseks on üritatud välja mõelda erinevaid lahendusi. Näiteks otsustati Rootsis, et laste invasiivse läbiotsimise vältimiseks toimuvad alla 15-aastaste lastega kokkusaamised ainult järelevalve all.²⁸⁹ Sellise piirangu rakendamist on peetud siiski sobimatuks, kuna piirang peab olema usutavalt põhjendatud.²⁹⁰ Grupipõhiselt vangla külastajatele piirangute seadmist on taunitud ka olukorras, kus kokkusaamisi sooviti piirata külalistega, kes on tarvitavad narkootikume või kes on varasemalt karistatud.²⁹¹ Seetõttu on küsitavaks lahenduseks vangla külastajate taustade kontrollimine, mida Justiitsministeerium on välja pakkunud,²⁹² ning selle põhjal kokkusaamistele mingisuguste piirangute seadmine või rangema kontrolli tegemine.

Täitevvõim seisab seega silmitsi keerulise olukorraga. Ühelt poolt tuleb vanglal tagada, et kinnipeetavate valdusesse ei satuks keelatud aineid ja esemeid, teisalt on oluliselt piiratud külastajate kontrollimist, kes on peamine kanal, mille kaudu keelatud aineid ja esemeid vanglasse jõuavad.²⁹³ Isegi kui vangla saaks välja tuua statistika, mille kohaselt kasutatakse külastajaid, sh lapsi, keelatud esemete ja ainete vanglasse toomiseks, eeldab EIKi kohtupraktika tuginemist konkreetsetele asjaoludele, sh näiteks riskihinnangule, mis on

---

²⁸⁸ EIKo 11148/18, *Bojar vs Poola*, p-d 15-16. EIKo 14322/12, *Milka vs Poola*, p 48. ja EIKo 9635/13 *Dejnek vs Poola*, p-d 61-66 ja p-d 75-76.

²⁸⁹ CPT/Inf (92)6. Response of the Swedish Government to the Report of the European Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on Its Visit to Sweden from 5 to 14 May 1991. – Ministry for Foreign Affairs, 1992, lk 40.

²⁹⁰ Murdoch, J. The Treatment of Prisoners. European Standards. – Council of Europe Publishing, 2006, lk 238.

²⁹¹ CPT/Inf (92)4. Report to the Swedish Government on the Cisit to Sweden Carried Out by the European Committee for Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). – Euroopa Nõukogu, 1992, p 63.

²⁹² Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu. 01.02.2024. – <https://eelvoud.valitsus.ee/main#OibfDKXs> (16.03.2024).

²⁹³ Pihlak, A. Tallinna vangla kinnipeetava surma põhjustas narkootikumide üledoos. Delfi, 05.04.2024. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120283317/tallinna-vangla-kinnipeetava-surma-pohjustas-narkootikumide-uledoos> (05.04.2024).

omakorda problemaatiline. Konkreetsed asjaolude, mis külastajate alasti läbiotsimist õigustaksid, tuvastamine ja tõendamine on seejuures äärmiselt keeruline.

Kokkusaamise ära jätmine

Külastajate alasti läbiotsimise vältimiseks, kuid keelatud esemete vanglasse jõudmise takistamiseks on pakutud välja mitmeid lahendusi. Näiteks leiab õiguskantsler, et ka põhjendatud kahtluse korral võiks lapse alasti läbiotsimise asemel eelistada kokkusaamise korraldamist muul viisil või üldse ära jätta.²⁹⁴ Õiguskantsleri mõtetega on nõustunud ka kohtute tasandil.²⁹⁵ Seega on leitud, et laste alasti läbiotsimine ei ole mitte ühelgi tingimusel mõõdukas meede.

Kui vanglal tekib kahtlus, näiteks teenistuskoea markeeringu tõttu, et külastaja proovib vanglasse viia narkootilisi aineid, siis ei ole vanglal selle kahtluse kontrollimiseks õigust ilma isiku enda nõusolekuta teda täiendavalt läbi otsida, kuna vangistusseaduses ei ole jäetud võimalust sellises olukorras kohaldada sundi. Sellises olukorras saab keelduda isiku lubamisest vangla territooriumile (JKV § 31 lg 4). Selline regulatsioon ja lähenemine tagab piisavalt külastajate läbiotsimise eesmärgi, sest keelatud ained ei satu nõnda vangla territooriumile.

Kokkusaamise ära jätmise otsust ei tohiks autori hinnangul siiski teha kergekäeliselt, kuna kõik tehnilised vahendid, sh teenistuskoea, võivad anda vale-positiivset markeeringut. Seetõttu ei piisa kokkusaamise ära jätmiseks autori hinnangul vaid kahtlusest, et lapse kaudu proovitakse midagi vanglasse viia.

Lastel on õigus säilitada otsest kontakti oma mõlema vanemaga (Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 24 lg 3) ning vanematel on õigus oma lapsi kasvatada vastavalt oma tõekspidamistele. Tasakaalu leidmine lapse õiguste, vanemlike ja riigi kohustuste vahel on keeruline ning ühte lihtsat vastust alati ei ole.²⁹⁶ Seejuures saab lapse ja vanema vahelist kontakti piirata, kui see ei ole lapse parimates huvides. Üldjuhul aga eeldatakse, et kontakti säilitamine on lapse parimates huvides.²⁹⁷

---

²⁹⁴ „Selleks et last mitte seada veel haavatavamasse olukorda ega teha teda täiskasvanute tegude eest vastutavaks, tuleb vanglal kaaluda lapse alasti läbiotsimise asemel korraldada kokkusaamine muul viisil (nt järelevalve all). Tõsisemal juhul võib VangS § 25 lg 11 p 4 alusel kokkusaamise ära jätta.“ Lapsega kokkusaamise tingimused. Õiguskantsleri 15.12.2020 kiri nr 7-4/202089/2007058.

²⁹⁵ TlnHKo 04.08.2023 nr 3-22-1239, p 5.4. TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 20.

²⁹⁶ *Idem*, lk 13.

²⁹⁷ Peers, S jt (toim.) *The EU Charter of Fundamental Right. A Commentary.* – Oxford: Hart Publishing, 2014, lk 686.

Soome ja UK praktikast nähtub samuti seisukoht, et kokkusaamise ära jätmine on väga äärmuslik meede, mis on õigusaktides üsna rangelt reguleeritud. Nõnda ei ole Soomes lapse ja vanema kokkusaamise keelamine üldse lubatud²⁹⁸ ning UK-s võib kokkusaamise keelamine kõne alla tulla ainult siis, kui vangla on külastajalt keelatud eseme leidnud, tegemist on ohtliku esemega ning kokkusaamise ära jätmine ei riiva liigselt lapse õigusi.²⁹⁹

Kuigi näiteks Tallinna Ringkonnakohus leidis asjas nr 3-21-161, et lapse kokkupuuteid vanemaga, kes suunavad teda õigusrikkumises osalema ehk keelatud eseme vanglasse viimisel, tuleb vanglal vältida,³⁰⁰ on selline järeldus omamoodi problemaatiline. Pikaajalisest kokkusaamisest saab keelduda VangS § 25 lg-s 1¹ alusel. Keeldumise aluseid tuleb hinnata seejuures iga kord uuesti. Seda, kas lapse ja vanema vaheline suhtlus üldisemalt on lapse huvides, saab perekonnaseaduse³⁰¹ § 143 lg 3 alusel hinnata kohus, mitte vangla. Lisaks sellele võib lapse ära kasutamisel keelatud eseme sisse toomiseks olla kandev roll hoopis lapsega kokkusaamisele tuleval täiskasvanul ning see võib toimuda ka lapse enda teadmata, näiteks kui peidik on õmmeldud lapse riietesse.

Lahendus, mille kohaselt tuleks alaealise alasti läbiotsimise asemel kokkusaamise ära jätta, on vangla keskne, kuna aitab saavutada läbiotsimise eesmärgi. Küll aga jääb sellise lahenduse korral alles probleem, kus kahtluse kohaselt on lapse valduses mingi keelatud ese, nt narkootiline, aine. LKS § 9 näeb ette riigi kohustuse teavitada abivajavast lapsest. Abivajav laps on LKS § 26 kohaselt laps, kelle heaolu on ohustatud või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu. Seega kui vanglal on kahtlus, et alaealist kasutatakse ära õigusrikkumise toimepanemises või tema valduses on ohtlikud esemed või ained, tuleb teavitada lastekaitset. Samas jääb autor kahtlevale seisukohale, mida saab lastekaitse teha, tuginedes vaid kahtlusele, mida ei ole võimalik hiljem kontrollida.

Selleks, et kaitsta avalikku korda ja tuvastada külaliselt, sh täiskasvanud külastajalt aine, mida on seaduse alusel õigus konfiskeerida, on võimalik kaasata politsei. Kui näiteks teenistusköer on külastaja ära markeeritud, siis see tähendab kahtlust, et külastaja valduses on keelatud aine. Sel juhul oleks avaliku korra kaitsmisest lähtuvalt õigustatud kaasata politsei, kellel on

---

²⁹⁸ Prison and Probation Service of Finland. Visits. 04.01.2023 – <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/enforcement/servingaprisonsentence/visitsandcontactswiththeoutsideworld/visits.html> (14.03.2024).

²⁹⁹ The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. 2017, lk 7. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Closed-and-Banned-visits-Self-Help-Toolkit.pdf> (14.03.2024).

³⁰⁰ TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161, p 14.

³⁰¹ Perekonnaseadus. – RT I, 06.07.2023, 7.

sõltumata isiku nõusolekust õigus teostada isikule KorS § 48 lg 1 p 1 alusel läbivaatus keelatud aine tuvastamiseks. Politsei kaasamine vähendaks suure tõenäosusega ka külastajate huvi katsetada, kas peidetud keelatud ainetega on võimalik pääseda kokkusaamisele, kuna kahtluse tekkimisel viidaks isiku puhul üldjuhul läbi täiendav kontroll, mis võib lõppeda väärteomenetlusega (KarS § 325 lg 1¹). Politsei saabumiseni on vaja siiski hoida isikut järelevalve all. Õiguslik alus selleks võiks tuleneda VangS § 71 lg-test 3¹ ja 3⁴. Missugusele seisukohale asuvad kohtud sellise tegutsemisviisi puhul, võib vaid oletada. Samas ei ole selline lahendus kindlasti vähem traumeerivam alaealise külastaja jaoks, kui tema alasti läbiotsimine vanglas. Küll aga on riik kohustustatud reageerima, kui lapse valduses on muuhulgas temale endale ohtlik narkootiline aine.

4. Võrdlus välisriikidega ja ettepanekud

4.1 Soome

Soome vanglates on lubatud järelevalve all kokkusaamised ja järelevalveta perekonna külastused, mis võivad kesta kahest tunnist kuue tunnini.³⁰² Üldjuhul ei lubata alla 15-aastasel³⁰³ lapsel tulla vanglasse üksi (Vankeuslaki³⁰⁴ peatükk 13 § 5). Järelevalveta kokkusaamiseks loa andmise eelduseks on, et külastus ei tohi kujutada ohtu vangla korrale, vangla või kinnipeetava või mõne muu isiku turvalisusele ning ei häiri vangla tegevust. (Vankeuslaki ptk 13 § 4).

Kinnises vanglas läbivad kõik külastajad turvakontrolli, mis hõlmab metallidetektori ja teenistuskoera kasutamist. Külastaja nõusolekul võib teostada külastaja n-ö mitteintiimset läbiotsimist (Vankeuslaki ptk 17 § 3; Tutkintavankeuslaki³⁰⁵ ptk 12 § 3), mis hõlmab külastaja riietes või muul viisil küljes oleva otsimist. Seejuures ei tohi uurida külastaja suud. Praktikas võib külastaja läbiotsimine tähendada ka seda, et külastajal palutakse vajalikus koguses riiete seljast võtmist.³⁰⁶ Lisaks külastajale ja tema asjadele, on vanglaametnikel õigus uurida ka külastaja sõidukit, mis paikneb vangla alal (Vankeuslaki ptk 17 § 2) Läbiotsimisest keeldumise korral, ei lubata külastajat kokkusaamisele (Vankeuslaki ptk 13 § 9 p 2).

Turvariske hinnatakse muuhulgas loa andmise otsustamisel ning enne külastusruumidesse sisenemist otsitakse läbi ka kinnipeetav.³⁰⁷

Järelevalveta kokkusaamisele ei tohi kaasa võtta väljastpoolt vanglat toodud kaupa ning pärast kokkusaamist on kinnipeetav kohustatud tegema testi, millega kontrollitakse, et kokkusaamise ajal ei ole tarvitatud keelatud aineid (Vankeuslaki ptk 16 § 7).³⁰⁸

Kui külastaja juurest on leitud keelatud aineid või esemeid, siis võib haldusorgan keelata vangla külastamise maksimaalselt kuueks järgnevaks kuuks.³⁰⁹ Keeldu ei või seejuures kohaldada

---

³⁰² Rikosseuraamuslaitos. Perhetapaamiset. 01.09.2022. – <https://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/tapaamisoikeudetjayhteydenpitovankilanulkopuolelle/yhteydenpitovankilanulkopuolelle/perhetapaamiset.html> (14.03.2024).

³⁰³ Soomes ei ole alla 15-aastased noored süüvõimelised. Vt Poliisi. Young offenders. – <https://poliisi.fi/en/young-offender> (14.03.2024).

³⁰⁴ Vankeuslaki 23.9.2005/767. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O5L16> (14.03.2024).

³⁰⁵ Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768> (14.03.2024).

³⁰⁶ Prison and Probation Service Finland. Development and Guidance Department, Judicial Unit Response 08.02.2024 nr RISE-AK-2024-3383 (kiri autori valduses).

³⁰⁷ *Idem.*

³⁰⁸ *Idem.*

³⁰⁹ Prison and Probation Service of Finland. Visits. 04.01.2023 – <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/enforcement/servingaprisonsentence/visitsandcontactswiththeoutsideworld/visits.html> (14.03.2024).

advokaadi ja lähedaste sugulaste suhtes. Samuti juhul, kui külastust on võimalik ilma vangla korda ohtu seadmata korraldada järelevalve all.³¹⁰

Arvestades Soome keskmist karistusaja pikkust, võib kuue kuuline külastuskeeld tähendada külastuse keelamist kogu vangistuse perioodiks. 2022. aastal oli keskmiseks karistuse pikkuseks 11,4 kuud, seejuures kandis veidi alla 40% kinnipeetavatest kuni kolmekuulist karistust.³¹¹ Võrdluseks oli keskmine karistuse pikkus Eestis samal ajal 5 aastat ja 6 kuud.³¹²

Oluliseks erinevuseks Eesti ja Soome vahel on veel see, et vanglal on õigus läbiotsida ka kinnipeetava kehaõõnsusi.³¹³ Põhiliselt peetakse selle all silmas röntgen tegemist. Kehaõõnsuste läbivaatuse viib läbi meditsiinitöötaja. Seda tohib teha üksnes kahtlusel, et kinnipeetava kehaõõnsustes on keelatud aineid või esemeid.³¹⁴

4.2 Ühendkuningriik

Ühendkuningriigi vangla- ja kriminaalhooldusteenistus andmetel toimetatakse ebaseaduslike esemeid vanglasse regulaarselt. Keelatud esemeid peidetakse oma kehale ja riietesse ning isiku läbiotsimine on peamine meede ebaseaduslike esemete edasitoimetamise ärahoidmisel ja tuvastamisel.³¹⁵

Ühendkuningriikides saab eristada kinniseid külastusi ja avatud külastusi. Avatud külastusel saab viibida kuni kolm täiskasvanut koos lastega. Külastust saab pidada Eesti mõttes järelevalve all toimuvaks külastuseks, kuivõrd külastus toimub personali kuulmis- ja nägemisulatuses. Kinnipeetava ja külastaja vahel lubatakse mõistlikus ulatuses füüsilist

---

³¹⁰ *Ibidem*. Lähedaseks sugulaseks on ülanevad ja alanevad sugulased, õed, vennad ning abikaasa. Vankeuslaki ptk 1 § 5a.

³¹¹ Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2022, lk 14. – https://www.rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/dokumentit/p8tplqmq0/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2022_FI.pdf (14.03.2024).

³¹² Kuritegevus Eestis 2022: Vangistus. Justiitsministeeriumi. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/vangistus/> (14.03.2024).

³¹³ Vankeuslaki ptk 16 § 6; Eduskunta Riksdagen. Asian käsittelyteidot HE 263/2004 vp. – <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+263/2004> (14.03.2024); Prison and Probation Service Finland. Development and Guidance Department, Judicial Unit response 08.02.2024 nr RISE-AK-2024-3383 (kiri autori valduses).

³¹⁴ Prison and Probation Service Finland. Development and Guidance Department, Judicial Unit response 08.02.2024 nr RISE-AK-2024-3383 (kiri autori valduses).

³¹⁵ His Majesty's Prison and Probation Service. 241023: Security Practices in Prison. – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=517> (14.03.2024).

kontakti. Kinniste külastuste puhul on kinnipeetava ja külastaja vahel eraldusklaas.³¹⁶ Seega ei võimaldata UK-s erinevalt Eestist ja Soomest järelevalveta kokkusaamisi üldse.

Vanglate külastajate läbiotsimine on Ühendkuningriigis reguleeritud vangla reeglitega (The Prison Rules 1999), mis kehtivad kõikidele vanglatele.³¹⁷ Artikkel 71 sätestab sarnaselt Eestile väga üldiselt, et igat inimest, kes siseneb või väljub vanglast võib peatada ning vaadata ja läbi otsida. Viisi osas täpsustatakse, et igasugune isiku läbiotsimine tuleb läbi viia sündsalt, juhindudes varjatud esemete avastamise eesmärgist.³¹⁸

Vangla reeglid võimaldavad luua vanglapoliitikat ka muude instrumentidega.³¹⁹ Nõnda avaldati 2022. aastal vanglatele rakendatav detailne läbiotsimise juhise.³²⁰ Erinevad läbiotsimised on juhises jagatud kahekümneks alakategooriaks. Eraldi kategooriana on välja toodud näiteks ametnike ja külastajate alasti läbiotsimine; kükitamise läbiotsimine; beebide läbiotsimine; transsooliste ja mittebinaarsete isikute läbiotsimine. Kinnipeetavate puhul on tehtud vahet, kas tegemist on nais- või meeskinnipeetavate üksusega ning kompimisega läbiotsimine on jagatud sõltuvalt intensiivsusest kaheks tasemeks.³²¹

Alasti läbiotsimine UK-s tähendab sarnaselt Eesti praktikale vaid alasti keha visuaalset vaatlemist. Kompamise teel läbiotsimine hõlmab endas üleriie eemaldamist, kompamist riiete pealt ja visuaalset vaatlust.³²²

Juhises rõhutatakse, et alasti läbiotsimise puhul ei tohi ametnikud juhise kõrval kalduda, läbiotsitav ei tohi olla üleni alasti ning alasti läbiotsimist teostavad kaks ametnikku, kes peavad läbiotsimist läbiotsitavale enne toiminguteostamist põhjendama.³²³

Külastajate alasti läbiotsimist ei tohi teha rutiinselt ning võimalusel teeb seda, mitte vanglavaid politseiametnik. Lisaks sellele peab luba läbiotsimiseks tulema vastutavalt juhilt.³²⁴

---

³¹⁶ Prisoners Advice Service – Information Sheet. Visits. 01.07.2023, lk 2. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2021/05/VISITS-1.pdf> (14.03.2024).

³¹⁷ His Majesty's Prison and Probation Service. 220523: Control Measures in Prison. – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=508> (14.03.2024).

³¹⁸ Ing k: *Any person or vehicle entering or leaving a prison may be stopped, examined and searched. Any such search of a person shall be carried out in as seemly a manner as is consistent with discovering anything concealed.*; The Prison Rules 1999 No. 728, Part IV, Rule 71(1). – <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1999/728/article/71/made> (14.03.2024).

Täpselt samasugune säte on ka noorte vanglates. The Young Offender Institution Rules 2000 No. 3371, Part IV, Rule 75(1). – <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2000/3371/article/75/made> (14.03.2024).

³¹⁹ His Majesty's Prison and Probation Service. 220523: Control Measures in Prison.

³²⁰ Ministry of Justice. Searching Policy Framework, 19.02.2024. – <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/655b6be4544aea0019fb3099/searching-pf.pdf> (14.03.2024).

³²¹ *Ibidem*, lk 71-72.

³²² His Majesty's Prison and Probation Service. 241023: Security Practices in Prison.

³²³ Ministry of Justice. Searching Policy Framework, 19.02.2024, p 4.10.

³²⁴ *Ibidem*, p 4.10.19-.20.

Läbiotsija ja läbiotsitav peavad olema samast soost ning külastaja peab enne läbiotsimist verbaalselt kinnitama, mis soost ta on.³²⁵

Alasti läbiotsimisele tuleb seejuures eelistada teenistukoera kasutamist või viia kokkusaamine läbi eraldatult^{326, 327}. Missugune täpsemalt peab olema vajalik tõendamisstandard, et kokkusaamist läbi viia eraldatult, ei ole üheselt selge.³²⁸

Alla 18-aastaste külastajate puhul peab (alasti) läbiotsimiseks olema teda saatva täiskasvanu nõusolek. 16-17 aastased külastajad, kellel ei ole kaasas täiskasvanud saatjat saavad nõusoleku anda ise kompamise teel läbiotsimiseks. Alasti läbiotsimiseks on ka noorukite puhul eelduseks vanema nõusolek.³²⁹

Laste läbiotsimise puhul on tehtud erand reeglist, mis eeldab, et läbiotsitav ja läbiotsija on samast soost. Nimelt võib naisametnik vanema nõusolekul otsida läbi mõlemast soost lapsi, kuid meesametnikud tohivad läbiotsimist teostada vaid poiste osas.³³⁰

Imikute osas näeb juhise ette, et nende rutiinne kompamise teel läbiotsimine ei ole kohustuslik, kuid vangla võib seda teha, kui seda peetakse vajalikuks meetmeks keelatud esemete üleandmise minimeerimiseks. Ruumis, kus imikuid läbi otsitakse, peab olema vähemalt 21 kraadi.³³¹

Kui läbiotsimisel leitakse keelatud esemeid, siis on võimalik kokkusaamise ära keelamine. Kokkusaamise ära keelamine on seejuures lubatud vaid juhul, kui külastajalt tuvastatakse keelatud ese ning on põhjust uskuda, et isiku eesmärgiks oli keelatud eseme vanglasse toimetamine. Lisaks sellele peab tegemist olema esemega, mis on hinnatud kõrgema ohutasemega – sinna kuuluvad näiteks narkootikumid, telefonid ja alkohol. Külastamise keelamise puhul tuleb lisaks hinnata seda, et vangla ei sekkuks sellega ebaproportsionaalselt külastaja õigusesse eraelu puutumatusesse või lapse õigusele pääseda enda vanema juurde.³³²

---

³²⁵ *Ibidem*, p 4.10.22.

³²⁶ The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. 2017, lk 3. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Closed-and-Banned-visits-Self-Help-Toolkit.pdf> (14.03.2024).

³²⁷ Ministry of Justice. Searching Policy Framework. 19.02.2024, p 4.10.22.

³²⁸ The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. 2017, lk 3-4.

³²⁹ Ministry of Justice. Searching Policy Framework. 19.02.2024, p 4.17.10 ja 4.17.13.

³³⁰ *Ibidem*, p 4.10.1. ja 4.17.11-12.

³³¹ *Ibidem*, p 4.18.3 ja 4.18.6.

³³² The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. 2017, lk 7.

4.3 Ettepanekud

Vangistusseaduses kasutatav läbiotsimise mõiste on võrreldes teiste õigusharudega omapärane ning külastajate läbiotsimise regulatsioon suure üldistusastmega. Kuigi läbiotsimise regulatsiooni täpsustamine sarnaselt korrakaitseadusele looks selgust ja lihtsustaks normide korrektset rakendamist, ei ole autori hinnangul tegemist sellise teemaga, mis esmajärjekorras lahendamist vajaks, kuna see ei ole praktikas kaasa toonud ületamatuid probleeme ega ülemäärast õigusselgusetust.

Väga põhjalikud ja läbimõeldud reeglid isikute läbiotsimise kohta vanglas nähtuvad UK õigusest. Samuti on nende regulatsioonis leitud vastused küsimustele, mida Eestis veel kohtupraktikas käsitletud ei ole, näiteks on regulatsioonis pööratud tähelepanu transsooliste läbiotsimise erisusele³³³ või leitud keelatud eseme ohtlikkus seotud rakendatava õigusliku tagajärjega.³³⁴ Nii võrd detailne lähenemine ei pea olema Eesti õiguskorras sätestatud, küll aga näitab UK reeglistik, kus võivad tulevikus ka Eesti vanglates küsimused või probleemkohad tekkida.

Kuigi autor ei pea vajalikuks läbiotsimise detailset reguleerimist, on oluline vangistusseadusega anda täitevvõimule hoovad vangistuse efektiivseks täideviimiseks. Keelatud ainete ja esemete vanglasse sattumine on kahjuks mingil määral paratamatu, küll aga on vanglal kohustus hoida nende leviku vanglas kontrolli all.³³⁵ Nii Eestis kui ka välismaal³³⁶ liigutakse suunas, mis piirab oluliselt vangla külastajate ja eriti laste kontrollimist. Kuigi Eestis on mõeldud külastajate kehade asemel hakata rohkem kontrollima külastajate tausta, on selle meetme efektiivsus ja õigustatus küsitav.³³⁷ Autori hinnangul vajaks seetõttu üle vaatamist hoopis kinnipeetavate läbiotsimise piirid ja pikaajalise kokkusaamise instituut tervikuna.

Rahvusvaheline õigusraamistik ei keela kinnipeetavate kehaõõnsuste läbiotsimist põhjendatud kahtluse korral. Veelgi enam selline läbiotsimine on mitmete riikide õiguskorras lubatud ja realselt praktiseeritav.³³⁸ Eestis eeldab see aga selget sõnastamist vangistusseaduses.

---

³³³ Ministry of Justice. Searching Policy Framework 19.02.2024, p 6.7. – <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/655b6be4544aea0019fb3099/searching-pf.pdf> (14.03.2024).

³³⁴ The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. 2017, lk 7.

³³⁵ TrtHKo 08.02.2024 nr 3-23-2299, p 17; RKHKo nr 3-3-1-64-14, p-d 10-13.

³³⁶ 041223: Searching Procedures for Minor Visitors in Prison (Under 18). – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=523> (14.03.2024); Office of the Inspector of Custodial Services. Strip Searching Practices in Western Australian Prison. 2019. – <https://www.oics.wa.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/Strip-Searching-Review.pdf> (28.03.2024).

³³⁷ Arvamus vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu kohta. Õiguskantsleri 13.02.2024 arvamus nr 18-2/240232/2400893.

³³⁸ Office of the Inspector of Custodial Services. Strip Searching Practices in Western Australian Prison. 2019. – <https://www.oics.wa.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/Strip-Searching-Review.pdf> (28.03.2024); Vt selle töö peatükid 4.1.1 ja 4.1.2.

Autori nägemusel tasub kaaluda ühe meetmena ka pikaajalise kokkusaamise kestvuse lühendamist, kuna ainult kinnipeetavate täiendav kontrollimine ei pruugi tasakaalustada külastajatele tehtavat väiksemat kontrolli. Pikaajalise kokkusaamise kestvust lühendades on võimalik lihtsamini tuvastada keelatud ainete tarvitamist kokkusaamise ajal, samuti jääks vähem aega tegeleda n-ö kõrvaliste tegevustega nagu näiteks peidikute valmistamine. Lisaks sellele väheneks külastajate poolt kokkusaamisele kaasa võetavate asjade hulk, mida ei peaks täiendavalt kontrollima. See vähendaks külastaja jaoks ka kokkusaamise kulusid, kuna maksta ei peaks nii suuri toitlustamise ja ruumi tasusid. Kui kaua täpsemalt võiks pikaajaline kokkusaamine kesta, vajab põhjalikumat analüüsi nii psühholoogilistest kui ka julgeoleku kaalutlustest lähtuvalt. Vaadeldes aga erinevate välisriikide regulatsioone, võiks pikaajalise kokkusaamise kestvust sätestada miinimumtundide vaatest, mida vangla peab tagama, seejuures jättes maksimaalse võimaliku kokkusaamise kestvuse vangla otsustada sõltuvalt konkreetsetest asjaoludest.

Lisaks eeltoodule leiab autor, et rohkem tähelepanu vajab küsimus, mis tingimustel tohib kokkusaamisi lähedastega piirata. Võib-olla eeldab see vangistusseaduses sätestatud pikaajalise kokkusaamisest keeldumise sätete konkretiseerimist ja seostamist keelatud esemetega, kuid igasugune kahtlus keelatud eseme vanglasse toomise osas ei ole autori hinnangul piisav kokkusaamise ära jätmise põhjendamiseks. Seda näitab ka välisriike praktika, et kokkusaamisi lähisugulastega üldjuhul ära ei jäeta. Kui noorte puhul ei pruugi eraldatus lähedasest olla peamiseks faktoriks, miks vangistatud vanemaga lastel võivad tekkida õpiraskused, riskikäitumine või antisotsiaalne käitumine,³³⁹ on kokkusaamise ära jätmisel see eest väga suur mõju väiksematele, 6-12-aastastele lastele, kelle jaoks on tugevad vanema-lapse suhted oluliseks kaitsefaktoriks, mis tagavad lapse emotsionaalset heaolu ja vastupidavuse stressiolukordades.³⁴⁰

---

³³⁹ Murray, J., Farrington, D. P., Sekol, I. Children's Antisocial Behavior, Mental Health, Drug Use, and Educational Performance After Parental Incarceration: A Systematic Review and Meta-Analysis. – *Psychological Bulletin*, 2012, 138 (2), lk 193.

³⁴⁰ Mackintosh, V.H., Myers, B.J., Kennon, S.S. Children of Incarcerated Mothers and Their Caregivers: Factors Affecting the Quality of Their Relationship. – *Journal of Child and Family Studies*, 2006, 15, lk 580. <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9030-4> (22.04.2024).

Kokkuvõte

Magistritöös otsiti vastuseid vangla külastajate, sh alaealiste, alasti läbiotsimise lubatavuse kohta ning toodi välja rakendatava halduspraktika kitsaskohad. Külastajate läbiotsimist reguleerivad õigusaktid on Eesti õiguskorras suure üldistusastmega, sisaldades mitmeid määratlemata õigusmõisteid ja jättes väga suure kaalutusruumi täitevvõimule. Kuigi laias laastus tekib nii õiguse rakendajal kui ka vangla külastajatel teatud aimdus, mida kujutab endast läbiotsimine, on selle mõiste kasutamine vangistuseseaduses võrreldes teiste seadustega ainulaadne. Läbiotsimise mõiste kasutamist seoses isikuga tehtavate toimingutega leiab lisaks vangistuseseadusele vaid täitemenetluseeseadusest. Samuti erineb isikuga tehtava toimingu eesmärk ja sisu nii korrakaitseeseaduses kui ka kriminaalmenetluseeseadustikus isiku läbivaatusest.

Vangla külastajate läbiotsimise eesmärki on pahatihti seostatud vaid julgeoleku küsimustega, kuid see hõlmab endas ka vangla korra tagamist, vangistuse täideviimise eesmärki, vara kaitset ja hügieeninõuete täitmist. Vangla külastajat võib külastajaga samast soost vanglaametnik läbiotsida alternatiivselt erinevate tehniliste vahenditega, teenistuskoelega või teostada n-ö visuaalselt või manuaalselt kontrolli. Kuigi JKV § 31 lg 5 jätab läbiotsimiseks kasutatavate tehniliste vahendite loetelu lahtiseks, ei tohi autori hinnangul kehtiva regulatsiooni kohaselt külastajaid ega kinnipeetavaid kontrollida röntgenseadme abil, kuivõrd see võimaldab ametnikul uurida isiku kehaõõnsusi. Selline piirang on tuletatav Riigikohtu 2021. aasta lahendist nr 3-19-549 ning laste puhul ka Mandela reeglitest ja Euroopa Nõukogu ministrite komitee juhiseist CM/Rec(2018)5.

Tallinna Ringkonnakohus leidis asjas nr 3-21-161, viitega VSke § 37 lg-le 2 ja VSke §-le 40, et vanglal puudub kaalutusõigus selles osas, kas pikaajalisele kokkusaamisele saabuv isik läbi otsida või mitte. Töö autori hinnangul ei saa viitega VSke sätetele põhjendada kaalutusõiguse puudumist, kuna selline tõlgendus tooks kaasa ebakõla sätte volitusnormiga.

Valikukaalutus läbiotsimise viisi, sh alasti läbiotsimise, osas võib kohtupraktika kohaselt teha eelnevalt teadaoleva info põhjal või vahetult enne külastaja vangla territooriumile lubamist, kui sellele viitavad pääsلاس selgunud asjaolud.

Külastajate läbiotsimise asemel on vanglatel soovitatud pöörata rohkem rõhku kinnipeetavate läbiotsimisele. Pikaajalise kokkusaamise järgselt kinnipeetavate põhjalikum kontrollimine ei

välista siiski keelatud esemete ja ainete eluosakonda jõudmist, kuivõrd vangistusseadus ei luba kinnipeetavate kehaõõnsusi kontrollida. Ka alasti läbiotsimise puhul peab tuginedes EIKi praktikale vanglal olema põhjalikuks läbiotsimiseks usutav põhjendus, mistõttu ei pruugi selline soovitus olla ilmtingimata kooskõlas EIKi seisukohtadega. Samuti ei ole kõikide keelatud esemete ja ainete eesmärgiks olla eluosakonda jõudmine. Mitmete keelatud ainete tarvitamist ei ole kokkusaamise järgselt üldse võimalik tuvastada, mistõttu ei ole välistatud olukord, kus mõni kinnipeetav tarvitab igal pikaajalisel kokkusaamisel keelatud aineid. Sõltumata ainete tarvitamise tuvastamise võimalikkusest pärast pikaajalist kokkusaamist ei ole keelatud ainete tarvitamine kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärgiga, vähendab vangla positiivset rehabiliteerivat mõju ja võib seada ohtu kinnipeetava ja/või külastaja elu ja tervise. Lisaks sellele, kui kokkusaamisele tulev külastaja on alaealine, siis ei ole kokkusaamine, kus tarvitatakse keelatud aineid, kooskõlas lapse parimate huvidega.

Alasti läbiotsimine on toiming, mida sisustatakse erinevate riikide praktikas erinevalt, mistõttu on oluline toimingu täpne määratlemine. Eestis ei sisalda külastaja alasti läbiotsimine kehaõõnsuste vaatlemist ega füüsilist kontakti läbiotsija ja läbiotsitava vahel.

Vangistusseadus ei välista täiskasvanud külastajate alasti läbiotsimist tingimusel, et vangla on korrektselt teostanud kaalutlusõigust, läbiotsimine on eesmärgipärane ning läbiotsimine toimub viisil, mis austab isiku inimväärikust. Alaealiste puhul on olukord siiski keerulisem. Rahvusvahelised õigusaktid ei välista laste alasti läbiotsimist, kui see on tehtud sobival viisil. Siseriiklikud kohtud on selles küsimuses jõudnud aga erinevatele seisukohtadele. Ühelt poolt on jaatatud alaealiste alasti läbiotsimise võimalikkust, kui see on piisavalt põhjendatud ja järgitud on kaalutlusõiguse reegleid. Samas näib autorile, et kohtupraktika on seadnud kohati niivõrd kõrge standardi laste alasti läbiotsimiseks, et selle õiguspärane teostamine on realselt võimatu. Näiteks on vangla iseärasuste tõttu äärmiselt keeruline välja selgitada põhjuslikku seost konkreetse külastaja, pikaajalise kokkusaamise ärakasutamise ja külastatava kinnipeetava vahel, kuna keelatud esemete ja ainete täpset liikumist vangla territooriumil on tihti võimatu tagantjärgi tuvastada.

Teise arusaamana leiab nii õiguskantsleri seisukohtadest kui ka kohtulahenditest, et lapse alasti läbiotsimist ei saa mitte ühelgi juhul pidada proportsionaalseks ning eelistada tuleks kokkusaamise ära jätmist või kokkusaamise võimaldamist muul viisil. Pikaajalise kokkusaamise ära jätmise seetõttu, et vanglal on kahtlus, et last kasutatakse keelatud eseme vanglasse toomiseks, ei võta autori hinnangul piisavalt arvesse alternatiivsete

läbiotsimismeetmete võimekust ning võib ebaproportsionaalselt riivata lapse õigust perekonna ja eraelu puutumatusel. Pikaajalist kokkusaamist ei tohiks autori hinnangul ära jätta kergekäeliselt ning keelatud eseme või aine vanglasse toomise kahtluse õiguslik standard peab olema kõrge. Piisavaks ei saa autori hinnangul alati pidada alasti läbiotsimisele alternatiivse meetmete markeeringut, kuivõrd need võivad anda vale positiivse tulemuse. Lisaks sellele ei saa vangla otsustada kinnipeetava ja lapse vahelise suhtluse piiramise osas üldiselt väitega, et see ei ole lapse huvides. Pikaajalise kokkusaamise loast saab keelduda vaid VangS § 25 lg 1¹ loetletud asjaoludel ning see, kas pikaajaline kokkusaamine seab ohtu lapse heaolu ja tervise peab olema usutavalt põhjendatud. Näiteks on praktikas sellel alusel kokkusaamise loa andmisest keeldumist peetud õiguspäraseks, kui kinnipeetava suhtes on algatatud kriminaalasi, kus kuriteo ohvriks oli laps, kellega kokkusaamist sooviti.

Kuivõrd siseriiklik kohtupraktika on laste alasti läbiotsimise lubatavuse osas ettevaatlik, ei ole täitevvõim alates 2022. aasta augustist alaealisi vangla külastajaid praktiliselt alasti läbiotsinud. Ainult lastele tehtav leebem kontroll võib nendest teha sihtmärgi, kelle kaudu proovitakse vanglasse tuua keelatud esemeid ja aineid.

Tasakaalu leidmine vangistuse täideviimise eesmärkide, vangla korra ja külastajate õiguste riive vahel ei ole lihtne ülesanne ning kui külastajaks on alaealine laps, siis tuleb arvestada tema erilise haavatavusega kõige suhtes, mida ta kogeb, sh riigi tegevuse osas. Külastaja, sh alaealise, alasti läbiotsimist ei saa pidada oma olemuselt automaatselt õigusvastaseks. Alasti läbiotsimiseks peab aga olema piisav ja usutav põhjendus, seejuures ei saa olla piisavaks põhjenduseks üldsõnaline vanglas julgeoleku tagamise vajadus. Alasti läbiotsimise puhul on oluline ka viis, kuidas ja kus seda tehakse. Näiteks tuleb läbiotsitav lahti riietada vaid osaliselt ning seda tuleb teha ruumis, kus on tagatud isiku privaatsus. Isik peab seejuures ka tajuma, et tema privaatsus on tagatud. Läbiotsimise juures ei tohiks viibida põhjendamatult palju ametnikke. Ametnikud, kes last läbi otsivad peavad seda teostama lapsesõbralikult ja käituma professionaalselt, väarikalt ning tundlikult.

Autori hinnangul ei ole õigeks lahenduseks alaealistele rangemate kokkusaamiste piirangute seadmine, nagu tehti Rootsis, heidutamine kokkusaamise ära jätmisega, nagu soovitab õiguskantsler, ega laste asetamine olukorda, kus keelatud esemete ja ainete vanglasse toomine on lihtsam nende kui neid saatva täiskasvanu enda kaudu.

Autori hinnangul vajaks seetõttu üle vaatamist kinnipeetavatele tehtava kontrolli regulatsioon. Lisaks sellele on pikaajaline kokkusaamine väga kõrge riskitasemega vangla külastustüüp,

mida enamus Euroopa riikides ei eksisteeri või rakendatakse vaid erandjuhtudel. Kuigi erinevate külastustüüpide mõju vajab põhjalikumat analüüsi, minimeerib lühem külastusaeg autori hinnangul riskid, mida ei ole võimalik optimeerida ei külastajate ega kinnipeetavatele tehtava läbiotsimise regulatsiooni kaudu.

Summary

The aim of this master's thesis is to examine the permissibility of strip-searches of prison visitors, including minors, prior to a long-term prison visit. In addition, the master's thesis aims to ascertain the aim and scope of the term "body search" in the Imprisonment Act. The thesis has mainly been written by using the dogmatic method.

Since many correctional institutions around the world face the problem of smuggling illicit items to prison through visitors, the master's thesis also examines visitors' search regulations in Finland and the United Kingdom. These two countries illustrate two very different approaches both in terms of visit policy and the regulation of visitors' searches.

In Estonia, two types of prison visits are distinguished – short-term and long-term visits. The types of visits are distinguished by their requirements and security risks. A long-term visit means that a prisoner and a visitor are allowed to be together without supervision in prison premises for a twenty-four hour period or in some cases up to three days.

The permission for a long-term visit can be refused if the visits are not in compliance with the objectives of execution of the imprisonment or if the visits may endanger the security or order in the prison or if there is a reason to doubt the reputation of the visitor or the visit may endanger the health and well-being of the visitor or the prisoner.

In Estonia the provisions of the Imprisonment Act, which regulate the search of visitors, have a very high degree of generalization. Although, the Estonian Imprisonment Act leaves a great deal of discretion to the executive power on how to search a visitor, some limitations can be derived from the case law and international principles. For example, due to the requirement of definiteness the Imprisonment Act does not allow the search of inmates' nor visitors' body cavities.

When searching a visitor, prisons can choose between a wide range of means, including using different technical instruments and sniffing dogs. Although the list of technical means used for searches is not exhaustive, visitors and inmates may not be search with X-ray device if it enables the officer to examine the person's body cavities. Such limitation can be derived from the 2021 decision of the Supreme Court No. 3-19-549 and, in the case of children, also from the Mandela Rules and the directive CM/Rec(2018)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe.

When it comes to strip-searches, it has remained unclear whether and under what conditions exactly strip-searching visitors, especially minors, should be allowed. Since a long-term visit is considered a high-risk type of visit, until August of 2022 all visitors were strip-searched on a regular basis prior to a long-term visit. Although as a rule minors are not strip-searched in this manner anymore, it is not reflected in the legislation.

Due to the changes in search practices of visitors, there has been an increase of prohibited items in prison. Various solutions are therefore being actively sought to tackle the problem. For example, a competition for testing new search technologies was announced in 2023, and in February 2024, a draft law amending the Imprisonment Act was sent to the approval round, according to which the background of visitors coming to the prison can be checked.

Although the purpose of searching prison visitors is often connected only with security issues, it also includes other objectives such as maintaining the objective of execution of imprisonment. Finding a right balance between the objectives of the search of the visitors and visitors' right to personal privacy is essential. In case of a minor, one must consider their vulnerability to everything they experience, including the actions of the state.

A strip-search of a visitor needs to rely on sufficient and plausible justification. The general need to ensure security in the prison is not considered as sufficient and plausible justification. Strip-search of a visitor must be proportionate, in other words necessary, suitable, and moderate.

Therefore, a strip search of a visitor, including a minor, may be permissible if it is sufficiently justified and the rules of discretion have been strictly followed. At the same time, it seems to the author that case law has set such a high standard for what is considered sufficiently justified that it is practically impossible to strip-search a visitor lawfully. For example, due to the characteristics of the prison, it is extremely difficult to identify the exact movement of prohibited objects and substances on the territory of the prison and later link it with a specific visitor.

In addition to the proper exercise of discretion, there are many procedural requirements that must be followed. For example, the person being searched must be undressed only partially, and this must be done in a room where the person's privacy is guaranteed. The person must also perceive that his privacy is guaranteed. An unreasonable number of officers should not be present during the search. In case of searching a minor, special precautions must be kept in mind. Search must be done in a professional and child-friendly manner respecting a person's

human dignity. Although Estonian legislation sets a special requirement for the search of visitors only in terms of the searcher's gender, Estonian prisons follow international requirements and recommendations regarding the way searches are conducted.

As another understanding, it is found that strip-search of a child cannot be considered proportionate in any case, and it should be preferred to either prohibit the visit or replace the long-term visit with short-term visit. Prohibiting a long-term visit because the prison suspects that the child is being exploited to bring a prohibited item into the prison, might not sufficiently consider the capabilities of alternative search measures and may disproportionately infringe on the child's right to family and privacy. The decision, to exclude a child from the long-term visit, must be carefully considered. Also, Finland and the United Kingdom regulations visits with close relatives are rarely prohibited. Therefore, the question of the conditions under which a visit with a close relative may be limited needs more attention.

Instead of searching visitors, prisons have been recommended to place more emphasis on inmate searches. This, however, does not preclude prohibited objects and substances from reaching the living quarters, neither does it exclude the situation where drugs or other prohibited substances are used during the long-term visit. Detecting whether prohibited substances were used during the visit, may also be impossible due to the length of a long-term visit.

Although the regulation for searching a visitor is rather vague, the author does not consider it necessary to regulate the search of visitors in detail. But since the general understanding of searching prison visitors has shifted towards less intrusive methods, it is important to give levers to the executive power for the effective execution of imprisonment with the imprisonment law. Although the entry of prohibited substances and objects into the prison is to some extent inevitable, the prison has an obligation to keep the distribution of illicit items in the prison under control. Although in Estonia it is intended to check the background of visitors instead of their bodies, the effectiveness and justification of this measure is questionable. Instead, the author believes that the need for a very high-risk type of visit – a long-term visit – should be reviewed as well as the limits of searching detainees.

Kasutatud allikate loetelu

1. Accardo, J., Chaudhry, M. A., Radiation Exposure and Privacy Concerns Surrounding Full-Body Scanners in Airports. – Journal of Radiation research and Applied Sciences, 2014, 7(2), p 199-200.
2. Aedmaa, A., Vene, E. jt. Haldusmenetluse käsiraamat. – Tartu 2004, Tartu Ülikooli Kirjastus.
3. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001, eriväljaanne.
4. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Justiitsministeerium, põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjon, 1997. – <https://www.just.ee/media/1084/download> (14.03.2024).
5. American Civil Liberties Union. ACLU Backgrounder on Body Scanners and „Virtual Strip Searches“. – 2010. <https://www.aclu.org/documents/see-through-body-scanners> (28.03.2024).
6. Appleby, R., Anderton R. N. jt. Millimeter-Wave and Submillimeter-Wave Imaging for Security and Surveillance. – Proceedings of the IEEE, 2007, 95 (8). – <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/4337827#full-text-header> (14.03.2024).
7. Arnall, A. The European Union and its Court of Justice. – Oxford: Oxford University Press, 1999.
8. Arvamus vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu kohta. Õiguskantsleri 13.02.2024 arvamus nr 18-2/240232/2400893.
9. Bernath, B. Body searches: Addressing risk factors to prevent torture and ill-treatment. – Penal Reform International 2013, lk 1. – https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/11/Factsheet-4-searches-v6_final.pdf (14.03.2024).
10. Bernath, B. Fact Sheet. Body Searches: Addressing Risk Factors to Prevent Torture and Ill-Treatment. – Penal Reform International, 2013.
11. Children of Prisoners Europe. Impacts of Pre-Trial Detention Procedures on Children with Parents in Conflict with the Law. 2021. – https://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2022/01/Impacts-of-pre-trial-detention-procedures-on-children-with-parents-in-conflict-with-the-law_COPE.pdf (14.03.2024).
12. Children of Prisoners Europe. Strip-Searching of Children Visiting a Parent in Prison Banned in Estonia. 04.10.2023. – <https://childrenofprisoners.eu/strip-searching-of-children-visiting-a-parent-in-prison-banned-in-estonia/> (14.03.2024).

13. Cornelius, G. F. The Art of the Con: Avoiding Offender Manipulation. – Virginia: American Correctional Association, 2001.
14. Council of Europe. Commentary on Recommendation REC(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules. – Council of Europe Publishing, 2006.
15. CPT/Inf (92)4. Report to the Swedish Government on the Visit to Sweden Carried out by the European Committee for Prevention of Torture and Inhuman or degrading Treatment or punishment (CPT). – Euroopa Nõukogu 1992.
16. CPT/Inf (92)6. Response of the Swedish Government to the Report of the European Committee for Prevention of Torture and Inhuman or degrading Treatment or punishment (CPT) on its Visit to Sweden from 5 to 14 May 1991. – Ministry for Foreign Affairs, 1992.
17. Eduskunta Riksdagen. Asian käsittelyteidot HE 263/2004 vp. – <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+263/2004> (14.03.2024).
18. Daems, T. (toim). Body Searches and Imprisonment. – Cham: Palgrave Macmillan, 2023.
19. Einmann, A. Kiirabi viis tartu vanglast kaks kinnipeetavat uimasti üledoosiga haiglasse. – Postimees, 20.07.2023. – <https://www.postimees.ee/7818461/kiirabi-viis-tartu-vanglast-kaks-kinnipeetavat-uimasti-uledoosiga-haiglasse> (14.03.2024).
20. Ellison, A., Coates, M., Pike, P. S., Smith-Yau, W., Moore, R. The Demand for and Use of Illicit Phones in Prison. – London: Ministry of Justice, 2018.
21. Ernits, M. Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. – Tartu, 2011, Tartu Ülikooli Kirjastus.
22. Euroopa Komisjon. What Happens to Children and Young People with Imprisoned Parents? 12.05.2023. – <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/787373/en> (14.03.2024).
23. Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet ja Euroopa Nõukogu. Lapse õigusi käsitleva Euroopa õiguse käsiraamat. – Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_rights_child_EST (14.03.2024).
24. Euroopa Nõukogu. About the CPT. Frequently Asked Questions. – <https://www.coe.int/en/web/cpt/faqs#what-is-the-cpt> (14.03.2024).
25. Euroopa Nõukogu. Council of Europe Anti-Torture Committee (CPT) Visits Estonia. 09.06.2023. – <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-visits-estonia> (14.03.2024).
26. Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta,

- mis toimus 27. september kuni 5. oktoober 2017. Strasbourg 2019. – <https://rm.coe.int/168098db94> (14.03.2024).
27. Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 30. mai kuni 6. juuni 2012. – <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069576c> (14.03.2024).
  28. Europris. Table of Recommendations and Practices. 2022. – <https://www.europris.org/recommendations/?export=true> (13.04.2024).
  29. Fink, U. jt. Emerging Challenges in Privacy Law. Comparative perspectives. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
  30. Gould, M. Cruel and Unusual Trauma: How Eighth Amendment Principles Governing Conditions of Confinement Should Apply to Juvenile Strip Searches. – Columbia Human Rights Law Review, 2021, 52 (2).
  31. Groom, N. You can't get us': Parents are using their children to smuggle drugs into Australian prisons but authorities admit they don't know how to stop them. – Daily Mail 19.05.2017. – <https://www.dailymail.co.uk/news/article-4520926/Parents-using-children-drug-mules-prisons.html> (05.04.2024).
  32. Guernsey Airport. Body Scanning at Security. 2023. – <https://www.gov.gg/CHttpHandler.ashx?id=121649&p=0> (14.03.2024).
  33. Heads of the European Radiological Protection Competent Authorities. Facts and Figures Concerning the Use of Full Body Scanners Using X-Rays for Security Reason. – 2010. https://www.herca.org/wp-content/uploads/uploaditems/documents/Fact_figures_Body_scanners.pdf (28.03.2024).
  34. His Majesty's Prison and Probation Service. 220523: Control Measures in Prison. – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=508> (14.03.2024).
  35. His Majesty's Prison and Probation Service. 241023: Security Practices in Prison. – <https://www.europris.org/epis/kms/?detail=517> (14.03.2024).
  36. I. Tammelo. Ilmar Tammelo varased tööd (1939–1943). Toim. P. Järvelaid. Hamburg, 1993.
  37. Jones, A.D (toim.) *et al.*. Children of Prisoners. Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health. – University of Huddersfield, 2013. <http://childrenofprisoners.eu/wp-content/uploads/2013/12/COPINGFinal.pdf> (14.03.2024).

38. Justiitsministeerium. Kuritegevus Eestis 2022. Vangistus. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/vangistus/> (14.03.2024).
39. Justiitsministeeriumi 05.04.2024 vastus selgitustaotlusele nr 11-8/2376 (vastus autori valduses).
40. Justiitsministeeriumi 14.04.2024 vastus nr 11-8/2376-4 (vastus autori valduses).
41. Justiitsministri 5. septembri 2011. a määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu seletuskiri. 10.10.2022 <https://eelvoud.valitsus.ee/main#GfgGGNKL> (17.03.2024).
42. Jäätma, J. Ohutõrjeõigus politsei- ja korrakaitseõiguses: kooskõla põhiseadusega. Doktoritöö. – Tartu: Tartu Ülikool, 2015.
43. Kaldenbach, J. K9 Scent Detection: My Favorite Judge Lives in a Kennel. – Edmonton: Dog Training Press, 1998.
44. Kapilevich, B.Y., Harmer, S.W., Bowring, N.J. Non-Imaging Microwave and Millimetre-Wave Sensors for Concealed Object Detection, 1. trk. – Boca Radon: CRC Press, 2015.
45. Kapoor, A. Bayrakci, B. Millimeter Wave Body Scanners Market: Past, Present, and Future. – Analog Devices, 2019. – <https://www.analog.com/en/thought-leadership/millimeter-wave-body-scanners-market-past-present-and-future.html> (14.03.2024).
46. Kergandberg, E (koost.), Pikamäe, P (koost.) jt. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. – Tallinn: Juura, 2012.
47. Kikerpill, H. Kinnipeetava õigus suhelda lapsega. Magistritöö – Tartu: Tartu Ülikool, 2021. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/43271295-fe07-4ee0-9967-b3b91d0c054b/content> (14.03.2024).
48. Kinni peetava isiku täieliku läbiotsimise põhiseaduspärasus. Õiguskantsleri 14.02.2014 seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta nr 6-3/131329/1400717, lk 1. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_seisukoh_t_vastuolu_mittetuvastamise_kohta_kinni_peetava_isiku_taieliku_labiotsimise_pohisead_usparasus.pdf (14.03.2024).
49. Klatt, M., Meister, M. Proportsionaalsus kui universaalne põhiseaduslik printsiip. – Riigiõiguse aastaraamat 2020, Juridica, 2020.
50. Kliimann, A.-T. Administratiivakti teooria. – Tartu: Akadeemiline Kooperatiiv, 1931.
51. Kontrollkäik Tartu Vanglasse ja vanglate psühhiaatriaosakonda. Õiguskantsleri 31.08.2023 kiri nr 7-7/230789/2304415. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Kontrollk%C3%A4ik%

- 20Tartu%20Vanglasse %20ja%20vanglate%20ps%C3%BCChhiaatriaosakonda.pdf (14.03.2024).
52. Kuritegevus Eestis 2022: Vangistus. Justiitsministeeriumi. – <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/vangistus/> (14.03.2024).
  53. Laaring, M. (koost.) jt. Korrakaitseeadus. Komm vlj. – Tallinn, Sisekaitseakadeemia, 2017.
  54. Lapsega kokkusaamise tingimused. Õiguskantsleri 15.12.2020 kiri nr 7-4/202089/2007058.
  55. Liivak, H. Pärt, K., Nigul, I., Põdra, A., Saarna, L. Vanglateenistuse õpik. Vanglatöö üldkorraldus. – Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2016.
  56. Lithuanian Prison Service. Latvian Prison Administration. 041223: Searching Procedures for Minor Visitors in Prison (Under 18). – <https://www.euopris.org/epis/kms/?detail=523> (14.03.2024).
  57. Läbiotsimine. Õiguskantsleri 07.06.2023. a kiri nr 7-4/230551/2303077. - https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/L%C3%A4biotsimine.pdf (22.04.2024).
  58. MacDonald, M. A Study of the Health Care Provision, Existing Drug Services and Strategies Operating in Prison in Ten Countries From Central and Eastern Europe. – Helsinki, 2005, European Institute for Crime Prevention and Control, Affiliated with the United Nations.
  59. Mackintosh, V.H., Myers, B.J., Kennon, S.S. Children of Incarcerated Mothers and Their Caregivers: Factors Affecting the Quality of Their Relationship. – Journal of Child and Family Studies, 2006, 15. - <https://doi.org/10.1007/s10826-006-9030-4> (22.04.2024).
  60. Madise, L. (toim.), Pikamäe, P. (toim.), Sootak, J. (toim.). Vangistuseseadus. Komm vlj. 2., täiend. ja ümbertööt. tr. – Tallinn: Juura, 2014.
  61. Madise, Ü. Arvamus justiitsministri määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ muutmise määruse eelnõu kohta. 20.10.2022 nr 18-2/221486/2205449.
  62. Madise, Ü. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj, 5. vlj. Tallinn: Juura, 2020.
  63. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. – Tallinn,: Juura, 2004.
  64. Maurer, H. Haldusõigus. Üldosa. 14. ümbertöötatud ja täiendatud trükk. – Tallinn: Juura, 2004.

65. McMakin, D. L. Dual Surface Dielectric Depth Detector for Holographic Millimeter-Wave Security Scanners. - Proceedings of SPIE - The International Society for Optical Engineering, 2009, 05.
66. Merusk, K jt. Õigusriigi printsiip ja normitehnika. – Tartu: SA Eesti Õiguskeskus, 1999.
67. Merusk, K. Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll. – Tallinn: Juura, 1997.
68. Merusk, K., Pilving, I. jt. Halduskohtumenetluse seadustik. Komm vlj. – Tallinn: Juura, 2013.
69. Ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta, Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 2006. – <https://rm.coe.int/16806f4023> (14.03.2024).
70. Ministrite komitee soovitus Rec(2018)5 liikmesriikidele vangistatud vanematega laste kohta. Nõukogu Ministrite komitee, 2018. – <https://rm.coe.int/cm-recommendation-2018-5-concerning-children-with-imprisoned-parents-e/16807b3438> (14.03.2024).
71. Ministry of Justice. Use of X-Ray Body Scanners (Adult Male Prisons). 03.10.2022. – <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6364fb838fa8f57a23ab5944/x-ray-body-scanners-use-pf.pdf> (14.03.2024).
72. Ministry of Justice. X-ray scanners stop over 1000 illegal items entering prisons. 25.01.2021. – <https://www.gov.uk/government/news/x-ray-scanners-stop-over-1-000-illegal-items-entering-prisons> (14.03.2024).
73. Moreham, N. A. The Right to Respect for Private Life in the European Convention on Human Rights: a Reexamination. – European Human Rights Law Review. 2008, 1.
74. Murdoch, J. The Treatment of Prisoners. European Standards. – Council of Europe Publishing, 2006.
75. Murray, J., Farrington, D. P., Sekol, I. Children's Antisocial Behavior, Mental Health, Drug Use, and Educational Performance After Parental Incarceration: A Systematic Review and Meta-Analysis. – Psychological Bulletin, 2012, 138 (2).
76. Männiko, M. Õigus privaatsusele ja andmekaitse. – Tallinn: Juura, 2011.
77. N. de Sadeleer. Environmental Principles. From Political Slogans to legal Rules. – Oxford: Oxford University Press, 2005.
78. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. – Tallinn: Juura, 2002.
79. O'Connell, C., Rogan, M. Monitoring Prisons in Europe: Understanding Perspectives of People in Prison and Prison Staff. – Law&Social Inquiry, 2023, 48 (1).

80. Office of the Inspector of Custodial Services. Strip Searching Practices in Western Australian Prison. 2019. – <https://www.oics.wa.gov.au/wp-content/uploads/2019/04/Strip-Searches-Review.pdf> (28.03.2024).
81. Olesk, M. Kinnipeetava õigus vanglavälisele suhtlemisele. Magistritöö – Tartu Ülikool, 2010. <https://core.ac.uk/download/14483517.pdf> (14.03.2024).
82. Pedak, P (toim.). Laste õigused. ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtete rakendamine praktikas. – Tallinn: Eesti Lastekaitse Liit, 2005.
83. Peers, S jt (toim.) The EU Charter of Fundamental Right. A Commentary. – Oxford: Hart Publishing, 2014.
84. Pereliikmete vastuvõtmine vanglas. Õiguskantsleri 20.01.2020 kiri nr 7-7/191450/2000290. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Pereliikmete%20vastuv%C3%B5tmine%20vanglas.pdf (14.03.2024).
85. Pihlak, A. Tallinna vangla kinnipeetava surma põhjustas narkootikumide üledoos. Delfi, 05.04.2024. – <https://www.delfi.ee/artikkel/120283317/tallinna-vangla-kinnipeetava-surma-pohjustas-narkootikumide-uledoos> (05.04.2024).
86. Pikamäe, K. Kaalutlusvigadest. – Juridica, 2006, 2.
87. Pikamäe, K. Kaalutlusõigus ja selle kohtulik kontroll. Magistritöö. – Tartu, 2003, Tartu Ülikool.
88. Poliisi. Young Offenders. – <https://poliisi.fi/en/young-offender> (14.03.2024).
89. Prison and Probation Service Finland. Development and Guidance Department, Judicial Unit Response 08.02.2024 nr RISE-AK-2024-3383 (kiri autori valduses).
90. Prison and Probation Service of Finland. Visits. 04.01.2023 – <https://www.rikosseuraamus.fi/en/index/enforcement/servingaprison/sentence/visitsandcontacts/visits.html> (14.03.2024).
91. Prisoners Advice Service. – Information Sheet. Visits. 01.07.2023. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2021/05/VISITS-1.pdf> (14.03.2024).
92. Põdra, A. Narkootikumid Vanglas. Äratundmine ja narkovastane tegevus. – Tallinn: Sisekaitseakadeemia, 2006.
93. Quinn, B. Why Europe Doesn't Want an Invasion of Body Scanners. – The Christian Science Monitor, 26.01.2010. – <https://www.csmonitor.com/World/Europe/2010/0126/Why-Europe-doesn-t-want-an-invasion-of-body-scanners> (14.03.2024).

94. R. Alexy. Kollisioon ja kaalumine kui põhiõiguste dogmaatika põhiprobleem. – *Juridica*, 2001, eriväljaanne.
95. Riigikantselei. Vanglate turvalisuse tõhustamiseks läbiotsimistehnoloogia katsetamise konkurss. 17.11.2023. – <https://riigikantselei.ee/media/3219/download> (14.03.2024).
96. Riigikohtu XVII kaasuskonkurss. Haldusõiguse kaasus „Vanglakülastus“ 2022. – <https://www.riigikohus.ee/kaasuskonkurss/2022/kaasus-haldus.html> (14.03.2024).
97. Rikosseuraamuslaitos. Perhetapaamiset. 01.09.2022 – <https://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikoksestatuomituille/vangeille/tapaamisoikeudetjajhteydenpitovankilanulkopuolelle/yhteydenpitovankilanulkopuolelle/perhetapaamiset.html> (14.03.2024).
98. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2022. – https://www.rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/dokumentit/p8tplqmq0/RISE_Tilastollinen_vuosikirja_2022_FI.pdf (14.03.2024).
99. Salvioni, T. C. How Can Body Scanners be Applied in Shopping Malls Passing the Test of Article 8 of the ECHR, Based on Lessons Learned from their Deployment in Airport Security? Master Thesis – Tilburg University, 2020, lk 24. – <https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=150857> (28.03.2024).
100. Sanders, C. R. The Dog You Deserve. Ambivalence in the K-9 Officer/Patrol Dog Relationship. – *Journal of Contemporary Ethnography*. 2006, 35 (2).
101. Sarapuu, A. Vangla „Riik“. – Tallinn: Ginaladdin, 2023.
102. Service Public Française. Vie en prison: règles de sécurité, activités, liens avec l'extérieur. 31.12.2022 – <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14149> (14.03.2024).
103. Shah, R., Feierman, J. Strip-Searching Children Is State-Imposed Trauma. – *Human Rights Magazine*, 2021, 47 (1) – https://www.americanbar.org/groups/crsj/publications/human_rights_magazine_home/empowering-youth-at-risk/strip-searching-children-is-state-imposed-trauma/ (14.03.2024).
104. Sootak, J. Karistusõiguse üldosa terminitest ehk Elu seaduse fassaadi taga. – *Õiguskeel*, 2016, 2.
105. Sootak, J. *Õigus igapähele*. – Tallinn: Juura, 2017.
106. Sundman, A.-S., Van Poucke, E., Svensson et al. Long-Term Stress Levels Are Synchronized in Dogs and Their Owners. – *Scientific Report*, 2019, 9.
107. Žurakovskaja-Aru, K. Lapse õigus vs. Võimalus suhelda vangistuses vanemaga – vanglavälisest suhtlemisest überpööratuna. – *Juridica*, 2015, 6.
108. T. Annus. *Riigiõigus*. 2. vlj. – Tallinn: Juura, 2006.

109. T. Tridimas. The General Principles of EC Law. – Oxford: Oxford University Press, 2000.
110. Tallinna Vangla direktori 18.02.2021. a käskkiri nr 1-1/21/6. – https://www2.just.ee/ametijuhendid/TallinnaVangla/ametijuhend_nr_51056752.pdf (05.04.2024).
111. Tallinna vangla kodukord, 12.01.2024. – <https://vanglateenistus.ee/media/232/download> (14.03.2024)
112. Tartu Vangla direktori 12.07.2023. a käskkiri nr 6-17459.
113. Tartu Vangla kodukord, 01.12.2023. – <https://vanglateenistus.ee/media/258/download> (14.03.2024).
114. Tervise Arengu Instituut. LSD. – <https://www.narko.ee/ained/lsd/> (14.03.2024).
115. The Bangkok Rules, UN General Assembly, 2011. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf (14.03.2024).
116. The Legal Education Foundation. Closed and Banned Visits. – <https://www.prisonersadvice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Closed-and-Banned-visits-Self-Help-Toolkit.pdf> (14.03.2024).
117. The Nelson Mandela Rules, UN General Assembly, 2016. – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-bookbook.pdf (14.03.2024).
118. Towned, K. J. Contact with the Outside World: Perspectives on Family Life from Norwegian and Spanish Prisons. – ELSA Spain Law Review, 2017, 6. – <http://lawreview.elsa-spain.org/wp-content/uploads/2017/06/Art10.pdf> (14.03.2024).
119. Treadwell, J., Gooch, K., Barkham-Perry, G. Crime in Prisons: Where Now and Where Next? 2019. – <https://www.warwickshire-pcc.gov.uk/wp-content/uploads/2019/03/PCCs-present-plan-to-government-to-tackle-organised-crime-in-prisons.pdf?x94727> (14.03.2024).
120. Triipan, M. Proportsionaalsuse põhimõtte põhiõiguste kaitsel. Magistritöö. – Tallinn/Tartu: Tartu Ülikool, 2005.
121. Vaccaro, G., Massariol, A., Guirguis, A., Kirton, S. B., Stair, J. L. NPS detection in prison: A Systematic Literature Review of use, drug form, and Analytical Approaches. – Drug Testing and Analysis, 2022, 14 (8).
122. Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu. 01.02.2024. – <https://eelnoud.valitsus.ee/main#OibfDKXs> (16.03.2024).

123. Viru Vangla kodukord, 24.08.2023. – <https://vanglateenistus.ee/media/270/download> (14.03.2024).
124. Viru Vangla kodukorra seletuskiri, 24.08.2023. – <https://vanglateenistus.ee/media/267/download> (14.03.2024).
125. Vitiello, M. The End of the War on Drugs, the Peace Dividend and the Renewed Fourth Amendment. – Oklahoma Law Review, 2021, 73 (2).
126. Õiguskantsleri 17.05.2010. a märgukiri nr 6-1/081346/1002706. – https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukir_i_vanglavalise_suhtlemise_andmete_kogumine.pdf. (14.03.2024).
127. Õiguskantsleri aastaülevaade 2022. – <https://www.oiguskantsler.ee/ylevaade2022/aastaulevaade2022.pdf> (14.03.2024).

Kohtulahendid

1. RKHKm nr 3-3-1-10-12.
2. RKHKm nr 3-3-1-11-12.
3. RKHKO nr 3-19-549.
4. RKHKO nr 3-3-1-18-12.
5. RKHKO nr 3-3-1-2-06.
6. RKHKO nr 3-3-1-30-14.
7. RKHKO nr 3-3-1-3-15.
8. RKHKO nr 3-3-1-32-12.
9. RKHKO nr 3-3-1-46-07.
10. RKHKO nr 3-3-1-49-02.
11. RKHKO nr 3-3-1-52-02.
12. RKHKO nr 3-3-1-63-09.
13. RKHKO nr 3-3-1-64-14.
14. RKHKO nr 3-3-1-80-11.
15. RKHKO nr 3-3-1-94-10.
16. RKKKO nr 3-1-1-31-16.
17. RKKKO nr 3-1-1-43-05.
18. RKPJKo nr 3-4-1-1-02.
19. RKPJKo nr 3-4-1-3-04.

20. RKPJKo nr 3-4-1-3-96.
21. RKPJKo nr 3-4-1-5-05.
22. RKPJKo nr 5-20-12.
23. RKPJKo nr 5-23-35.
24. RKÜKo nr 3-2-1-73-04.
25. RKÜKo nr 3-3-1-41-06.
26. RKÜKo nr 3-3-1-60-03.
27. RKÜKo nr 3-4-1-5-02.
28. RKÜKo nr 3-4-1-6-12.
29. RKÜKo nr 3-4-1-7-01.
30. TlnHKO 04.08.2023, nr 3-22-1239.
31. TlnHKO 12.08.2022 nr 3-21-2616.
32. TlnHKO 18.11.2022 nr 3-22-311.
33. TlnHKO 24.08.2021 nr 3-21-161.
34. TlnHKO 24.11.2022 nr 3-21-2414.
35. TlnRnKo 21.04.2016 nr 3-15-566.
36. TlnRnKo 28.02.2022 nr 3-21-161.
37. TlnRnKo 28.07.2023 nr 3-22-311.
38. TlnRnKo 31.05.2023 nr 3-21-2101.
39. TrtHKO 08.02.2024 nr 3-23-2299.
40. TrtRnKo 27.10.2020 nr 3-19-1333.
41. HrjMKo 14.04.2020 nr 4-20-1008.

EIK lahendid

1. EIKo 25196/94, *Iwańczuk vs Poola*.
2. EIKo 11148/18, *Bojar vs Poola*.
3. EIKo 12350/04, *Wainwright vs Ühendkuningriik*.
4. EIKo 13462/06, *Česnulevičius vs Läti*.
5. EIKo 14322/12, *Milka vs Poola*.
6. EIKo 1574/13, *Jaeger vs Eesti*.
7. EIKo 16563/08, *Julin vs Eesti*.
8. EIKo 18660/03, *Malenko vs Ukraina*.

9. EIKo 29474/09, *Tautkus vs Leedu*.
10. EIKo 35555/03, *Ciupercescu vs Rumeenia*.
11. EIKo 39084/97, *Yankov vs Bulgaaria*.
12. EIKo 44558/98, *Valašinas vs Leedu*.
13. EIKo 46477/99, *Paul ja Audrey Edwards vs Ühendkuningriik*.
14. EIKo 51246/08, *El Shennawy vs Prantsusmaa*.
15. EIKo 52750/99, *Lorsé jt. vs Holland*.
16. EIKo 70204/01, *Frérot vs Prantsusmaa*.
17. EIKo 8317/78, *McFeeley jt vs Ühendkuningriik*.
18. EIKo 9296/06, *Shumkova vs Venemaa*.
19. EIKo 9635/13, *Dejnek vs Poola*.
20. EIKo 8978/80, *X ja Y vs Holland*.
21. EIKo 24209/94 22, *Y.F. vs Türgi*.

Muud kohtulahendid

1. *United States v. Ek*. 676 F.2d 379 (9th Cir. 1982, USA).

Õigusaktid

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
2. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT 2012/C 326/02.
3. Haldusmenetluse seadus. – RT I, 06.07.2023, 31.
4. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
5. Justiitsministri 01.04.2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine“. – RTL 2003, 45, 658 (kehtetu).
6. Justiitsministri 05.09.2011. a määrus nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“. – RT I, 06.02.2024, 3.
7. Justiitsministri 08.07.2003. a määrus nr 50 „Vanglate osakonna põhimäärus“. - RT I, 09.02.2022, 3.
8. Justiitsministri 30.11.2000. a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“. – RTL 2000, 134, 2139.
9. Karistusseadustik. – RT I, 22.03.2024, 2.
10. Korrakaitse seadus. – RT I, 14.03.2023, 29.
11. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 06.07.2023, 49.

12. Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
13. Lastekaitseseadus. – RT I, 22.12.2023, 8.
14. Perekonnaseadus. – RT I, 06.07.2023, 7.
15. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon – RT II 1996, 36, 132.
16. Tolliseadus. – RT I, 30.06.2023, 80.
17. Täitemenetluse seadustik. – RT I, 06.07.2023, 106.
18. Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. – RTL 2003, 45, 658 (kehtetu).
19. Vangistuseseadus. – RT I 2000, 58, 376.
20. Vangistuseseadus. – RT I 2009, 36, 234.
21. Vangistuseseadus. – RT I, 22.03.2024, 12.
22. Vangla sisekorraeskiri. – RT I, 29.12.2022, 61.
23. Vangistuseseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 20.12.2012, 3.
24. Võlaõiguseseadus. – RT I, 06.07.2023, 116.

UK ÕIGUSAKTID

1. The Young Offender Institution Rules 2000 No. 3371. – <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2000/3371/article/75/made> (14.03.2024).
2. Ministry of Justice. Searching Policy Framework 19.02.2024. – <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/655b6be4544aea0019fb3099/searching-pf.pdf> (14.03.2024).
3. The Prison Rules 1999, No. 728. – <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1999/728/article/71/made> (14.03.2024).

SOOME Õigusaktid

1. Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768> (14.03.2024).
2. Vankeuslaki 23.9.2005/767. – <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O5L16> (14.03.2024).